

umran

İki Aylık Araştırma ve Kültür Dergisi

Çağdaş Tiranlık

MEDYA İMPARATORLUĞU

İletimden İletişime

Ekrem Özkaya



Medyatik Dünya, Medyatik Köleler

Mesut Karaşahan



Medya Moğolları Bağdat Kapısında

Ekber S. Ahmed



Kamuoyu Nasıl Oluşturulur

Herbert Schiller



"Milliyetçilik Dini" Üzerine

Carlton Hayes



Seçim Bitti, Kavga Bitmedi!

A.A. Emiroğlu



Mart - Nisan 1994 15.000 TL.

18



ARASTIRMA VE KÜLTÜR
VAKFI
YAYIN ORGANIDIR

AKV Adına
SAHİBİ
Şefik DURSUN

İŞLETME
Araştırma ve Kültür Vakfı
Bilgi-İletişim Merkezi (AKBİM)

AKV Yayın Koordinatörü
Mustafa ERTEKİN

Yazı İşleri Müdürü
Abdullah YILDIZ

İdare Merkezi
Horhor Cad. Rağıpbey
SK. No: 2/10 Fatih/İSTANBUL
Tel: 534 88 88

Yazışma Adresi
P.K. 62 Fatih - İSTANBUL
Tel: Fax: 532 5176

AKV Merkez ve Şube Adresleri:

Merkez: Akbiyık Cad.
Sultanshmet Camii Yanı
(Eski Sıbyan Mektebi)
Tel: 517 44 44

Ankara: Küçükcesat Cad.
(Akay Yokuşu)

No: 15/19 Lale Apt.
Tel: (4) 418 08 60

Bakanlıklar / ANKARA
İzmit: Tepelik Mah.
Feridun Özbay Cad.

No: 15/3 İZMİT
Bayrampaşa (İrisbat):
Murat Mah. Sincin Sok.

No: 21/2 Bayrampaşa - İSTANBUL
Trabzon: Uzun sk. No 19

TRABZON
Tel: 321 95 44

Adana: Bakınyurdu Cad.
No: 66 ADANA

ABONE ŞARTLARI
YILLIK: 100.000 TL
(Öğrenci: 80.000 TL)

POSTA ÇEKİ NO
Abdülvahap Yaman / 658136

Dizgi: İcduzen : UmrAn
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.

UMRAN'dan

Değerli okuyucu,

Derginiz UmrAn'ın geçen 17. sayısı, yeni dizaynı ve içeriği ile bir hayli beğeni topladı. Bizlere bu doğrultuda mesajlar ileten okuyucularımıza teşekkür borçluyuz. UmrAn, bundan sonraki sayılarıyla da beğeninize layık olmaya çalışacaktır.

Önceki sayımızda gündeme getirdiğimiz İslam'a yönelik "terör" suçlamaları, öyle anlaşıyor ki önümüzdeki günlerde de devam edecektir. Özellikle "terörist medya"nın, kendi terörünü gizlemek için müslümanları "terörist" olarak damgalaması, seçim öncesi ve sonrasında sıkça karşılaştığımız bir tezgahtı. Biz, geçen sayımızda "Türkiye'den" klisesi altında "medya terörizmi"ne değinmiştik. Okuyucularımızdan, özellikle bu konuda olumlu mesajlar geldi. Bundan sonraki sayılarımızda da "Türkiye'den" ve "Dünya'dan" bölümlerine ağırlık vermeye gayret edeceğiz.

Bu sayıda; "Medya Tiranlığı"nı ele alıyoruz. Abdullah Yıldız'ın "Başyazı"sı, Ekrem Özkaya'nın "İletim'den İletişime" ve Mesut Karasahan'ın "Medyatik Dünya, Medyatik Köleler" başlıklı incelemeleri, medyanın toplumsal, kültürel ve siyasal yaşamımıza ne denli nüfuz edip yönlendirdiğini irdeliyor. G. Ertan Akgün'ün "Televizyon Egemenliği" ve M. Zehra Somuncu'nun "Besle Medyayı..." adlı yazıları ise, özellikle televizyonun olumsuz etkilerini ortaya koyuyor. Herbert Schiller'den özetlediğimiz "Kamuoyu Araştırmaları" konulu yazısı da, seçim döneminde gündeme gelen çok önemli bir tartışmaya açıklık kazandırıyor.

Ayrıca bu sayımızda; değerli çevirmen Murat Çifkaya'nın Carlton Hayes'ten çevirdiği "Milliyetçilik Dini" isimli makaleyi sunuyoruz. Milliyetçilik olgusunun yeniden hortladığı ve trajik sorunlara neden olduğu günümüzde, bu yazının daha bir anlam kazandığını düşünüyoruz. Murat kardeşimizi başarılı çevirisinden dolayı kutluyoruz.

Bir sonraki sayıda buluşmak ümidiyle.

Selam ve sevgiler.

Mustafa ERTEKİN

Değerli okuyucularımız,
Hediyeli abone kampanyanız sona ermiştir.
Yeni abone olacak okuyucularımız
hediyeli abone kampanyanızdan
yararlanamayacaktır.
Kampanyamıza gösterdiğiniz ilgiye
teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Çağdaş Tiranlık: Medya İmparatorluğu	3
Abdullah YILDIZ	
İletimden İletişime	5
Ekrem ÖZKAYA	
Medyatik Dünya, Medyatik Köleler	10
Mesut KARAŞAHAN	
Medya Moğolları Bağdat Kapısında.	13
Ekber S. AHMED	
Televizyon Egemenliği	17
Günay Erhan AKGÜN	
Besle Medyayı...	21
Mine Zehra SOMUNCU	
Kamuoyu Nasıl Oluşturulur?	23
Herbert Schiller	
Milliyetçilik Dini Üzerine Düşünceler	27
Carlton HAYES	
Kur'an'ı Kavramlar (Sadaka-İnfak)	32
Mustafa AYDIN	
Kelam Ekotleri	34
İsmail TÜMAY	
Gün Doğdu Adını Medine Koy	38
Lokman YILDIRIM	
Elbet Hesap Sorulacak	39
Köksal CENGİZ	
Türkiye'den	40
Seçim Bitti Kavga Bülmedi!	
Abdurrahman A. Emiroğlu	
Dünya'dan	44
Bosna Eksenli Balkan Konferansı	
Mesut KARA	
Kitap Dünyası	48
İlhan GÜNDOĞDU	



MEDYA İMPARATORLUĞU

Abdullah YILDIZ

Adını koymakta bile güçlük çektiğimiz ilginç bir çağda yaşıyoruz. "Uzay çağı" mı, "elektronik çağ" mı, "bilgisayar çağı" mı derken bir yenisi daha: "Medya çağı" mı? Gerçek şu ki, günümüz insanı müthiş bir medya bombardımanı ile karşı karşıya! İletişim teknolojisindeki başdöndürücü gelişmeler, bu bombardımanı daha etkin, daha yaygın ve karşı konulmaz hale getiriyor. Telgraf, telefon, faks, radyo, televizyon ve diğerleri, dünyamızı "küçük bir köy" haline getiriyor. Bu gelişmeler, insanın kendine has dünyasını da alabildiğine daraltırken, "bilinç endüstrisi"nin patronlarına daha bir güç kazandırıyor.

Ezici çoğunluğu egemen şer güçlerin denetimi altında bulunan medya araçları, günümüzde kelimenin tam anlamıyla bir "medya şeytani" olup çıkmıştır. Kur'an'da beyan edilen şeytani eylemler, artık medya araçlarınınca gerçekleştirilmektedir. Bugünün medyası; cahili hayatı güzel, süslü ve çekici göstermek (29/38), çirkin hayasızlıkları ve kötülükleri emretmek (2/169-268), şiddet, kin ve nefreti körüklemek (5/91), kâflere sinsice vesvese ve kuşku sokmak (114/5), kuruntulara ve düşlere sevk ederek insanları aldatmak (4/120), onlara Allah'ı, kitabını ve emirlerini unutturmak (58/19; 25/29), gerçekleri çarpıtmak (7/162), gizlemek (2/159), zihinleri ve inançları karmakarışık hale getirmek (6/137) ve nihayet insanı çepçevre kuşatıp (7/16-17) onu tamamen is-

tila etmek gibi kadim şeytani fonksiyonları fazlasıyla icra etmektedir.

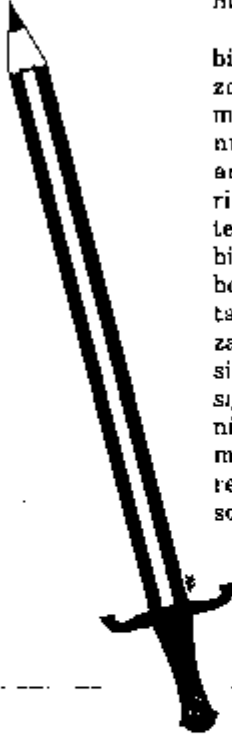
Şunu hemen belirtelim ki, medya, kendisini takdim ettiği gibi halka gerçekleri anlatan, insanlara dürüstçe enformasyon hizmeti veren, tarafsız, zarsız bilgiler sunan bir araç değildir. Tam tersine medyanın "dezenformasyon" (yanlış doğru gösterme) sanatını başarıyla icra ettiği söylenebilir. Uluslararası ve yerel medyanın, bütün "gerçekçi" ve "objektif" görünümüne karşın "subjektif" ve "ideolojik" yayın yaptığı ayan-beyan ortadadır.

Medyada yer alan bilgi ve görüntüler, zihin yönlendirme uzmanlarınca özenle seçilip elenmekte, egemen ideolojik kâhıplara göre şekillendirilmekte ve daha-ısı, kâhıplarda oluşturulmak istenen imajı tamamlayacak ilavelerle birlikte sunulmaktadır. Zihin menajerleri, muhataplarına sadece "bilmeleri gerekenleri" aktarmakta ve olayları onlar adına yorumlayıp belli çerçevelere oturtmaktadır. Dinleyici, seyirci ya da okuyucuların bilmemesi gereken "mızır" bilgiler ve materyaller onların yararına(!) "medya efendileri"nce makaslanır. Böylece cari değerlerin sorgulanmasına ve aykırı yorum ve anlayışların oluşmasına fırsat verilmez. Buna karşılık egemen ideolojiyi ve değer yargılarını pekiştirecek her türlü çarpıtma, yanlışma ve illüzyon meşru hale gelir.

Örneğin; Körfez Savaşı sırasında, Saddam'ın ne kadar vahşi ve gaddar

Çoğunluğu egemen şer güçlerin denetimi altında bulunan medya araçları, günümüzde kelimenin tam anlamıyla bir "medya şeytani" olup çıkmıştır.

Haberlerinden reklamlarına, yorumlarından dramalarına kadar her medyatik unsur, "egemen kültür"ü yansıtmakta ve mutlu bir azınlığa has liberal yaşam biçimini topluma adeta "model" olarak sunmaktadır.



bir lider olduğu imajını pekiştirecek ne kadar materyal varsa kullanılmış, hatta icad edilmiştir. Nasıl olsa, denize dökülen ham petrol içinde çırpan karabatakların Körfez'de yaşamadığını kimse bilmiyordu! Aynı şekilde, Romanya'da Çavuşesku'nun kurguna dizilmesini hazırlayan olaylar, dünya kamuoyuna bir insan kıymı biçiminde takdim edildi; hastaneler, morglar cesetten geçilmiyordu (!). Sonradan anlaşıldı ki, ölenler iki elin parmakları kadardı. Ama olan olmuş ve zihinlerde belli imajlar çakılı kalmıştı.

İşte bu noktada, medyanın ne gibi bir "zihinsel felaket"e yol açtığını görmek zorundayız. Sosyologlar ve psikologlar, medya araçlarının, özellikle de televizyonun yol açtığı felaketleri uzun süredir araştırmakta ve tartışmaktadırlar. Üzerinde ittifak edilen ilk önemli tesbit şu ki; televizyon, düşünmeyi engelleyen talihsiz bir makinedir. İzleyicilerini zihinsel tembelliğe itmekte ve adeta betonlaştırmaktadır. **Zihin menajerleri**, sizin adınıza(!) beğenmekte, sizin için(!) seçmekte ve sizin yerinize(!) düşünmektedir. Dolayısıyla, sizin düşünüp kafa yormanıza, zihni bir çaba sarfetmenize ihtiyaç kalmamaktadır. Hatta soru sormanıza bile gerek kalmamaktadır; onlar sizin adınıza soru sorar ve yanıtlarlar. Size düşen, sadece koltuklarınıza kurulu anlatılanları dinlemek veya gösterilenleri seyretmektir. Bir sosyoloğun tanımlamasıyla, bu durum giderek halkın "otlaşmasına" yol açmaktadır. İnsanlar "pasif alıcı" konumuna düşmekte ve bireyselleşmektedir. Giderek, her anlatılanı, her yazılan-çizileni sorgulamadan kabul eden, ekranlarda izlediği her görüntüyü gerçeğin ta kendisi olarak algılayan edilgen yığınlar oluşmaktadır. Ekranlarının karşısında her gün saatlerce çakılıp kalan yığınlar, çok şey öğrendiklerini sanmakta, ama zihinlerinin karmakarışık bir "kültürel çöplüğe" dönüştüğünün farkına varamamaktadır. Böylece tek yanlı bir monolog ve tek yanlı bir şov sürüp gitmektedir. Bu pasif, edilgen, soyut yaratıklar için tek alternatif kalmaktadır: Benimsemek ve adapte olmak!

Egemen güçler, medya şeytanı sayesinde gerçekleştirdikleri psikolojik ve kültürel operasyonlarla adeta beyinleri yıkmakta ve yeni bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadırlar. Her ülkeyi, her yerleşim birimini, her evi, hatta her bireyi kendini izlemeye mecbur hale getiren bu

kurumsallaşmış yalan makineleri, dünya çapında hakim tek bir kültürün ve tek bir yaşam biçiminin oluşmasını amaçlamaktadır. Medya araçları ve özellikle de televizyon, egemen ideolojilerin dünya halklarına karşı sürdürdükleri psikolojik savaşta terörist, baskıcı ve sindirici bir silah olarak kullanılmaktadır. Haberlerinden reklamlarına, yorumlarından dramalarına kadar her medyatik unsur, "egemen kültür"ü yansıtmakta ve mutlu bir azınlığa has liberal yaşam biçimini, topluma adeta "model" olarak sunmaktadır. Bu ise, yukarıdan aşağıya doğru yeni bir dünya görüşünün, yeni bir yaşam felsefesinin halk yığınlarına dayatılması anlamına gelmektedir. Medyada takdim edilen yaşam biçimi, toplumun orta ve alt katmanlarında kuruntular, fantazyalar ve düşler yaratmakta ve tüketim hırsıyla yanıp tutuşan insan tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Medya, sadece giyim sanayiinde değil, her alanda "modalar" üretmektedir; Moda anlayışlar, moda davranışlar, moda söylemler, moda felsefeler ve moda yaşam biçimleri...

En masum görünen reklamlar bile, başlıbaşına bir ahlak, politika, davranış biçimi ve erkek-kadın tipleri sunan dünya görüşleridir. Uzmanlar, reklamların en tahripkar etkilerinin çocuklar üzerinde görüldüğünü söylüyorlar. Baştan sona yalan-dolanla dolu reklamlar, çocukları, yalan ve kandırmaca üzerine kurulu bir hayat anlayışına yönlendirmektedir. Çocuklar, giderek ihanet edilmeye ve kötümserlik duygularına kapılmakta, topluma ve toplumsal kurumlara karşı güven duymamaya başlamaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; gerçekleri aktarması ve halkı bilgilendirmesi gereken medya araçları, zihin menajerlerince yönlendirilip yorumlanmış, hazırlanmış paketlenmiş haber ve bilgilerle, halkı "egemen ideoloji"nin çıkarları doğrultusunda şekillendirmekte ve bu da korkunç bir "kültürel emperyalizm"e dönüşmektedir.

Medya emperyalizmi ve terörizmine karşı ne yapılabileceğine gelince: Medya sömürsünün farkına varmak ve Kur'an'da işaret edildiği üzere, "akıl nimetini kullanarak"(36/62) şeytani medyaya karşı savaşmak ilk şarttır. Ardından medyanın İslamileştirilmesi yada İslami medyanın oluşturulması gelir ki, bu da hayli uzun bir süreç isteyen çabaları ve çalışmaları gerektirir.



İLETİMDEN İLETİŞİME

Ekrem ÖZKAYA

Özneler arasındaki bilgi akışında her iki taraf da aktif olmalıdır. Taraf-lardan birinin pasif olduğu du-rumlarda "iletişim"den de-ğil, olsa olsa "iletim"den söz edilebilir.

"1812 New Orleans Savaşı barış antlaşması yapıldıktan sonra ger-çekleşmişti, çünkü ordunun barıştan haberi yoktu" der Russel Bilimin Toplum Üzerine Etkileri adlı kitabında. Günümüz için inanılması çok zor, hatta hayal edilemez bir olay bu. Telgrafın bulunması, telefonun bulunması, uydu haberleşmesi ve iletişim araçlarının gü-cü, bu tarihsel gerçeği inanılması güç, komik bir olay durumuna düşürmüştür. Uyduların saniyede doksan haber geçti-ği bir enformasyon çağını yaşamakta ve değil anlaşmadan haberdar olmak, mi-miklere varan aydınlara bile sahip ola-bilmekte günümüz insanı. Kim ne ko-nuştu? Nasıl konuştu? Nasıl güldü? Na-sıl baktı? Bu telerruatlar verilmek iste-niyorsa anında iletişim kanallarından kulaklarınıza fısıldanmakta, hatta göz-lerimize doldurulmaktadır sihirli enfor-masyon araçları sayesinde.

Sahi enformasyon ne demek? Ya da enformasyon çağı ne demek? Son yıl-larda Türk insanının şuurları sihirli kelimelerin adeta saldırı meydanına döndü. Çağın getirdiği ulaşılması zor sürat karşısında neredeyse çaresiz ka-lan bilinç, kavramların birini yerli yeri-ne oturtup özümsemeden bir başkasına ge-be kalmakta. Enformasyon; bilgilen-dirme olarak anlamlandırılıyor sözlük-

"Arslanlar kendi tarihçilerine sahip olana kadar avcılık öyküleri her zaman avcıyı yüceltecektir"

Afrika Atasözü (1)

lerde. Enformas-yon araçları ise bilgiyi ileten araç-lar. Enformasyon çağı bilgi yayılımı-nın neredeyse ışık hızıyla gerçekleş-tiği bir çağ.

Peki enformasyon araçları hangi bilgiyi iletmekte? Ya da bilginin türü, cinsi var mı? Yoksa bilgi hemofrodit (cin-siyetsiz) mi? İletişim araçları böyle bir bilgiyi, cinsiyetsiz, tarafsız bir bilgiyi mi iletiyor? Ve bu iletim nasıl işliyor? Karşılıklı mı? Tek taraflı mı? Yani insanlar aykırı fikir ve düşünceleri aynı, eşit şartlarda ifade edip duyabiliyor- duy-u-rabiliyorlar mı? Yoksa Wright Mills'in dediği gibi iletişim araçlarını ellerinde bulunduranlar "kamuyu kendine veri-lenleri alan bir haber tüketicisi gibi gö-rüp, eşit tartışmanın dışında biçimsel bir bildirişim"(2) mi gerçekleştiriyor ile-tişim araçlarında?

Bir başka soru: Bilgi nedir? Ve-ya neye bilgi diyeceğiz? Yine lügatler imdadımıza yetişiyor: "Okuma, araştır-ma, gözlem ve deney sonunda edinilen ya da öğrenilenlerin tümü", "düşünme, yargılama, akıl yürütme gibi işlemler sonunda elde edinilen düşünsel ürün" "belirli bir alanda öğrenilmiş olanların tümü" Platon'a göre ise bilgi; ruhun iş-lemlerinden biri.

Bu tanımlarda bilgi bir kazanım ve yorumlama. Merkez ise insanın kendisi.

Bir savaş muhabiri için bulunmaz ve ağzını sulandıran manzara; karnı değişmiş çocuklar veya kucağında çocuğu kurşunlanmış annedir. Sonuçta söylenen süslü, acıklı dramatik cümlelerse vicdanların vaftizi.

Yeni bir soru ve sorunla karşı karşıyayız: Gerçekten böyle mi? İnsan bilginin yaratıcısı ve merkezi mi?

Kur'an'a baktığımızda "O insana bilmediğini öğretti" "Şeylerin (esya) isimlerini Adem'e öğretti"(3) dendiğini görüyoruz. Öyleyse insan için bilgi bir veri. Hem de en yüce varlık tarafından. Peki bu bilgi tek boyutlu mu? Yine baştaki sorumuza dönüyoruz: Bilginin cinsiyeti. Kur'an'a baktığımızda bilginin tek boyutlu olmadığını görüyoruz. Allah'ın Hz. Adem'e öğrettikleri arasında "meyvenin yasaklığı" da vardır. Bir başka bilgi, ikinci tür bilgi Adem'e ulaştığında çalışma doğar ve Adem meyveden yiyerek Cennet'ten kovulur. Artık insanın yeryüzü serüveni başlamıştır.

Bu serüven; savaşlar, uğraşmalar, didişmelerle yaklaşık ikibin yıldır (bilinen tarih) sürer. Halen de sürmekte. Bu dönem içinde insanlar ilişkilerini, yüzyüze, insan-insana veya bu ilişkinin toplu boyutu savaşlarla gerçekleştirebilir. Yirminci yy.'a gelindiğinde sanayi devriminin yol açtığı bir başka iletişim boyutu doğar. Mors'un alfabesi, Guttenberg'in malbasi. İnsanlık tarihinin dönüştürme noktasıydı ve tarihin akışını değiştirmişti mutlaka ama, asıl tarihi ters yüz eden gelişme radyonun bulunuşudur. Bugünün sıradan olayı 1940'ların inanılması güç gerçeğiydi. Yüzlerce km uzaktan birileri konuşacak ve siz ufak bir aletten dinleyeceksiniz. Bu ilk şaşkınlıktır. Ama radyonun asıl devrimi insanı okumak zahmetinden kurtarması, ses tonu ve vurgusuyla neyin önemli veya önemsiz olduğunu belirleme gücünü elinde bulundurmasıydı. İnsan okurken nerelerin önemli olduğuna kendisi karar verir ve vurgusunu kendine göre yapar. Kısaca etkin bir durumdur. Ama radyoda vurgular sunucuya aittir ve dinleyici pasif-edilgin durumdadır.

Sihirli Kelime Medya

Medya, bir bilgi iletim aracıdır. Kendine gelen bilgileri, seyirci, dinleyici veya okuyucuya aktarmaktadır. Aktarmaktadır ama, her bilgi olduğu gibi okuyucuya ulaşmamakta, bir seleksiyona tabi tutulmaktadır. Karşımıza çıkan ilk sorun buradadır. Bilgi selekte edilirken alınan kıstas nedir? Olaylar önem derecesine ko-

nulurken objektif ölçüler ne kadar geçerli ve mümkün olmaktadır? Bu temel sorunlardan birisidir ve hiç bir zaman da herkes için geçerli bir doğru cevap, mümkün değildir. Çünkü önem derecesi subjektif bir yargıdır. Bilginin aktarımında bir başka temel sorun ise bilginin sunuluş şekli, kullanım amacıdır. Bir başka deyişle "nereye baktığınız değil, neden baktığınız" önemlidir. Burada karşımıza medyanın kamuoyu oluşturma aracı olarak kullanımı çıkmakta ki, günümüzdeki tabirle bu manipulasyondur. Gücü elinde bulunduran insanlar amaçları doğrultusunda hem önem derecesini belirlemekte, hem de bir sistematik içinde neyi-nerede vereceklerine karar vermektedirler.

Karar vermenin yadırganacak bir tarafı yok belki, ama kararın kıstası ne olacak? Bu karar verme konumundaki bireylerin kimliğiyle ilgili. Julian Benda Aydınların İhaneti'nde: "19.yy'ın sonunda aydınlar politik tutkuların egemen olduğu oyuna bulaşmışlardır. İkibin yıldır devletin adil olması gerektiğini haykıran aydınların günümüzdeki varisleri; adil olup-olmamanın bir önem taşımadığını, önemli olanın güç ve iktidar olduğunu öğütlemekteydiler" der(4). Oysa "entellektüellerin görevinin gerçeğin çarpıtılmış biçimiyle savaşmak" (5) olduğunu söyler F.Bağcıya. Politize olan aydın, artık "gerçeğin çarpıtılmış biçimiyle" değil, gerçeğin bizzat kendisi ile savaşacak ve onu çıkarları doğrultusunda manipüle etmeye çalışacaktır. Politikanın günlük kısır çalkalanmalarına dalan aydınlar, adalet ve doğruluğa subjektif anlamlar yükleyip yeni bir dünya üreteceklerdir. Bu yeni dünyanın anlam ve kavramları tamamen değişmiş, yeni bir yapılanmaya tabi tutulmuştur. Ve aydınlar kurguladıkları yeni dünyada; sadece adalet ve doğruluğu değil, şüphesiz namuslarını da yitirmişlerdir. Artık gerçeği aramak değil, gerçeği yeniden üretmek görevini üstlenmişlerdir.

İletişim Araçları Neyi İletir?

İletişim kelime olarak karşılıklı bildirim anlamını içerir. Bu anlamda iki özne saklıdır. Özneler arasındaki bilgi akışında her iki taraf da aktif olmalıdır. Taraflardan birinin pasif olduğu durumlarda iletişimden değil, olsa olsa iletimden söz edilebilir. İletimde ise bir denklem yoktur; aramak da abestir zaten. Bir taraf



kendi düşünce, birikim ve donelerini karşı tarafa aktarır. Ama iletişim, doğası gereği bir denklemi zorunlu kılar. Her iki tarafın eşit şartlardaki karşılaşması söz konusudur. Günümüzdeki iletişim tamamen birinci anlamda, iletim anlamında işlemektedir. Aldous Huxley'in sözleriyle "Geçmişte yüce bir konuşmacı en çoğu birkaç bin dinleyiciye ulaşabilirdi. Uygulamalı bilimler sayesinde bugün, geveze bir diktatör kendine özgü coşkun görüşleri milyonlarca kişinin kulağına boşaltabilir. Şimdiye dek bunca çok, bunca azın etkisinde kalmamıştı hiç."(6) Bu sözler iletişimin doğasını, gücünü anlamak açısından son derece önemli.

Peki bunca az kim? Bugün dünyayı istediklerinde ayağa kaldırıp, istemedikleri konularda uyutabilen şüphesiz haber ajansları. Haber ajansları deyince neredeyse sokaktaki sıradan insanların dahi ezbere sayabileceği Reuters, Associated Press, United Press International ve Agence France Press geliyor akla. Nabi Avcı "Enformatik Cehalet'te" bu dört ajansın III.Dünya ile ilgili her gün yüzbin kelime (büyük boy 300 sayfa kitap) haber geçtiğini ve ajansların peşin parayla çalıştıklarını söyledikten sonra, "pahalı çalışmalarından dolayı abonelerinin resmi makamlar olduğunu, bunun ise, haberlerin ancak resmi süzgeçten geçerek halka ulaşması" anlamına geldiğini yazar.

III.Dünya haberlerini sansür ederken ajanslar objektif haberler mi verirler? Associated Press'in müdürü Reuters Amerikadan haber olarak nelerin gönderileceğini kararlaştırdı. Yıllarca Amerika'ya şeref kazandıracak hiçbir haber gönderilmedi" diye yakıncaktır(7). Şimdi haber elemine etme sırası kendilerinde ve garip bir ironiyle III.Dünya aynı serzeniş Amerikan ajansları için söylüyor olmak.

Dünyayı haber bombardımanına tutan iletişim araçlarındaki yapılanmaya baktığımızda ilginç bir kümelenme olduğunu görürüz. Nabi Avcı "Enformatik Cehalet'te ABD'de haberlerin görüntülü olarak verildiğini söyledikten sonra görüntüleri üç şirketin iletildiğini aktarır. Bunlar CBS, NBC ve ABC'dir. Bu şirketlerden ABC ve CBS yönetim kurulunda ki altı kişinin altısı da yahudidir. NBC'ye gelince R.C.A. Corporation'a bağlı bu şirketin 15 yönetim kurulu üyesinden 5'i, 12 yürütme kurulu üyesinden

6'sının yahudi olduğunu aktarmaktadır Avcı.

İnsanları orijininin dolaylı kınayanlardan değiliz. Ama böyle bir yapıyı masum görecektir saflık derecesine de sahip değiliz. Her halde bu rakamlar; Filistin, Ortadoğu, İran, Irak, Afrika, genelde İslam dünyası konusundaki haberlerin dünyaya neden bu kadar taraflı duyurulduğunu açıklıyordur. Zaten haberin doğasında "kurgu" vardır. Bir olay ister gazete, ister televizyona konu olduğunda gerçek doğasından kopmakta ve kurgulanmaktadır. En çabuk ve en çarpıcı imgeler, haberin sunulduğunda en doğrunun önünde olduğu sürece bu kurgulanmanın boyutunu azaltma imkanı da yoktur. Çünkü pazar kapma savaşında en çabuk davranan "malı götürmekte" rakibin üzerine oturmaktadır. Doğruluk mu? O nasıl olsa süreç içinde hallolacak olan ikinci plandır. Olay haber özelliği kazandığı andan itibaren doğasına yabancılaşmış ve pazar malı olmuştur. Muhabir ise malı pazarlayan satıcı. Duygunun son plana itildiği, bir başkasının acısının-sevincinin satılık hale geldiği bir pazar. En çarpıcı, en iğrenç, en korkunç ve insanı en hayrete, dehşete düşüren manzaralar yakalanmalı, en çarpıcı zoom'lar yapılmalıdır. Bir savaş muhabiri için bulunmaz ve ağzını sulandıran manzara; karı değilmiş çocuklar veya kucağında çocuğu kurşunlanmış annedir. Sonuçta söylenen süslü, acıklı dramatik cümlelerse vicdanların valtizi.

Bu örnek, haberin pazar unsuru olarak uğradığı değişim ve yabancılaşma. Bu değişim ve yabancılaşmanın bir başka boyutu var ki, enformasyon mabedinin duayenlerini bile rahatsız etmekte, serzenişlerine neden olmaktadır. Bu boyut manipulasyondur. Manipulasyonun başladığı yer ise, sistematik bilgi ile karşılaştığınız ilk yer olan okuldur. Reuter "Nesneler araçlarla yapılır, insan yapma aracı ise bilgidir. İnsan yapımında kullanılan bilgiler, 'yapmak' istediğimiz insan türüne uygun olmak zorundadır. Eğer bireyi tamirci yapacaksa, veteriner yapan bilgileri kullanamayız."(8) der. Kullandığımız bilgiler ise kendi içinde sistematik olan bilgilerdir. Thomas Samuel Khun bu sistematik "bilimsel bilgi; tıpkı piyanistin parmaklarındaki rutin gibi, rutinleşmiş bilşel hünnerleri, araştırmanın bulmaca çözmeye faaliyetinde kullanmaya yarayan bilgidir" dedikten sonra" ders kitabı eğitimi, diğer bütün gelenekleri dışarıda bira-

The Minneapolis Star'ın karikatüristi Craip Mac Intosh onun için "Araplar her zaman entarili, Filistin'liler ise ellerinde birer AK 47 bulunan terörist kılıklılardır" diyecektir.

Bugün günlük basın ve telgrafın bir günde yarattığı efsane, eskiden bir yüzyılda yaratılardan daha fazladır" diyen Marx'ın kulakları çınlasın. Herhalde günümüzde yaşamış olsaydı, İsveçli parlamenterin söylediği gibi "Das Capital"i değil, Das Information'u yazardı."

karak tek bir geleneğin unsurları üzerinde yoğunlaşır. Varolan bilginin prosedürünü nakleder" diyecektir.

Böyle bir eğitimi almış kişinin at gözlüğü takmaması ve ortodoks mantıkla olaylara yaklaşmaması zaten mümkün değildir.

Onun için Richard Broderick, İsrail'in Lübnan işgali sırasında Amerikan basın-yayın organlarının "Arafat'ın beton sığınağı ve F.K.Ö. askeri karargahı olduğu iddia edilen yerlerin tekrar tekrar bombalanmasıyla ilgili video bantları televizyonda gösterilirken, sivillerin can kaybıyla ilgili bantlar, montaj odalarında çöpe atılıyordu ya da yerlerde duruyordu" diyecektir.

Binlerce sivil Filistinli ve Lübnanlı katledilirken Minneapolis Star and Tribune, bir İsrailli kadının ölen oğlu için ağlayan fotoğrafını baş sayfasında yayınlıyacaktır. Karşı taraftakiler ölümü çoktan hak etmişlerdi mi acaba? Hayır hayır, bu kadar kolaycı olmayın. Medyanın burada üstlendiği görevi, size neleri düşünmeniz gerektiğini empoze etmektir. Burada İsrailliler ölüyor ve bu kadın çocuğuna ağlıyor. Hanginiz onun yerinde olmak isterdiniz? Chomsky'nin yetkin bir şekilde açıkladığı gibi medya; bilinci haber bombardımanına tutarak hem olayın istediği boyutlarda anlaşılmasını gerçekleştirmekte hem de düşünmemiz gereken alternatifleri bize sunmaktadır. Bu bombardıman karşısında şaşırıp kalan birey, örtüyü kaldırıp asıl yüzü görememekte ve sorgulayamamaktadır. İsrailli kadının çocuğu nerede? Neden öldü? Orada ne işi vardı? Amaç neydi? Bu soruların sorulmaması için ya karşı taraf yok sanılacak ya da kurgusal bir gerçekliğe mahkum edilecektir.

Tabii, bu bakış açısı, bilinç durup dururken hop diye çıkmıyor. Ünlü Time dergisi 1982'de bir Arap şeyhinin kocaman fotoğrafının yer aldığı bir reklam yayınlar. Yazar Richard Broderick'in tarifiyle "şeytan sıfatlı, bir Arap kıyafetini giymiş, objektife apaçık bir kibir ve küstahlıkla bakan, obur, hazımsız biri" (9) Bu imge basın ve yayının her türlü unsurunda pekiştirilerek yıllar yılı işlenmiş ve insanların bilinçaltında adeta kazınmıştır. The Minneapolis Star'ın karikatüristi Craip Mac Intosh onun için "Araplar her zaman entarili, Filistinliler ise ellerinde birer AK 47 bulunan terörist kılıklılardır" diyecektir. Hafızayı biraz yoklayın, TV ve sinemada gördüğümüz filmleri şöyle bir

hatırmaya çalışın. Normal insan kılığında, üç kağıtçı olmayan, entarisiz, yanında üç-dört kadın olmayan, dansöz oynatırken aynı zaman da da birşeyler tıkıştırılmayan Arap hatırlayabiliyor musunuz? Fazla zorlamayın; bu özellikleri taşımayan Arapları o kadar kültürel yakınlığımız olmasına rağmen bizim filmlerimizde, TV'lerimizde bile göremezsiniz. Türk basınının, sinemasının, TV'sinin müslüman tiplerini bir hatırlayın. Şiş göbek, sakallı, eli tesbihli, ayakları takunya, gözleri çakmak-çakmak bir üç kağıtçı, ikiyüzlü, yalancı. Eğer doğru rolde bir müslümene rastlamışsanız o mutlaka aydın(!) ileri görüşlü(!) çağdaş(!) ve resmi ideoloji ile birlikte hareket edip söylemini paylaşır. Ve bunlar görüntüsüyle o kadar çelişir, o kadar yapaylık gösterir ki, ülsesiz lime lime dökülürler. Ama buna rağmen (birkaç istisna dışında) inatla sunulan tiplerdir bu.

İletişim aracı olarak TV'nin önemi çok büyüktür. Hem göze, hem kulağa hitap etmekte, bu özelliğiyle de radyonun manipülasyonuna rahmet okutulmaktadır. Radyoda insanın kendine göre doldurabileceği bir alan, boşluk ve hayal dehası vardır. Duyduğumuz sesin sahibini kendinize göre oluşturur, tavırlarını kendinize göre yorumlarsınız. Ama TV'de gördükleriniz hiçbir şekilde hayale yer bırakmaz. Mimiklerden gülüşe, boydan tavıra varana kadar doldurulmuş bir alan sunulur. Ve birey TV karşısında gerçek anlamda izleyicidir. Düşünmeye zaman yoktur. Gösterilen çaba, akış içinde ipin ucunu kaçırmamak içindir, kurgusal olduğunu bile insanlar "mış"larla yaşamının cazibesinden kendilerini kurtaramazlar. Evimizdeki zorba bizi "mış"larla avuturken çok önemli bir görevi yerine getirmekte; bizi kendimize kendi gerçeğimize yabancılaştırmaktadır. Bu yabancılaşmayı gerçekleştiren "dikkatleri başka şeylere çekmekte; çarkıfelek, pembe diziler ya da şiddet filmleriyle" ortamımızı oyalamaktadırlar(10). Onun için Timothy Leary: "21.yy'da ekranı kontrol eden kişi, bilinci, bilgilenmeyi ve düşünmeyi de kontrol eder. Ekran zihnimizin aynasıdır. Ekranı edilgin bir şekilde seyreliyorsanız programlanmışsınız demektir. Kendi ekranınızı düzeltiyorsanız, aklınızın denetimindesiniz. Amerikalılar aile ve dostlarının gözlerine baktıklarından daha fazla zamanı monitörlere bakarak geçirirler" (11) diyecektir.

"Şimdiye kadar Roma İmparatorluğu

zamanında Hristiyanlığın bu kadar çok efsane yaratması matbaanın henüz keşfedilmemiş olmasına yorulurdu. Oysa bunun tam tersi doğrudur. Bugün günlük basın ve telgrafın bir günde yarattığı efsane, eskiden bir yüzyılda yaratılardan daha fazladır⁽¹²⁾ diyen Marx'ın kullandığı cümleler. Herhalde günümüzde yaşamış olsaydı, İsveçli parlamenterin söylediği gibi "Das Capital'i değil, Das Information'u yazardı"⁽¹³⁾ Çünkü artık efsaneler sanayilerle yaratılıyor; hem de evlerimizin içinde bütün ayrıntı ve görüntüleriyle.

Her gün karşısına oturup bön bön baktığımız bu zorbada "İlgimize tecavüz eden her reklam" her program karşısında, bilincimizi uyanık tutmadığımız sürece "medyanın baskıya dayanan ekolojisi" bizi de etki alanına alacak ve oluşturduğu illüzyon dünyasının gönüllü neferi haline getirecektir. Bu durum varolma savaşı veremeyen ve her an varlığını tazelemeyenleri bekleyen acı ama kaçınılmaz sondur. Bu sondan kurtulmanın tek yolu ise muhalefetimizi, bilincimizi canlı tutmak, kısaca varolmaktır. Chomsky "Medya Denetimi"nde, ABD'deki muhalif etkinliğin büyük bir kısmının kilise kaynaklı olduğunu söyler ve ekler; "çünkü, kiliseler vardır" Evet Shakespeare'in ünlü sözüyle sorun: "olmak ya da olmamak"; tercihimiz geleceğimizi belirleyecek. Ya varolup yaşayacağız ya da sıradanlaşıp yok olacağız. Bu savaşta 'arslanlar kendi tarihçilerine sahip olana kadar eski avcılık öyküleri geçerli olacak. Peki arslanlar tarihçilerini yetiştirdiğinde ne olacak? Hikayeler tersyüz edilip hınc mı alınacak?

Nasıl Bir İletişim?

Hikayelerin tersyüz edilip hınc alınması sorunu çözünmeyecek. Sorun aynen kalırken sorunlular değişecek. Çözüm insanlık anlayışında kaybettiğimiz değerlerin yeniden yerliyerine oturtulması ve bireyin kendi kendisiyle, hemcinsiyle barışmasıdır. Çözüm adalet duygusu ve ölçüsünün yeniden ihdasıdır. Aleyhimize olacağını da bilsek bildiğimiz doğruları her ortamda söyleyebilme erdemini gösterebildiğimiz an sorun kendiliğinden hallolacaktır. Gerçeği bir başka bakış açısıyla eğmenin, bir başka at gözlüğü takmanın bize kazandıracığı hiçbir artı yoktur. Onun için müslüman haberciliği herkesin görüşlerine eşit oranda yer

veren, kendi yorumunu ondan sonra yapan bir anlayışta olmak zorundadır. Kendi aleyhindeki sözleri, düşünceleri, Kur'an-ı Kerim kadar açık, rahat ve net bir şekilde anlatan başka kaynak bulmak mümkün değildir. Hiçbir sansüre tabi tutmadan aykırı görüşleri aktarmakta, sonra da açıklayıcı cevaplarını vermektedir. "Dediler ki biz bir yığın kemik olduğumuz, un ufak hale geldiğimiz zaman mı, gerçekten biz o zaman mı yeni bir yaratılışa diriltileceğiz. De ki: İster taş olun, ister demir. İsterseniz gönlünüzde büyüyen herhangi bir yaratık olun. "Diyecekler ki: Peki bizi yeniden kim yaratacak? De ki: Sizi ilk kez yaratan kimse o." (14) Kur'an'ın yüzlerce ayeti bu tür ikili görüşleri içermekte, en alaycı, en hakaretamiz sözleri bile çekinmeden aktarmaktadır. Bu durum kendine güvenin de bir sonucudur. Haklılığına olan güvenin bir yansımasıdır. Böyle bir haber tarzı günümüzde olduğu gibi insan düşüncesini tek boyutluluktan kurtaracak alternatif görüşlerden haberdar ederek özgür iradesiyle seçim yapma imkânını doğuracaktır.

O zaman yapılması gereken mevcut yapılanmanın -TV, Basın vb- İslami versiyonunu sunmak değil, yeni bir anlayış ve yapılanmayla yeni bir iletişim şeklini koymaktır. Bu ise moda tabiriyle çok sesliliğin hakim olduğu, herkesin kendini özgürce ifade edebildiği, görüşlerini aktarabildiği bir ortam olmalıdır. Savunduğumuz şey bir ilkesizlik değildir. Aksine ilkeleri son derece titizlikle korumak zorundayız, ama bu titizlik bizim başka görüşleri yok saymamızı gerektirmemeli. Arslanlar tarihçilerine sahip olduklarında öyküler "yüceltme" için değil, gerçeğin anlaşılması için yazılmalı; yoksa biling bir başka şekilde iğdiş edilecek:

DİPNOTLAR

- (1) Aktaran, F. Başkaya-Paradigmanın İllası,
- (2) Wright Mills- İktidar Seçkinleri, Sf.46
- (3) Alak 5, Bakara 31
- (4) Aktaran Nebi Avcı, Enformatik Cehalet, Sf.20
- (5) F. Başkaya, Paradigmanın İllası, Sf. 146
- (6) Aktaran N. Avcı, a.g.e. sf. 156
- (7) Aktaran " " sf. 172
- (8) E. A. Reuter- Düzene Uygun Kufalar Nasıl Oluşturulur? Sf.78
- (9) Paul Findley, ABD'de İsrail Lobisi (Pinar Yayınları tarafından yayına hazırlanmaktadır)
- (10) Chomsky- Medya Denetimi- Tüm Zamanlar Yayıncılık Sf. 41
- (11) Aktaran Chomsky -Medya Denetimi- Tüm Zamanlar Y. sf.26
- (12) Aktaran N. Avcı Enformatik Cehalet sf.128
- (13) Aktaran F. Başkaya Paradigmanın İllası L. Lugelman'a 27 Tem tar. mektup
- (14) İsrâ 49-50-51 Yaşar Nuri Öztürk Meali

Her gün karşısına oturup bön bön baktığımız bu zorbada "İlgimize tecavüz eden" her reklam ve her program karşısında, bilincimizi uyanık tutmadığımız sürece "medyanın baskıya dayanan ekolojisi" bizi de etki alanına alacak ve oluşturduğu illüzyon dünyasının gönüllü neferi haline getirecektir.



MEDYATİK DÜNYA, MEDYATİK KÖLELER

Mesut KARAŞAHAN

(Rablerinin huzurunda toplandıkları gün aralarında tartışırken) Zayıf bırakılmış olanlar, büyüklük taslayanlara: "Hayır, siz gece gündüz hileli düzenler (kurup) bizim Allah'ı inkar etmemizi ve O'na eşler koşmamızı bize emrediyordunuz" dediler.

(Kur'an, Sebe':33)

"ABD Savunma Bakanlığı dünyadaki en büyük öğretim kurumlarından biridir ve dünyanın en iyilerinden biri olmalıdır"

Clark M. Clifford

ABD Savunma Bakanlığı Eski Sekreteri()*

Noam Chomsky'nin deyişiyle medya "rıza" üretmektedir; halkın kendi çıkarlarına ters düşen hükümet politikalarını onaylamalarını sağlama; pasif, tepkisiz, sessiz yığınlar haline gelmelerine zemin hazırlamaktadır.

Ne Kadar Medya O Kadar Demokrasi (mi?)

Kitle iletişim araçlarının, özel TV, ve radyo kanallarının iyi işleyen bir demokrasi(?) için vazgeçilmez unsurlar olduğu görüşü ülkemizde de artık genel kabul gören bir yaklaşım haline gelmiştir. Hatta öyle ki, bu özel yayın kuruluşları her ne zaman çeşitli sebeplerle kapatılma durumuyla karşı karşıya kalsa "demokrasi elden gidiyor" feryatlarıyla hadiseyi kamuoyuna takdim etmekte, kamuoyu desteğini alabilmek noktasında bu tür bir söylemin mutlak sonuç vereceği düşüncesiyle hareket etmektedir.

Aslında basın-yayın organlarının demokratik bir rejim için vazgeçilmez kuruluşlar oldukları iddiası tamamen de yabana atılabilecek bir argüman değildir. Demokratik olduğu söylenen rejimlerde gerçekten de medyanın böyle önemli bir yeri ve fonksiyonu vardır.

Fakat bu fonksiyon, hiç de iddia edildiği gibi halkın sesi olmak, demokrasinin iyi işleyişini sağlamak vb. gibisinden olumlu ve övgüye değer bir işlev değildir. Zira başlıbaşına demokrasi iddiasının iyi düşünülmüş bir illüzyondan, büyük bir palavradan ibaret olduğu bir ortamda medyanın işlevi de ancak bu yalanın tutması, kitlelerin buna sorgusuz sualsiz inanmasının sağlanması şeklinde tecessül etmektedir. Baskıcı rejimlerin söz konusu olduğu bir ortamda sopayla işler yoluna konabilirken, kitlelerin ince taktiklerle, farkına varılması son derece güç hileli yöntemlerle yönlendirilip iktidara ramedildikleri sözde özgür, sözde demokratik ülkelerde, sopanın yerini propaganda, yani medya almaktadır. Baskının yeterli olduğu, zorbaca yöntemlerle kitlelerin yönetilebildiği, yönlendirilebildiği durumlarda pek ihtiyaç duyulmayan medya, halkın bir parça da olsa gözlerinin açıldığı, dolayısıyla bastırılıp sindirilmesinin zorlaştığı ortam-

larda vazgeçilmez bir araç, bir manipülasyon vasıtası haline gelmektedir. Medya, halkı kendi aleyhinde kararlar alabilecek, kendi çıkarlarına ters hareket edebilecek şekilde manipüle etmektedir. Halkın değil, belli bir zümrenin çıkarlarını koruyup kollama ve devam ettirme hususunda yine aynı halkın desteğini sağlamayı başaramamaktadır. Noam Chomsky'nin deyişiyle medya, "rıza" üretmektedir; halkın kendi çıkarlarına ters düşen hükümet politikalarını onaylamalarını sağlamakta; pasif, tepkisiz, sessiz yığınlar haline gelmelerine zemin hazırlamaktadır. Hem demokrasiyi hem de edilgen kitleleri iyi "işletmektedir."

Manipülasyonun Boyutları

Söz konusu manipülasyon çeşitli süreçlerle gerçekleşmektedir. Haber akışının denetiminden TV kanallarındaki eğlence programlarına kadar medyanın her bir alanı bu süreçte dahil edilmektedir. Kitleler haber bültenleri sayesinde habersiz bırakılmakta, pembe diziler sayesinde pembe düşler içinde oyalanmakta, reklamlar sayesinde iyi bir tüketim kölesine dönüşmeleri sağlanmaktadır.

Haber programları aslında insanları olan bitenden haberdar etmemektedir. Günümüzde medyanın övünerek bahsettiği hızlı habercilik olgusu, umulanın aksine, olayların gerçek boyutuyla kavranmasına bir engel teşkil etmektedir. Anında ve süratli haber verebilme yeteneği aslında medyanın manipülasyon gücünü arttıran bir hususiyettir. Haberlerin kısa ömürlü oluşu, günlük oluşu hadiselerin kavranmasını zorlaştırmakta, olan bitenin tüm yönleriyle değerlendirilmesine, yorumlanmasına pek fazla imkan bırakmamaktadır. Sayısız TV kanalı tarafından adeta odamızın için bir çöp kamyonundan boşaltılıyormuşçasına haber yığını boşaltılmakta, bunları bir ayırma tabi tutma, önemli olanla önemsizi ayıklama ve değerlendirme yapma imkanı verilmemektedir.

Öte yandan haberlerdeki çeşitlilik ve zengin içerik iddiası da boş bir iddiadır. Zira medyadaki fiziksel zenginlik, içerik bakımından da çeşitlilik anlamına gelmiyor; fikir çeşitliliğini ifade etmiyor. Sayısız basın-yayın organının, TV kanallarının varlığı, bunların zahiren farklı sayısız haber bülteni, kişinin haberler arasında tercih yapma imkan ve şansı olduğu ya-

nılsamasını beraberrinde getirmektedir. Halbuki haber kaynakları aynıdır, bundan da önemlisi bu kuruluşların çıkarları ve ideolojileri birbiriyle örtüşmektedir. Bu bağlamda manipülasyonun boyutuna dair bir fikir verebilecek ilginç bir örnek olarak son on yılların uluslararası siyasi gelişmelerini ele alan ve müslüman halkımıza "huzur" vermekle maruf özel bir TV kanalında yayınlanan ABD yapımı bir programdan söz etmeden geçemeyeceğiz. Enver Sedat gibi çağdaş firavunların Ortadoğu'da barış ve istikrarın hamisi, müslüman halkın ise terörist olarak nitelendirildiği bu programın altında Pentagon'un imzasını gördüğümüzde ABD eski savunma bakanı Clifford'un yukarıda iktibas ettiğimiz sözleri birze daha anlamlı hale geliyor-du.

TV kanallarındaki eğlence programları da manipülasyon sürecinin dışında değerlendirilemez. Halk yığınlarının ekonomik, sosyal ve siyasal taleplerle hordurandanmaya başlamaması için medya onların dikkatini başka yönler çekmekte, öfkelerini dindirmek ve isyana kalkışmalarını önlemek için TV ekranı karşısında lolerya programlarıyla, kısa yoldan zengin olma hayalleriyle, pembe dizilerle, şiddet veya seks filmleriyle oyalanmalarını sağlamaktadır. Düşünmelerine fırsat bırakmamaktadır. Düşünmelerine fırsat bırakmamak için gerektiğinde dışardan gelecek tehlikelerle (dün Sovyetler, bugün İslam öcüsüyle) korkutmaktadır. TV ekranları koyun sürülerine dönüştürülmüş halk yığınlarını hükümet ve şirketler adına tutsak alacak ve ipnotize edecek şekilde düzenlenmektedir.

Eğlence programlarının yanı sıra reklamlar da sadece tüketim köleleri üretmekle kalmamakta, bireylerin cahil, sorumsuz, dertsiz, tasasız hüdüklere dönüşmesini sağlamaktadır. Reklamlar gerçeklerin toplumdan gizlenmesini kolaylaştırmak gibi bir fonksiyon da icra etmektedir. Bunu sağlayabilmesi için haber programlarının aralarına serpiştirilmekte ve kişinin hadiselerle vukufiyeti konusundaki yeteneksizliğinin artmasına yolaçmaktadır.



Kitleler haber bültenleri sayesinde habersiz bırakılmakta, pembe diziler sayesinde pembe düşler içinde oyalanmakta, reklamlar sayesinde iyi bir tüketim kölesine dönüşmeleri sağlanmaktadır.

Hem Jurnalci Hem "Journalist"

Tarafsızlık, objektif habercilik ilkesi ise medyaya ilişkin bir başka masaldır. Ülkemizde ve uluslararası basında bu iddianın gülünçlüğüne dair müthiş örnekleri müslümanlar olarak hemen her gün görmekteyiz. Laik medya bir yandan uluslararası medyanın "İslami terör" kampanyasına destek verip Sovyetlerin dağılmasının ardından Batı karşısında yeni bir öcü üretme çabalarına katkıda bulunurken, bir yandan da özellikle müslüman halkın ezildiği, katledildiği bölgelerde bu zulümleri sergileyen zalimlere utanmadan, açıkça arka çıkabilmekte, Filistin'de İsrailli, Keşmir'de Hinduları, hatta Bosna'da Sırpı rahatça savunabilmekte, zulümlerine mazeretler düzebilmektedir. Medya, müslümanları tuhaf, adeta zararlı yaratıklar olarak resmetmekte, her fırsatta jurnallemekte, ihbar etmektedir. Bu bakımdan laik medyanın muhabirleri hem bir "journalist" (gazeteci) hem de bir jurnalci olarak vazife görmektedir. Emperyalist dünya sistemini İslam tehlikesinden korumak için "İslami terör" aldatmacasına başvuran medya, İslam'a yönelmeye başlayan kitleler ile müslümanlar arasında set çekmeye çalışmakta, bunun için her türlü çirkin yola, karalama kampanyalarına tevessül etmektedir. Müslümanlara ilişkin yayınlarında hiçbir ahlaki prensip, basın-meslek ilkesi gözetmemektedir. Aslında medya, sistem açısından tehlike olarak gördüğü her türlü alternatif sosyal düzenlemeye karşı aynı müsahhasız, uzlaşmaz ve hırçın tavrı takınmaktadır.

Medya Denetimi ve İmediastlar

Sonuçta yasama, yürütme ve yargı güçleri kadar önemli bir konuma sahibolduğunu ifade etmek kasdıyla "dördüncü kuvvet" olarak vasıflandırılan medya, gerçekten de günümüzde kitlelerin manipülasyonunda muazzam bir güce sahiptir. İnsanların neye, nasıl ve niçin ihtiyaç duyduklarını öğretmekte, dikte etmekte, şartlandırmaktadır. Neye, nasıl ve niçin tepki gösterip göstermeyeceklerine, neyin kendileri için yararlı veya zararlı olduğuna karar vermekte ve bunu derhal onların zihinlerine şırınga etmektedir. Medya, medyatik bir dünya oluşturmakta, bu dünyayı medyatik kölelerle doldurmaktadır. Onun başlıca amacı hi-

reyin pasifliğidir; çünkü pasiflik statükonun devamı demektir; sömürünün, zulmün sürüp gitmesi demektir.

Medyanın insan hayatı üzerindeki bu korkunç etkisi karşısında bugün Batı'da medya karşıtı bir hareketin gelişmekte olduğunu görüyoruz: İmediastlar. Asıl olarak Amerika'da faaliyet göstermekle birlikte Avrupa'da ve dünyanın her tarafında örgütlenme gayreti içinde olan bu grup, "atmosfer kamunun malıdır, hava herkesindir, öyleyse radyo ve TV sinyalleri de kamuya ait olmalıdır" sloganıyla yola çıkmıştır. Bu grubun mensupları amaçlarını şöyle özetlemektedirler: "İmediast'ın varlığı, tüm şirket ve ticari yayın medyası tamamen kamunun yönetiminde, elinde ve denetiminde olana dek genişleyecektir... Nihai görevimiz ticari medyayı tamamen susturmaktır." (Chomsky, Medya Denetimi s.21-27)

İmediast grubu vb. örgütlenmelerin bu tür gayretlerini insanca tepkiler olması hasebiyle olumlu gelişmeler olarak değerlendirmekle beraber, medyanın bugünkü tasallutundan kurtulma konusunda nihai anlamda sonuç alınabilecek hareketler olarak görülemeyeceği kanaatini taşımaktayız. Zira böyle bir hareket herşeyden önce insan unsurunun değişimini esas almadığından, bize ister istemez George Orwell'in Hayvan Çıtlığı'nda güzel bir şekilde resmedilen Rusya'daki Ekim Devrimi'ni ve ardından yaşanan trajik gelişmeleri hatırlatmaktadır. Halk güçleri iktidarı ele geçirir ve herkes eşit hale gelirken zamanla halk adına iktidarı elinde tutan bazıları "daha fazla eşit" hale gelivermektedirler. Çünkü iktidarsızlar, iktidar hırsıyla, dünyevi zaatlarıyla insan yine insandır. Çünkü insanı değiştirmek için birşey yapılmamıştır ki, içinde bulunduğu şartlar değişsin. Medya elbette çıkar çevrelerine hizmet eden bir araç olmaktan kurtarılmalıdır. Ancak yeni sahiplerinin de dünyaya hükmetmenin dayanılmaz tutkusunu frenleyebilmeleri nasıl mümkün olacaktır? Elbette nefislerde bulunanın değişmesiyle. Zira "Şüphesiz Allah kendi nefislerinde (özlerinde) olanı değiştirmedikleri sürece bir toplumun durumunu değiştirmez" (Kur'an, Ra'd:11).

(*) Aktaran H. Schiller, Zihin Yönlendirenler, Çev. Cevdet Cerit, Pınar Yay. İst.1993, s.99.

Medya insanların neye, nasıl ve niçin ihtiyaç duyduklarını öğretmekte, dikte etmekte, şartlandırmaktadır. Neye, nasıl ve niçin tepki gösterip göstermeyeceklerine, neyin kendileri için yararlı veya zararlı olduğuna karar vermekte ve bunu derhal onların zihinlerine şırınga etmektedir.



MEDYA MOĞOLLARI BAĞDAT KAPISINDA

Ekber S. AHMED

**Batı kaynaklı
global uygar-
lıkla İslam
arasındaki an-
laşmazlık, kül-
türler arası
çatışmanın
ötesinde, ırk-
ların karşı
karşıya gelme-
sinin ötesinde,
dünyaya iki
farklı yakla-
şım, iki karşıt
felsefe arasın-
da doğrudan
bir savaştır.**

Yalınlaştırmadan çekinmeyen cesur bir siyaset haritacısı, hala geçerli sayılan şu hantal global sınıflandırmayı reddederdi: Birinci, İkinci, Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, Doğu-Batı vs.

Ve 1990'lı yıllarda dünyayı iki ana kategoriye ayırırdı: patlayan, yani gerek bilimsel düşüncelerle, ekonomik planlarla, politik hedeflerle, gerekse kültürel planda müthiş bir hareketlilik içinde, büyüyen, genişleyen uygarlıklar ve çöken, yani ekonomik, toplumsal ve politik buhran yüzünden hiçbir ciddi düzeltme girişiminde bile bulunulamayan, çöküş içindeki uygarlıklar. Birinci kategoridekiler, hepsinden önemlisi, büyük bir iyimserlikle, gözlerini gelecekte ayırmadan patlarken, ikinci kategoridekiler tarihlerinin, geleneklerinin, "kesinliklerinin", etnik ve dinsel nefretlerinin ağırlığı altında çöküyorlar.

Batı uygarlığı ya da global uygarlık, özünde G-7, patlarken, dünyanın geri kalanının büyük çoğunluğu çöküş içinde.

Bu patlayan -çöken dünya, postmodern çağımızı tanımlayan o her yerde hazır ve nazır medya sayesinde o kadar küçüldü, birbiriyle o kadar içiçe geçti, o kadar klostrifik bir hal aldı ki, gezegeninizde şöyle ferah bir yer pek kalmadı. Hepimiz birbirimizle burun buruna yaşamak zorunda bırakılıyorruz. Patlayan Batı, Medya üzerindeki ege-

menliği aracılığıyla kültürel sınırlarını dünyanın bir ucundan diğer ucuna genişletmeyi sürdürürken, geleneksel uygarlıklar buna bazı alanlarda direnecek, bazılarında da uzlaşacak ve değişecekler.

Sadece bir tek uygarlık, İslam kendi yolunda ilerleyecek. Yalnızca İslam dünyası, gerek patlamaya gerekse çökmeye karşı hazırlıklı olan İslam dünyası, dünya sahnesine potansiyel bir alternatif rolle birlikte global bir perspektif sunmaktadır. Bu durumda İslam'ın Batı'yla ihtilaf halinde olacağı anlaşıyor.

Batı kaynaklı global uygarlıkla İslam arasındaki anlaşmazlık, kültürler arası çatışmanın ötesinde, ırkların karşı karşıya gelmesinin ötesinde, dünyaya iki farklı yaklaşım, iki karşıt felsefe arasında doğrudan bir savaştır. Tarih katmanları ve kültürler mozayiki arasında ki esas durumu görebilmek için bir basitleştirme yapabiliriz: Biri seküler materyalizme dayanırken diğeri inanca dayanıyor; biri inancı tümünden reddetken, diğeri dünya görüşünün merkezine yerleştiriyor.

Dindar Müslümanlar, G-7 uygarlığının sorununu, kalbin olması gereken yerde bir delik bulunmasından, içteki boşluktan, bir ahlak felsefesinin yokluğundan geldiğini bilirler. Batı'ya dinamik enerjisini veren şey bireysellik, hükmetme arzusudur, bir tüketim fel-

sefesi kanalıyla, bedeli ne olursa olsun maddi şeylere sahip olmak ve istif etmek için duyulan müthiş istektir. Bu tür coşkun bir enerji, toplumu hareket halinde tutar.

İslam'da tam tersine, sabır, telaşa kapılmamak ve denge önemlidir. Peygamberimiz, acele işe şeytan karışır diye uyarıda bulunmuştur. Ama postmodern çağ, hız üzerine kuruludur. Özellikle de medya, hızla, değişimle, haberlerle zehirlenmiştir ve bunlarla büyür. MTV kültürünün bitmeyen gürültüsü, göz kamaştırıcı renkleri ve durmadan değişen görüntüleri, çekici ve zarar vericidir. Bütün büyük dinler tarafından savunulan sükunet, dünyadan elini eteğini çekme ve meditasyon, medyanın kesinlikle teşvik etmediği şeylerdir.

Afrikalılar ve Güney Asyalılar, diğer birçok dizinin yanı sıra "Dallas" ve "Hanedan"da gördükleri cornucopia'dan hüyyülenmişlerdir. Ama böyle bir gerçeğin yanına yaklaşmaları mümkün değildir. O halde gezegenimizde yaşayan insanların çoğunluğu için bu göz kamaştırıcı imajlar, tehlikeli hayallerden başka bir şey değildir. Bu hayaller hiçbir çözüm getiremezler; ama yaydıkları arzu ve gıpta duyguları aracılığıyla halinden hoşnut olmayı, sabrı ve dengeyi, yani geleneksel toplumların artık rahatlatma ve yatıştırma gücünü yitirmiş olan erdemlerini yok edebilirler.

Tarihte hiçbir şey Müslümanları Batı medyası kadar tehdit etmemiştir; ne Ortaçağ'daki barut, ki Babür gibi bazı Müslümanlar barutu büyük bir ustalıkla kullanarak Panipat Savaşı'nda kazandığı zaferle Hindistan'ı ele geçirmişti; ne tren ve telefon, ki bunlar geçen yüzyılda Müslümanların sömürgeleştirilmesine katkıda bulunmuştu; hatta ne de kendi ulusal havayollarını kurmak için kullanmasını öğrendikleri uçak. Batı medyası ise her yerde hazır ve nazırdır, hiç durmamakta, huzur bırakmamaktadır. Araştırmakta, kurcalamakta, zayıflığa, beşeri zaafılara hiç merhamet etmeden sürekli saldırıdadır.

Bu güçlü medya saldırısı Müslümanlar için daha da şiddetlidir: Müslümanlar kendilerini savunma kapasitesinden yoksun görünmektedirler. Daha da kötüsü, saldırının doğasını ve hedefini bile anlayabilmekten acize benziyorlar. Liderlerinin boş yaygaraları ve alimlerinin

dar kafalı sızlanmaları, Müslümanları acınacak duruma düşürüyor, düşmanları olan dev kapıdayken kendi aralarında tartışan pigmelere benzenmelerine neden oluyor.

Tehlikenin ne kadar büyük olduğunu anlayanlar sıradan Müslümanlardır. Sıradan Müslüman, savaşın muhtemel boyutunun, karşı güçlerin de kadar kuvvetli olduğunun bilincindedir; kendi liderlerine güveni çok az olduğu için gerilimi daha da artmaktadır.

Bu durum, Moğollar'ın 1258'de tarihin en büyük Arap imparatorluğunu sonsuza dek yerle bir etmek için Bağdat önlerinde toplanmaları gibi bir şey olmalı. Ama Abbasiler yıkıntılarının altında kalırken, başka yerlerde ona eşit derecede önemli yapılar ortaya çıkıyordu: Mısır'da Fatimi'ler, İspanya'da Ümeyyeler ve sonra da İran'da Safeviler ile Hindistan'da Babür Hanedanı. Ama bu kez hüküm nihai olacaktır. Eğer İslam yenilirse, bunun geri dönüşü olmayacak.

Amerika'nın politik gücünün yapamadığını, Amerika'nın dünya egemenliğini ele geçirmesini Amerikan medyası sağladı. Pentagon'un başaramadığını Hollywood başardı. Bu ikisi arasındaki ilişki, ABD ekonomisine en büyük ihracat gelirini filmlerin ve savunma araçlarının sağlamasıyla kuruldu. John Dulles'in hayalini bile kuramadığı bir zaferi J.R.Ewing kazandı. Dünya, bu Amerikan pembe dizisinin sonu gelmeyen bölümlerini büyülenmiş gibi izliyor: Dünyanın her yanında insanlar Dallas'ta J.R.'i kim vurdu?, İkiz Tepeler'de Laura Palmer'i kim öldürdü? diye merak ediyor. Amerikan rüyası karşı konulmaz görünüyor.

Komünizmin ölümü ve monolitik devlet yapılarının çökmesi, genel olarak Batı medyasının büyük zaferi olarak görülmektedir. Batı medyası sonu gelmez propagandasıyla, karikatürize etme ve alay etme gücüyle komünist dünyaya ağır saldırılarda bulunmuş, Gorbacov ve ardılları gelmeden yıllar önce komünizmin sonunu hazırlamıştı.

Müslümanlar soruyor: Batı medyası komünizmin yenilmesine yardımcı olduktan sonra, şimdi kimi hedef seçecek? Bunu tahmin etmek hiç te zor değil: İslam'ı.

Burada araştırılması gereken bir tezimiz var: Günümüzde, medya çağında,

Tarihte hiçbir şey Müslümanları Batı medyası kadar tehdit etmemiştir; ne Ortaçağ'daki barut, ne tren ve telefon, hatta ne de kendi ulusal havayollarını kurmak için kullanmasını öğrendikleri uçak.

dinsel bir kültür ne kadar gelenekselse, üzerine yönelen baskı da o kadar büyük oluyor.

Batı medyası, "Orada, uzak bir yerlerdeki" uygarlıkları basmakalıp klişeler halinde gösterme eğilimindedir. İslam'ın marjinalleştirilmesi ve aşağılanması sürmektedir. Yüz saatlik CNN ya da diğer bir televizyon yayınında İslam ancak 10 dakika yer almakta, onda da Müslümanlar kitap yakarken ya da tehditkar bir kalabalık halinde öfkelerini gösterirken görülmektedirler.

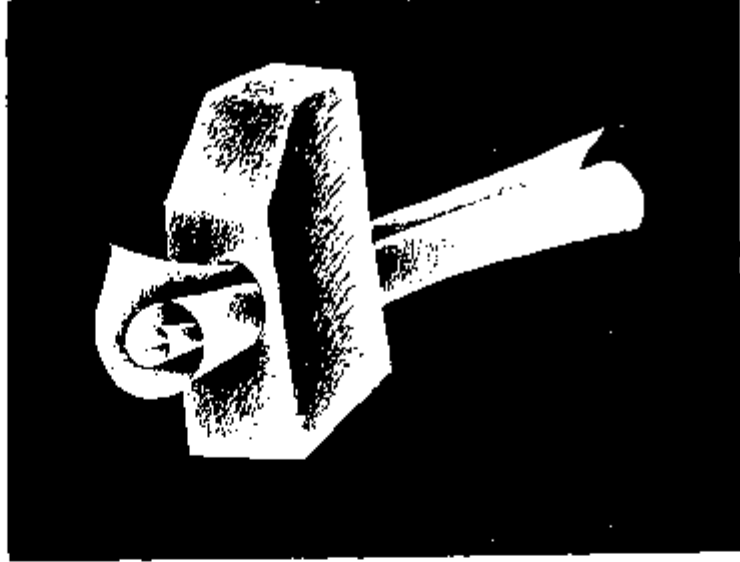
Burada, bir güç, bir kültürel üstünlük ifadesi, politik tartışmaların bir tür uzantısı ve aslında baş rol oyuncusu olarak görülen medya anlayışını vurgulamak istiyorum. Medya aracılığıyla muhaliflere karşı zafer kazanılmakla kalmıyor, medyada yer alması önlenerek muhalefetle birlikte yaşama gibi bir şey de sona erdirilebiliyor. Bu yüzden medya, herhangi bir ülkenin cephane-sindeki en önemli silahlardan biridir. Çağımızın önemli derslerinden biri budur.

İnsan örgütlenmesinin temel birimi olan aile, dünya çapında muzaffer olmasına karşın Batı uygarlığında tehlike altındadır. Müslümanların çağdaş Batı kültürüyle aralarındaki en önemli kavgalardan biri Batı ailesinin çözülmesidir; ailenin, kişilerin ahlaki oluşumları üzerindeki yetkin işlevi, evin medya tarafından işgaliyle erozyona uğramıştır.

İslam ailesinin ideali, bütünlük, birlik ve istikrardır. Müslümanlar bu yüzden Batı'nın tüketim kültürünün rast-gele cinsel ilişki kurma, uyuşturucu, yüksek beklentiler yarattığı baskının bedelinin, Batı ülkelerindeki evliliklerin yarıya yakınının ayrılıkla sonuçlanması olduğunu düşünmektedirler. Bu baskının, bugün Müslüman evlerine yönelmesinden korkuyorlar. Dünya işlerinin dini tamamen boğmasından korkuyorlar. Böyle bir şey, Müslümanların adil ve dengeli bir düzen anlayışı açısından bir felaket olurdu.

Müslüman aileler, yıkıcı imajlarının evrenselliği, gücü ve yaygınlığı nedeniyle Batı medyasından korkmaktadırlar, medyanın İslam'a yönelik düşmanlığından korkmaktadırlar.

Televizyonda sürekli, sevişen çiftler, müthiş acılar çeken insanlar, parçalanmış kollar, bacaklar ve bağırsaklar, her



tarafa yayılmış insan parçaları gösteriliyor. Pop şarkılara eşlik eden video klipler, Madonna'nın mastürbasyon yapmasından Michael Jackson'ın pantere dönüşmesine kadar garip, saçma görüntülerle doludur.

Bunlar, diğer görüntüleri de lekelemektedir, ciddi belgesellerin vakarını da, talk show'ların sahte eğlencesini de.

Video ise, insanın tahayyül edebileceği en baştan çıkarıcı görüntüleri sunan en karanlık tuzaktır. Burada her şey, ama her şey mevcut. Gördükleri Marki de Sade'ı bile tatmin edebilirdi.

Bu davetsiz işgal, son iki kuşak boyunca saldırılara maruz kalan Batılı otorite kurumlarının sarsılmasına ek olarak, tüm uygarlık potasındaki en manevi denge ve otorite yapısı olan aileyi çürütmektedir.

İngiltere örneğini alalım. Evdeki baba, sokaktaki çocuk, okuldaki öğretmen, sosyal yaşamda monarşi ve politikacılar, medyanın sürekli alay konusudur. Özellikle de erkekler. İktidardaki erkek olmak, şüpheli olmak demektir.

Bir önceki kuşakta, iktidardaki insanlar beyinsiz Marksist entelektüellerin özel hedefleriydiler. Onların yerini medya aldı. Sosyal yaşamda siyasi yolsuzluk hikayeleri, evde ensest, okullarda şeytani suistimaller ve benzeri haberler, otoriteye duyulan azıcık saygıyı da götürdü. Eski yapıların yeri boş kaldı.

Batı medyasının gücü, 1980'lerde toplumsal gündemi feminizm, eşcinsellik ve AIDS olarak belirlediyse, bugün, 1990'larda artık post feminizmi, post eşcinselliği, post AIDS'i tartışıyoruz.

**Amerika'nın politik gücünün yapamadığını, Ameri-
ka'nın dünya egemenliğini ele geçirmesi-
ni Amerikan medyası sağladı.
Pentagon'un başaramadığını Hollywood başardı.**

İslam'ın asla rıza göstermediği alkolün ve uyuşturucunun yol açtığı zararlar şildi Batı'da yeniden kabul ediliyor. Batı'daki çoğu insan, boşanmayı, ana baba otoritesine meydan okunmasını, yaşlıların yalnız bırakılmasını, iş ve işle ilgili meseleler yüzünden avın konum değiş-tirmesini yeniden değerlendiriyor. Bütün bunlar aileyi yıkan olgulardır.

Müslümanlar şimdi şöyle haklı bir soru soruyorlar: Kendi toplum görüşlerine aykırı olduğunu bildikleri toplumsal deneyim yolunun neden peşine takılmaları gereksin ki? Anı ve göz kamaştırıcı çekiciliği ne kadar güçlü olsa da, geçici değerler için kendi aile konumlarını niye tehlikeye atsinlar?

İslam'ın Özünü Anlamak

İster politikacı ister akademisyen olsun, öğrenmekten ve dengeden yana Müslümanların sesleri, şiddet ve nefreti savunanların sesleri arasında boğulmaktadır. Bu durumda uzun ve kısa vadeli sonuçlara yol açabilecek iki hayati soru ortaya çıkmaktadır: Kısa vadede, dünyanın en büyük uygarlıklarından birisi sorunlarını şiddet kullanmadan çözebilme yeteneğini yitirmiş midir? Uzun vadede, Müslümanlar Kur'an'ın en önemli kavramları olan adalet ve merhamet, ilim ve sabırın yerine kurşun ve bombayı mı koyacaklardır?

İslam, bir denge ve hoşgörü dinidir. Global fikirleri, bakış açısının genişlemesini teşvik eder, insan kaderinin kainatla bütünleşeceğini öngörür. İslam'da denge esastır. Toplum dengesi ve dinle dünya arasındaki kritik denge önemlidir. Dinle dünya arasında bir ayrım değil, denge vardır. Müslüman şu anda, gerçek dünyada yaşar ama dinsel bir çerçevede ölümden sonraki hayatı da aklından çıkarmaz. Bu yüzden politikacı da olsa, akademisyen de olsa, işadama da olsa, İslam'ın ahlaki yasalarını unutmamalıdır. Postmodern dünyadaysa, dünya dengesi bozmakta, din'i ayırıp hükümsüz saymaktadır.

Gayri müslim medya, kafalara sürekli vura vura, İslam hakkında olumsuz bir imaj oluşturmaya başlamıştır. Hatta medya, Müslüman karakterini değiştirmeyi bile başarabilir. Saldırıya şiddetle karşılık veren Müslümanlar İslam'ın asıl özelliklerini koruyamıyorlar.

Mevcut dalgayı basite indirgeyerek Batı ile karşı karşıya gelme olarak niteleyen Müslüman liderler, kendi kazdıkları kuyuya düşmüşlerdir. Bilgiye duyulan sevgi, eşitlikçilik, hoşgörü gibi İslam'ın en önemli özelliklerini, bu özellikler görünüşte Batı'yla ilişkili diye reddetme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. İslam'a yönelik düşmanlığı katı bir biçimde Batı'ya bağlayan liderler, aslında insan doğasının evrenselliğini de zımnen reddetmektedirler.

Ama Allah her yeredir. Kur'an'ın ana konusu insanlığın evrensel doğasıdır. Allah'ın anlamı ve merhameti herkes için, "bütün yaratıklar" için aynıdır. Dünya Doğu ve Batı olarak ikiye bölünmemiştir. Doğu ve Batı Allah'a aittir. Nereye dönersen orada Allah'ın yüzü vardır" (Sure 2:115). Allah kainatın mucizelerini, dünyadaki ırkların ve dillerin farklılıklarını tekrar tekrar işaret eder. Böyle bir Allah dar görüşlü veya yabancı düşmanı olamaz. 124.000'den fazla "peygamber" in bilgelikliğini ve dindarlığını kabul eden bir din de izolasyonist ve hoşgörüsüz olamaz. Kur'an, yukarıdaki cennete ilişkin göndermelerle, kafalarımızı kaldırıp gezegenimizin ötesine, yıldızlara bakmamızı teşvik eder.

Kutsal varlık her yeredir; kucagında çocuğunu tutan bir annenin gözlerinde, güneşin doğuşunda, uçan kuşta, baharın ilk çiçeklerinde görülebilir. Yaradılışın mucizeleri ve gizemi herhangi bir kişinin tekelinde olamaz. Süfîler "İkbal gibi Allah'ı her yerde görürler, sadece camide değil, Allahsızlar arasında bile. Bilgiye ulaşmak için duydukları arzuda, merhametlerinde ve temizliklerinde, ideal Müslüman özelliklerini gösteren birçok gayri müslim vardı. Rahibe Teresa, Mandela ve Havel gibi kişilerdeki iyilik ve insanlığı biliyoruz. İslam, beklenmedik zamanlarda ve beklenmedik yerlerde ortaya çıkma gücünü her zaman göstermiştir. Bu yüzden de İslam'ın doğru biçimde anlaşılması önümüzdeki yıllarda kritik bir önem taşıyacaktır, üstelik sadece Müslümanlar açısından değil.

(*)Bu yazı NPQ dergisi(7/1994)'nden alınmıştır. Aslen Pakistanlı olan yazar halen Cambridge üniversitesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Yüz saatlik CNN ya da diğer bir televizyon yayınında İslam ancak 10 dakika yer almakta, onda da Müslümanlar kitap ya da kalkan ya da tehditkar bir kalabalık halinde öfkelerini gösterirken görülmektedirler.



TELEVİZYON EGEMENLİĞİ

Günay Ertan AKGÜN

Fransa'da altı televizyon kanalından bir hafta içinde 670 cinayet, 348 kavga, 15 irza geçme, 419 silahlı saldırı, 14 adam kaçırmaya, 11 soygun, 8 intihar, 32 rehinalma, 27 işkence, 18 uyuşturucu kullanma, 13 boğmaya teşebbüs, 11 savaş, 20 seks sahnesi gösteriliyor.

Kimilerine göre "Kara Kutu", "Aptal Kutusu", "Büyülü (Sihirli) Kutu", "Birinci Okul()", "Deccal Musikisi", "Beyaz Cam" ve kimilerine göre de "Terör Aygıtı", "Kültürümüzü Kemiren Bir Kurt", "Yapışkan Bir Satıcı", "Çağımızın En Büyük Silahı" olarak adlandırılan televizyonun; -günümüz toplumunda- girmedığı ev yoktur ya da televizyonsuz eve pek nadir rastlanır. Zaten, ilerici (!) olmanın bir yolu da evlerde televizyon vb. gibi kitle iletişim araçlarını (KİA'ları) bulundurmamak değil midir?

Özel TV kanallarının açılmasıyla birlikte, halkı anofel sineği gibi sokup sıtma hastalığına uğratan televizyonun fayda ve zararlarını; Doç. Dr. Abdurrahman Küçük'ün "Cam kavanoz içine altın konulursa dışından altın, zehir konulursa zehir yansıtır."(1) sözü ve rahmetli hocamı Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın "Televizyon bir aynadır. O aynada görülen ise insandır. Aynı aynada biz de kendi maddi ve manevi çehremizi seyredebiliriz. Bu da ancak o aynayı kullanmasını bilmekle olur." sözleri açıkça ortaya koymaktadır.

Aslında, teknik ve görünüm açısından- televizyona karşı bir düşmanlığımız yok. En etkili kitle iletişim aracı olan televizyonu faydalı yönde değil de zararlı yönde kullanırsak;

hem günah olur ve hem de -icat açısından- amacından saptırılmış olur

Televizyon İki Yüzlü Bir Silahtır

Hem hayır (iyilik) ve hem de şer (kötülük) için kullanılabilir. İlim ve tekniğin bu harika buluşları hayırdan, ilim ve irfanı yaymakta, İslam inançlarını işlemekte, neslin faziletli bir ahlaka, dini ve manevi değerlere saygı duymasında, ülke ve milletin din ve dünya işlerini düzeltip yoluna koymada kullanılırsa, iki kişi çıkıp da bunun kötü olduğu üzerinde farklı görüş ortaya koymaya gerek görmez ve bu aracı edinmenin, kullanmanın doğru olup olmadığı üzerinde münakaşa etmezler; bundan yararlanmak ve göz kulak olup, dinlemek üzerinde durmazlar. Çünkü hayır, yararlı konularda kullanılmaktadır. Bunun aksine, nesli yozlaştırmak, saptırmak, cinsel konuları müstehcen şekilde yaymak, çığınca eğlenmek, mevcut kuşakları İslam esas ve prensiplerinin dışına çıkarmak için kullanılırsa, Allah'a ve Ahiret'e iman eden insaf sahibi her akıllı kimse, elbette bunun tahricine hükmeder ve kullanılmasının haram sayıldığını rahatlıkla söyler. Bu ölçüde kullanılan bir televizyonu başkalarına seyrettirip dinleten kimse ayrıca din-

Yine ABD'de yapılan bir araştırmada çocuklara; "Babanı mı yoksa televizyonu mu çok seviyorsun?" sorusu yöneltilmişti. Bu araştırmaya katılan çocukların % 32'si "televizyonu" cevabını vermişti.

leyenlerin bu yüzden işlediği günahın bir mislini yüklenmiş olur.

Televizyon cihazının yayınlarını kendi ülkemizde araştırıp değerlendirmek istediğimiz zaman, bu cihazın; haya perdesini yırtıp yok etmekte, nesli zina ve seks konularına çevirmekte, her şeyi mübah saydıracak anlamda konular sergilemekte, toplum düzenini, ahlakını bozacak polisiye, seks ve benzeri filmlere ağırlık vermekte olduğunu görürüz. Az bir bölüm ise ilmi konulara, hayırlı işlere yöneliktir. Böylece bu alet ülkemizde daha çok kötü amaçlarda, zararlı konularda kullanılmakta olup programların büyük bir kısmı anti-İslami bir nitelik taşımaktadır.

Televizyon programları, dizi filmleriyle, tiyatrosuyla, balesiyle, konserleriyle, çizgi filmleriyle ve benzeri gösterileriyle, haya perdesini yıkmakta, namus kavramını sıfıra düşürmekte, zina ve benzeri ahlaksızlığı teşvik edip neslin bu konuda cesaretini arttırmakta, şehvetini gıcıklatmaktadır.

Görüldüğü gibi bazı istisnalarla televizyonu hangi yönü ve programıyla ele alırsak alalım, neticede bir değişiklik olmuyor, bizi bütün delil ve belgelerle haram hükmüne getiriyor."(2)

TV'nin Olumsuz Etkileri

Olumsuz yönde kullanılacak olan televizyonun, Müslüman halkımıza getirdiği zararlara değinmeden önce; kültür emperyalizminin ana kumanda masası ve televizyonun anavatanı olarak bilinen Batı'dan birkaç örnek vermekte

büyük yarar vardır, ki bağımlısı, uşağı, taklitçisi olduğumuz ve ilerici (!) diye kabul ettiğimiz Batı'nın gerçek yüzünü anlayalım:

1984 de Londra'nın Grolsmith kolejinde yapılan bir araştırmada elde edilen bilgilere göre, yedi yaşındaki çocukların saldırgan ve hırçın hareketlerinin sebebi doğrudan doğruya filmlerde gördükleri olumsuz davranışlarından etkilenmelerine dayanıyor. Londra'nın merkezindeki 85 ilkokulun müdürleri beş yaşındaki çocukların bir günde 312 kazaya sebep olduklarını bildiriyorlar.(3)

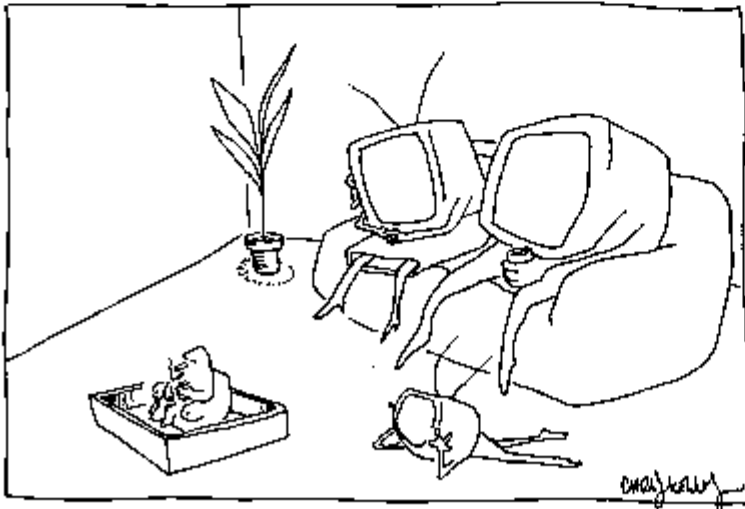
ABD'de 18 yaşına gelinceye kadar bir öğrenci 12 bin saatini okulda 15 bin saatini TV karşısında geçirmektedir.(4)

Yine ABD'de yapılan bir araştırmada, çocuklara; "Babanı mı yoksa televizyonu mu çok seviyorsun?" sorusu yöneltilmişti. Bu araştırmaya katılan çocukların % 32'si "televizyonu" cevabını vermişti.

Fransa'da haftalık olarak çıkmakta olan Le Point dergisinin bir araştırmasına göre; "Fransa'nın altı televizyon kanalından bir hafta içinde 670 cinayet, 348 kavga, 15 ırza geçme, 419 silahlı saldırı, 14 adam kaçırmaya, 11 soygun, 8 intihar, 32 rehin alma, 27 işkence, 18 uyuşturucu kullanma, 13 boğmaya teşebbüs, 11 savaş, 20 seks sahnesi gösteriliyor."(5)

Batı ülkelerinde yapılan araştırmalar, ortalama olarak bir çocuğun 14 yaşına gelinceye kadar 11.000 cinayet sahnesine şahit olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı araştırmalar çizgi filmlerin % 94'ünün şiddet ve cinayet konularına yer verdiğine işaret ediyor.

"Time" dergisinde çıkan bir yazıda ortaokul ve lise gençleri arasındaki "tütün çiğneme alışkanlığının aynı boyutlara vararak" gençleri ölüme kadar götürmesinde televizyonda meşhur sporcuların bu konu ile ilgili reklamlara çıkması sebep olarak gösteriliyor.(6) Boston'ta 9 yaşındaki bir çocuğun karnesindeki zayıfları en kestirme yoldan çözümlenmek için öğretmenine yılbaşında zehirli çikolata göndermeyi babasına önermesi ve neden olarak da TV'de bu yoldan karısını öldüren bir adamın yakalanamadığını söylemesi



KELLY Cliris

Los Angeles'te iki çocuğun TV'de izledikleri bir polisiye dizideki o yöntemi kullanarak bir bankayı soymaya kalkmaları ve 15 kişiyi 7 saat rehin tutmaları, çocukların TV'den ne kadar etkilendiklerini ve gördüklerinin doğru ya da yanlışlığını düşünmeden hemen uygulamaya geçtiklerini gösteriyor.(7)

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız araştırmaların bir benzerini de Prof. Herlbert HEINRICH, Federal Almanya'da gerçekleştirmiş ve şu ilginç örnekleri ortaya koymuştu: Beş yaşındaki bir çocuk, evdeki tüm yiyeceklere cam kırıkları karıştırmıştı. "Bunu neden yaptın?" diye sorulduğunda, "televizyonda görmüştüm" karşılığını vermişti.

Hildesheim kentinde yaşayan 14 yaşındaki bir başka çocuk da şehir hastanesine evde yaptığı bombayı yerleştirdi ve patlattı. 5000 mark civarında hasar meydana geldi. O da polise verdiği ifadede; "O Amerikan filminde gördüğüm gibi istediğim 5000 doları verselerdi, bunu yapmak zorunda kalmayacaktım." dedi.

Kevelaer kentinde ise daha dehşet verici bir olay yaşandı. 14 yaşlarında iki kız arkadaş, 9 yaşında bir başka kızı çarşafla boğup öldürdüler. Sebebi ise şöyle açıkladılar: "Bir insanın nasıl öldüğünü görmek istedik. Acaba televizyonda gördüklerimize benziyor muydu?..." (8)

Batı'da bu rezaletler zuhur etmeye devam ederken, bizim ülkemizin de bu rezaletler karşısında Batı'dan geri kalmıyorsa bir tarafı yoktur:

Televizyonun, ülkemizdeki olumsuz etkilerinin ilk emaresi; 1987 yılının ilk aylarında yayınlanan "Saat Sabahın Dokuzu" adlı Türk dizisinin "İntihar" sahnelerinin gösterilmesinden sonra ortaya çıktı. Bu diziden sonra, bunalar dama çıkıyor ve intihar ediyordu. Bu intihar olayı, o sıra "Moda" halini almıştı. Bu moda, yerini; Brezilya ve Meksika dizilerine bırakmış ve bundan sonra da "Maria" modası başlamıştı. "Zenginler de Ağlar" ya da halk arasında bilinen adıyla- "Maria" dizisinden halk böyle bir etkilennmişti ki -öz be öz müslüman olan- kız çocuklarına "Maria" ve erkek çocuklarına "Luis Alberto" adını verenler olmuştu.

Özel TV Fırtınası

1990 yılının son aylarından itibaren özel televizyon kanalları açılmaya başlamış ve Brezilya-Meksika dizileri yerini Amerika ve Amerikan vari dizi ve sinemalara bırakmış, Amerikan dizileri de yerini; Hint dizilerine bırakmıştır.

Sinema ve dizi modalarından sonra, 900'lü telefonlar modası peydah olmuştur. "Beni Arayın Hayatın Cıvı-cıvı Öğreteyim!", "Alo! deyin şu kadar kazanın!" slogan ve aldatmacalarıyla halkı dolandıran ve bu yolla milyarları cebe atan bazı özel TV kanalları, halkımızı, hem manen hem de madden çökertmektedirler.

Gerçekten de televizyon halkımızın değerlerini her geçen gün kemirmekte ve her türlü rezilliği teşvik etmektedir.

Ülkemizdeki Amerikanvari özel TV kuruluşlarının yayın politikalarına karşı bir politika izlemek ve halkın; ârf, anane ve göreneklerine uygun televizyon yayınları yapmak üzere -Müslüman kardeşlerimiz tarafından- bazı TV kanalları açılmıştır.

Kültür emperyalizminin en etkili aracı olan TV'nin avı ve esiri olmamak için, alternatif çalışmalara, özellikle de video kasetlere ihtiyacımız olduğu açıktır.

Benim Patronum Senin Patronunu Yener

Türkiye'de ilk özel televizyon kanalı Almanya'daki Magic Box (Sihirli Kutu) şirketine (-Uzan Ailesi'nden-) Cem UZAN'ın ve (-Özal Ailesi'nden-) Ahmet ÖZAL'ın ortak olmasıyla birlikte "Star 1" adıyla kurulmuş ve "Star 1"i -aynı ortakların- "Tele On" adlı TV kanalı takip etmiştir. Bu iki TV kanalını Show TV" takip etmiş ve "Show TV"yi de -Cem UZAN ve Ahmet ÖZAL arasındaki iş kavgaları nedeniyle, "Star 1" ortaklığından ayrılan ve Ahmet ÖZAL sahipliğinde kurulan "Kanal 6", onu da HBB (Has Bilgi Birikim), TGRT (Türkiye Gazetesi Radyo Televizyonu), Flash TV, Mesaj TV, Atv (aktif TV) Kanad D ve mahalli TV'ler takip etmiştir!..

Türkiye'de özel TV'ler arasındaki

Kevelaer kentinde ise daha dehşet verici bir olay yaşandı. 14 yaşlarında iki kız arkadaş, 9 yaşında bir başka kızı çarşafla boğup öldürdüler. Sebebi ise şöyle açıkladılar: "Bir insanın nasıl öldüğünü görmek istedik. Acaba televizyonda gördüklerimize benziyor muydu?"

Hildesheim kentinde yaşayan 14 yaşındaki bir çocuk da şehir hastanesine evde yaptığı bombayı yerleştirdi ve patlattı. 5000 mark civarında hasar meydana geldi. O da polise verdiği ifadede; "O Amerikan filminde gördüğüm gibi istediğim 5000 doları verselerdi, bunu yapmak zorunda kalmayacaktım." dedi.

İlk kavga, Uzan ile Özal aileleri arasında çıkmıştı. Cem Uzan'ın ortağı olduğu "Star 1" ve "Tele On" TV kuruluşlarının diğer ortağı olan Ahmet Özal'ın, bu kuruluşları -sahte senet karşılığında- dolandırması ve iflas eşiğine getirip, kuruluşları sadece kendi sahipliği altına almaya kalkışmasıyla birlikte başlayan ve mahkemeye intikal eden kavga sonunda iki ailenin ortaklığı bitti. Bu sırada da "Star 1" adını "Star"a, o da yerini "İnter Star"a bırakmış ve böylece ilk özel TV'ler kavgası başlamış oldu.

"İnter Star"- "Kanal 6" kavgası ya da Cem Uzan-Ahmet Özal kavgası olarak da bilinen bu kavga, her geçen gün yeni boyutlara ulaştı, ailelerin özel hayatları işe karıştırıldı ve olay karşılıklı çamur atmalarla iyice seviyesizleşti... "İnter Star"- "Kanal 6" arasındaki kavga nostaljik bir anı haline gelirken "İnter Star"- "Show TV" kavgası ya da "Cem Uzan-Erol Aksoy" kavgası patlak verdi. "İnter Star" bu kavgayla (- o günlerde "Show TV"nin de ortağı olan-) hem Sabah gazetesi sahibi Dinç Bilgin'i ve Sabah gazetesi yazarlarını ve hem de "Show TV" programlarının yapımcısı, diğer ortağı ve Hürriyet gazetesinin bu kuruluşu olan "Hürriyet Production" şirketini hedef alıyordu. Öyle ki, Dinç Bilgin ve Erol Aksoy'suz haber bülteni yayınlanamaz hale geldi. "Show TV"den ayrılan Sabah gazetesi kuruluş ve yazarlarının -Satel'e bağlı olarak- "ATV"yi (Aktif TV'yi) kurup açmalarıyla birlikte, bu kavgalar yerini; "Show TV"nin ortağı olan Hürriyet gazetesi ile "İnter Star" arasındaki kavgaya dönüştü. Cem Uzan- Ahmet Özal (İnter Star-Kanal 6), Cem Uzan- Erol Aksoy (İnter Star-Show TV), Cem Uzan-Dinç Bilgin kavgaları yerini Cem Uzan-Erol Simavi (İnter Star-Hürriyet Gazetesi) kavgasına bıraktı.

Bilmem hiç dikkat ettiniz mi?! Birkâç özel TV kanalı haricindeki tüm kanallar birbirleriyle kavgalı haldedirler ve de her geçen gün bu kavgaları adeta "skandallar deryası" haline gelmektedir. Ancak, kendi aralarındaki kavgaları her gün ekranlara yansıtır 60 milyon seyircinin gözleri önüne seren bu özel TV kuruluşları acaba

amaçlarına ulaşabiliyor mu? Elbette hayır!.. Çünkü arkalarında bir halk desteği bulunmayan ve kavgasında yüzde yüz haklı olmayan bir özel TV kanalı hor ne kadar çamurlama kampanyasına girişmiş olsa bile, bu kavgadan hiç şüphesiz ki galip çıkmaz, mağlup çıkar!..

Özel TV'ler arasındaki bu kavgalar, sadece Özel TV sahipleri ya da patronları arasında olmuyor: Özel TV'lerdeki sunucu, spiker, yapımcı, yönetmen ve oyunculara da yansıyor. TV kanallarında görevli olan bu zatlar, adeta "benim patronum senin patronunu yener!.." dercesine programlar yapmakla ve sokak ağzıyla birbirlerini suçlayarak halkın karşısına çıkmaktadırlar!..

Öyle ki, bu kavgalarda kendilerini haklı göstermeye çalışan özel TV'ler kavgalarını halk arasına kadar taşıdılar. 900'lü telefonlar sayesinde halkı da bu işe dahil ettiler. Bu TV'ler, hem halktan aldıkları manevi destekleriyle (!) ve hem de 900'lü telefonlardan aldıkları maddi destekle kendilerini haklı çıkarmaya çalıştılar. Tabii ki bu işin faturasını yine halk ödedi. Özel TV kanalları kavgalarının yer almadığı ya da -sosyetik adıyla "Medya" kavgalarının yer almadığı ve bu kavgaların kokuşmadığı- seyredemediği günlerde buluşmak dileğiyle!..

DİPNOTLAR

1. Doç. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK, TRT Üzerine, Bizim Ocak, Mart-1989, Sayı: 60, Sayfa 18.
2. Dr. Abdullah Nâsîh Ulvan, İslam'da Aile Eğitimi, Çeviren: Celal YILDIRIM, Uysel Kitabevi, Konya- 1984, Cilt1, s. 212-213.
3. Hamdiye ÖZTÜRK, Çocuğun Gelişiminde Televizyonun Etkisi, Mektup, Nisan-1980, Sayı63, sayfa 21.
4. Atalay YÖRÜKOĞLU, Aile ve Çocuk, Sayfa 97.
5. İbrahim REFİK, 20. YY'nın Modern Mantıklaştırma Aracı, Mektup, Haziran, 1982, Sayı 90, Sayfa27-28.
6. Ebru YILMAZ, Çocukları Nasıl Korumalıyım? Kadın ve AileMart-1987, Sayı.24, Sayfa.9.
7. Bayram, EROL, Eğitim ve TV, Mizah, Haziran-1992, Sayı.5, Sayfa 29.
8. Zeki SÖZER, Televizyon Çocukları, Milliyet, 29 Mart 1987.



BESLE MEDYAYI ...

Mine Zehra SOMUNCU.

Sanki sigara içmek "doğal" bir olay ve sigara sağlığa yararlı "doğal" bir ürünmüş gibi sigara reklamlarında, temiz çekici ve sağlık için son derece elverişli doğa görüntüleri kullanılıyor.

Son zamanlarda dünyanın çeşitli bölgelerinde iğrenç savaşlar yaşanmaya başlandı. Korkunç katliamlar, vahşet zulüm, kan diz boyu. Bir vahşet, bir katliam, bir zulüm de bizim ülkemizde yaşanıyor. Bu vahşet, kansız, topsuz, tüfeksiz ama o tür bir savaştan, katliamdan daha vahim sonuçlar doğuruyor. Gençlik rüzgarının tohumlarını genç dimağlarda öldüren, ezen, geleceğe karmaşa yüklü bir nesil teslim etmeyi hedefleyen korkunç bir savaş. Bu savaşı kim yapıyor? Kim bu kadar etkili olabiliyor?

Elbette ki altın günlerini yaşayan "medyadan" başkası değil. En etkili kitle iletişim aracı olan ve milyarlarca hitap edebilen TV ile, TV izlemeyenlere gazetelerle gazete almayanlara dergilerle, dergi takip etmeyenlere radyo aracılığıyla o da olmadı diyelim 900'lü telefonlarla ya da hepsiyle birden istila ediyor dünyamızı. Verilen bu savaş sadece çok çabuk etki altında kalabilen gençlere yönelik değil tabi ki. Yaşım başını almış insanları da tutsak edebilen bir düşmandır karşımızda bulduğumuz. Televizyon aracılığıyla insan olmanın erdemini beyinlerden kazımak, yok etmek hedeflenmiş

görüldüğü. En iğrenç görüntüler, en çirkin davranışlar, teknolojik imkanlar aracılığıyla masumanane bir çerçeve içersinde son derece benimsenebilir bir hale getiriliyor. Bunun en can alıcı örneklerini, her şeyden önce ticari amaçla yayın yapan televizyonların reklam kuşaklarında görebilmekteyiz. Her ne kadar insan bir iradeye sahipse de çevresinden yavaş yavaş isteyerek veya istemeyerek etkilenmekte ve bir noktadan sonra yaşadıkları inandıklarının yerine geçmektedir.

İşte reklamlardan etkileniş de bu şekilde mütalaa edilebilir. Zararlı olduğu herkesçe bilinen bir ürün cila, parlak ve yanıltıcı görüntülerle çok alıcı bulup birden popüler, hatta normal hale getirilebilir. Bu bağlamda çarpıcı bir örnek olarak sigara reklamları gösterilebilir. Bu tür reklamlarda sanki sigara içmek "doğal" bir olay ve sigara sağlığa yararlı "doğal" bir ürünmüş gibi sigara reklamlarında, temiz çekici ve sağlık için son derece elverişli doğa görüntüleri kullanılıyor. Bütün değerleri alt-üst ettiği yetmiyormuş gibi kadınların dünyasına girerek, bu sigarayı kullanan hanımların erkeklerle eşit oldukları bu markanın

Geleneksel değerler, insani zaafılar, kadınların mahremiyetleri ve çocukların toylukları. Bütün bunlar reklamın midasvari dokunuşlarıyla paraya çevrilir.

"daha hafif" ve daha "sağlıklı" olduğu hatta "bağımsız, özgür, güçlü" kadının sigarası olduğu imajı veriliyor.

Reklamcılık sektörü; medyanın her alanında ulaştığı kitleyi çok derinden etkileyen bir unsur. Titizlikle inceleyip izlenebilir TV yayınlarını seçerler, haber programlarının bile her on dikakası reklamla kesiliyor. Çoğu reklamın içeriği, insani değerleri aşmayı marifet sayan beyinler tarafından hazırlandığını haykırıyor adeta. Basit bir deterjan reklamıyla kıskançlığı, çerez reklamıyla bencilliği anlatıyor, benimsetiyor. İnsanda var olan bütün kötü duyguların sivri uçlarını çıkarıp olumlu yönlerini yontup atıyor. Dedikodu, israf, özentî, fuhuş, kumar vs. adeta teşvik piyasasını reklamlarla buluyor. Sıradan bir şampuan reklamında küçük bir kız çocuğu büyük bir erkek gibi süslendiriliyor. Altın reklamı yapmak için değeri altınla biçilemeyecek olan kadınlık onuru ayaklar altına alınıyor.

Sonuçta reklam, medyayı -medya reklamı en iyi(!) kullanan sektör olarak zikredilebilir. Reklamcılıktan en çok nasibini kapam moda fırtınası oldu; evet moda rüzgarı değil, moda fırtınası, çünkü rüzgar güzeldir, tatlıdır, arzulanandır; oysa fırtına birşeyleri kökünden söküp almadan gitmeyendir. Reklam ve moda birbiri içine girince karşıdaki düşman Bosnalıları katleden Sırp ve Hırvatlardan daha vahim bir tehlike teşkil ediyor. Bosnadaki etnik temizlik vahşeti, arzu ettiğimiz ölçüde olmasa dahi çeşitli kesimlerin tepkisini görüyor; ancak reklam ve moda fırtınasıyla beyinlerde gerçekleştirilen etnik temizlik, kapıları sonuna kadar açılmış buluyor karşısında ve pervasızca dalıp giriyor.

Abartılı olarak algılsa bile geleneklerine bağlı Çin'in gençlerine uğrayan moda ve reklam fırtınasının sonuçlarını nakletmek istiyorum: Yıllarca Çin ülkeye Amerikan kolasını sokmamış. Sonunda bu sınırlama kalkar ve kola Çin topraklarına girer. Sonra ne mi olur? Kola içmeye başlayan gençler reklamların tesiri ile

Amerikanvari dans etmek isterler, fakat ayakkabıları tahtadan ve bu işe müsait değildir. Koladan bir adım sonra İtalyan ayakkabıları, Amerikan blujinleri Çin'e girer.

Günümüzde reklamların sürdürdüğü savaşın en çirkin yanı bu savaşta şirketlerin ve ajansların çoğunluğu tarafından herşeyin mübah görülmesidir. Bu alanda rekabete ilişkin endişelerle kamçılanan işletmeler mal veya hizmetlerini satmak için her aracı kullanacaklardır.

Geleneksel değerler, insani zaafılar, kadınların mahremiyetleri ve çocukların toylukları. Bütün bunlar reklamın midasvari dokunuşlarıyla paraya çevrilir. Sonuç olarak ortaya çıkan nesil bir kargaşanın içine atılır. Biraz kapitalist, biraz müslüman, biraz ateist, biraz çocuk, biraz yeşilci, biraz keş, biraz alkolik, biraz romantik, biraz realist, biraz ot, biraz radikal, ütopyacı şöyle-böyle.

Yenilik, çağdaşlık, uygarlık adına ortaya çıkmış bu pervasız medyanın marifetlerine bir arayış, bir muhasebe çabasıyla ellerimizi uzatsak "bizim olan, bizden olan" kaç değeri avuçlarımıza sığdırabiliriz. Boş dönen ellerimize baktıkça yüreğimiz burkulmaz mı hiç. Bizi bizden alan ucube tarih öğretisi, din, dil ve ahlak hırsızlarına karşı kinimiz bilinmez, yumruklarımız sıkılmaz, dişlerimiz gıcırdamaz mı? Bizi bu girişil bilmeceye iten medyanın karşısına dikilip hesap sormamız gerektiğini düşünen kaç aklı selim sahibi var?

İşte bizim işimiz "sahip çıkmak ya da çıkmamak" bütün mesele burada. Zira yabancı olduğumuz bir iklimde yaşamak zorunda bırakıldık; mana ve izzetimiz ayaklar altında, bütün bu hastalıkları bize musallat edenleri bir cerrah gibi gördük ve kadavra gibi masalarına yattık, diledikleri gibi parçalıyor, doğruyor, yontuyorlar. Bizi biz yapan ne kadar mukaddes değerimiz varsa söküp atıyor ve ruhsuz bir ceset haline getiriyorlar. Medya gibi hain, sinsî ve çok güçlü bir düşmana bu kadar kolay kucağa açmakla iyi mi ettik dersiniz?



Seçim Endüstrisi KAMUOYU NASIL OLUŞTURULUR?

Herbert SCHILLER

Son yıllarda Türkiye'de yapılan yerel ya da genel seçimlerle birlikte ortaya çıkan en dikkat çekici olgulardan biri de kuşkusuz "kamuoyu yoklamaları"dır. Her seçim arafesinde, sayıları her geçen gün artan kamuoyu araştırma kurumları kolları sıvayıp anketler, yoklamalar yaparak elde ettikleri bilimsel (!) verileri çarşaf çarşaf sunarlar kamuoyuna. 27 Mart 1994 yerel seçimleri, kamuoyu yoklamalarını neredeyse partiler ve adaylar kadar aktüel hale getirdi.

Ancak kamuoyu araştırması yapan çeşitli kurumların yayınladıkları sonuçlar arasındaki farklılıklar, hatta uçurumlar, bu kurumların ne ölçüde "güvenilir" olduğu tartışmalarına yol açtı. Örneğin İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde seçimi hangi parti adayının kazanacağı yolundaki tahminlerin hemen hemen hiç biri diğerini tutmadı. Seçim sonuçları sadece bazı partiler için değil kamuoyu araştırma kurumları açısından da tam bir fiyasko oldu.

Araştırmalar ve yayınlanan sonuçlarla yönlendirilmeye, manipüle edilmeye çalışılan halk, bu açık ve bariz tutarsızlıklar karşısında, kamuoyu araştırmalarına ve dolayısıyla da medyaya artık "kuşku" ile bakmaktadır. Fakat gerçek şu ki, ne halkımız

ne de aydınlarımız "kamuoyu araştırması" denen olguyu yeterince tanıyamamaktadır. Dolayısıyla Batı kaynaklı bu yeni sosyal icadı daha geniş boyutlarıyla kavramak durumundayız. Doğrusu bu yeni olgu hakkında ciddi anlamda pek az eser yayınlanmış bulunmaktadır.

Bu açıdan, kamuoyu araştırmaları konusunda ilginç yorumlar ve değerlendirmelerle dikkatimizi çeken Herbert Schiller'in *Zihin Yönlendirenler* isimli kitabından ilgili bölümü sizler için özetlemeyi uygun gördük.

Umrar

Kamuoyu Araştırmaları

İcad denilince veya yeni bir teknolojik mucizeden söz edilince ilk akla gelen makina veya bunlarla ilgili süreçlerdir, doğal olarak. Yenilik denilince de yeni bir bilgisayar, yeni bir transistörlü radyo veya süpersonik bir uçak akla gelmektedir.

Zihin yönetim makinasının son derece önemli bir ögesi olarak son yıllarda devreye giren ve sosyal bir icad olarak nitelendirilebilecek bir yenilik daha vardır ki o da "kamuoyu yoklamaları"dır.

Bireylerin belirli konularla ilgili düşüncelerinin tesbiti, alışkanlıklarının ve tercihlerinin belirlenmesi,

Kamuoyu araştırmaları bilincendüstrisinin pek önemli öğelerinden biridir. Bir gözlemci, 'halkın kanatının çekip-çevirilmesi, amaçlar doğrultusunda biçimlendirilmesi işi, her türlü tahmini aşmıştır,' demektedir.

araştırmanın ustalıkla tanzim edilmiş olması durumunda mümkün olmaktadır. Ancak, kamuoyu araştırması olgusu, bütünüyle farklı bir icattır. Fiziksel bir süreç değil, bir istatistik tekniğinden yararlanır.

Kamuoyu Araştırmalarının Yanlılığı

Kamuoyu yoklamalarında fikri sorulan deneklerden oluşan örnek küme bütünüyle bilimsel yollardan oluşturulsa bile yansızlığı şüphe götürür. İnsanların takındığı tavır, bireysel tercihler ve toplumun uyanıklık derecesi, elde edilen sonuçları etkileyen faktörler olarak karşınıza çıkmaktadır. Politika oluşturulmasını ve karar mekanizmalarına tutarlılık getirilmesini amaçlamaktadır.

Denek seçiminin bizzat kendisi bir sosyal politika olayıdır. Bir grubun görüşlerini alma gereksiniminin ortaya çıkması, sebep her ne olursa olsun, kamuoyu araştırmacılarının gelecekte, kestirimi bugünden faydalı bazı olayların olacağı hatta olmayacağı yolunda bir takım inançlara sahip olmaya başlaması ile mümkündür.

Kamuoyu araştırmaları bilinç endüstrisinin pek önemli öğelerinden biridir. Bir gözlemci, "halkın kanaatinin çekip-çevrilmesi, amaçlar doğrultusunda biçimlendirilmesi işi, her türlü tahmini aşmıştır," demektedir.

ABD'de Kamuoyu Araştırmalarının Orjini

Amerikan kapitalizminin haritasını çıkarmak ve iş aleminin gereksinimlerine cevap vermek için ortaya çıkan kamuoyu araştırma kurumlarının sayısı, bugün ABD'de ikiyüzü aşmış olup akla gelebilecek her konuyu araştırmaktadırlar. Yapılan araştırmaların büyük bir bölümü ekonomi ve siyaset ağırlıklıdır.

Bu gelişmelerin ilk farkına varanlardan biri olan Lazarsfeld şöyle diyor: "Ticari amaçla ve tüketicileri hedef alan kamuoyu araştırmaları, örneklem yöntemlerinin gelişmesine ve bunların siyasi amaçlar içinde kullanılabilmesine olanak tanıdı. İlk araştırma-

lar radyo dinleyicileri üzerinde yapıldı, sonra devreye gazeteler ve dergiler tiraj endişesiyle girdiler. Elde edilen veriler, iletişim ve siyaset sahasında yapılacak yeni araştırmalar için ham madde niyetine kullanıldılar."

"İkinci Dünya Savaşı, hükümet birimlerini, tecrübi denilecek nitelikte sosyal araştırmalar yapmaya zorlamaktaydı. Askerlerin tutumu, halkın morali, hükümetin propaganda çalışmaları etkileri sürekli olarak araştırılmaktaydı."

Savaş esnasında kamuoyu araştırmacıları ile hükümet yetkilileri arasında kendiliğinden oluşuveren bu sıcak ilişkiler, savaş sonrasında da devam etti. Amerikan ekonomik hegemonyasının hudutları genişledikçe, yeni ülkelerden hünere toplanan enformasyon titizlikle işleniyor ve holdingler ekonomisinin emrine amade kınılıyordu. Yeni gelişmeler, kamuoyu araştırmacılarını cephenin en ön saflarına getirip yerleştirmişti.

Gallup, Roper ve Crossley gibi isimler, bu kurumların kurucuları arasında idi ve örneğin Gallup tam beş kıtada faaliyet göstermekte idi.

İşin ilginç yanı, bu kurumlar, Stratejik Servis Ofisi (CIA'nın selefi) ve ABD Haber Alma Teşkilatı gibi istihbarat örgütleriyle içiçe çalışmaktadır. Kamuoyu yoklamalarından elde edilen bilgiler, Birleşik Devletler'in yayımları politikaları için kullanılmaktadır.

Kamuoyu yoklamalarından elde edilen veriler değerlendirilerek o ülkede yönetimi elinde bulunduran ABD yanlısı kesimin başarı kazanmasını sağlayacak tertiplere girilmektedir.

Yönlendirici Sorular

"Televizyon seyretmenin muhtelif nimetlerinden faydalanmanın bedelinin, reklamları ister istemez seyretmek suretiyle ödölmesini adıl buluyor musunuz?"

Roper Araştırma Enstitüsü tarafından Televizyon Enformasyon Ofisi için 1968'de yapılan bir araştırmada bu soruya cevap verenlerin % 80'i evet, % 10'u hayır demiş, % 10'u ise çekimser kalmıştır. Büyük çoğunluğun mev-

Kamuoyu araştırmacıları ve bunların elde ettiği sonuçları herkese maleden basın, statükoyu güçlendiren, cari değer yargılarının savunmasını yapan ve bu işi de 'halkı bilgilendirmek amacıyla objektif raporlar yayınlıyorum' maskesi altında gerçekleştiren yaramaz çocuk maumecesi görmektedir.

cut yapıyı onayladığını sergileyen bu güç gösterisinin eksik bir yanının olduğunu hemen belirtelim: Ticari televizyonun mezzetleri ve kabahatleri mihenk taşına vurulurken deneklere başka alternatifler de sunulmuş değildir. Varsa-yoksa ticari televizyon esasına göre zihin jimnastiği yapmaya denekler zorlanmıştır. Oysa soru bir başka tarzda formüle edilebilir ve şöyle de sorulabilirdi:

"Televizyon seyretmenin bedeli ni, ekranı reklam istilasına maruz bırakmak suretiyle ödemek adil bir yol mudur ve televizyonu finanse etmenin başka alternatifleri olabilir mi?"

Bu soru elbette farklı arayışları gündeme getirecektir. Ama sorular, akla başka şeylerin getirilmesine izin vermeyecek bir tarzda tertip edilmektedir.

Aynı araştırmanın bir başka sorusuna bakalım:

"Şimdi size çocuk programlarının arasına serpiştirilmiş reklamlarla ilgili bazı sorular sormak istiyorum. Çocuk programları derken her tür çocuk programını kast ediyorum. Bazı himseler çocukların çok kolay etkilendiklerini, bu nedenle çocuk programlarında reklama yer verilmemesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Bazı himseler ise, bazı reklam türlerine karşı olmakla birlikte çocukların reklamlardan öğrenebileceği bir takım şeylerin olabileceğini söyleyerek olumsuz tavır takınmamaktadır. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? Çocuk programlarında hiç reklam olmamalı mıdır. Çocuklara zarar vermeyen türden olmak haydiyle çocuk programlarında da reklam olabilir mi?"

Cevapların dağılımı şöyle: Reklam konsun: %74, konmasın: % 18, fikrim yok: %8. Sorudaki cümle, fikri dolayısıyla zikri önceden belli bir araştırmanın kaleminden çıkmış bir şaheserdir. Soruyu öyle soracaksın ki, tartışılan nesne, olmazsa olmaz bir varlık olarak algılsın.

Parayı Veren Dündüğü Çaları!

1971 yılında Amerikalılar Vietnam'dan çekilme takviminin açıklanmasını istiyorlardı. Yansız araştırma kurumları tarafından yapılan araştırmalar, Amerikalıların % 75'inin isteğinin bu istikamette olduğunu gösteriyordu. Beyaz Saray ise yan çizmek için bir başka araştırma kurumu tarafından yapılan ve Amerikalıların % 68'inin aksini talep ettiğini tespit etmiş bulunan bir açıklamayı basına verdi. Daha sonra bu araştırmanın Beyaz Saray tarafından finanse edildiği ve sonuçlarının Beyaz Saray'ı hoşnut edecek tarzda değiştirildiği anlaşıldı. Anlaşılan, parayı veren dündüğü çalıyordu.

Kitleleri Parmagında Oynatmak İçin...

Bir araştırma grubunun gözlemi şöyledir:

"Kitlelerin davranışlarını -ki bu davranışlar arasında tüketim alışkanlıkları, aday tercihlerinde tutturdukları ölçüler, politik değişiklikleri hoşgörü ile karşılama dereceleri ve daha nice-leri vardır- analiz etme amacına yönelik kantitatif araştırmaların bir iyi tarafı, kitleleri dilediğinde parmağında oynatmak isteyen kimseler tarafından kendi siyasi ve iktisadi amaçları için kullanılabilmesidir."

Milton Rokeach ise şunları söylemektedir:

"Kamuoyu araştırmacıları ve bunların elde ettiği sonuçları herkese mal eden basın, statükoyu güçlendiren, cari değer yargılarının savunmasını yapan ve bu işi de 'halkı bilgilendirmek amacıyla objektif raporlar yayınlıyorum' maskesi altında gerçekleştiren yaramaz çocuk muamelesi görmektedir."

Amaca Ulaşmada Şeytanca Yollar

Siyasi yaşamın medya ve kamuoyu araştırmaları tarafından yönlendirildiği yaygın bir kanaattir. Bir ciddi araştırmaya göre, kamuoyu yoklamaları-

Enformasyonun parça-parça, bölük-pörçük seçilerek sunulduğu bir ülkede, soyut bir takım siyasi ve içtimai meseleler hakkında cari anlayışla kamuoyu araştırmaları yapmak kadar hile yüklü ikinci bir yol daha mevcut olamaz.

nın bir adayı şanslı, bir başkasını ise kazanma şansı olmayan biri olarak takdim etmesi, sonuçları ve siyasal gelişmeleri etkilemeye yöneliktir. Kamuoyu yoklamalarının önde gösterdiği bir aday, ilave güç kazanmakta, geri kaldığına işaret edilen aday ise mevcut gücünden güç kaybetmektedir.

Öte yandan, halkın isteklerinden ve siyasal eğilimlerinden haberdar olan menajerler ve politika üretim merkezleri, yapacakları işleri buna göre planlamaktadırlar.

Kamuoyu araştırmalarının "güç odakları" için temin ettiği faydalardan biri de, toplumdaki kıpırdanmalardan vaktinden önce haberdar olmalarını sağlamak, aynı hedeflere daha "şeytanca" yollardan ulaşmalarını sağlamak üzere çare aramaları için uyarıcıdır.

Kamuoyu Araştırmalarının Tutarsızlığı

Kamuoyu araştırmalarında, gelişmelerin içinde cereyan ettiği genel yapı dikkate alınmamakta, hatta neredeyse yok sayılmakta, dikkatler belirli noktalarda toplanmakta, bu yüzden de güvenilebilir veriler toplamak mümkün olamamaktadır.

Enformasyonun parça-parça, bölük-pörçük seçilerek sunulduğu bir ülkede, soyut bir takım siyasi ve içtimai meseleler hakkında cari anlayışla kamuoyu araştırmaları yapmak kadar hile yüklü ikinci bir yol daha mevcut olamaz. Bireyler, evlerini ve okullarını işgal etmiş bulunan beyin yıkama aygıtlarınca organize edilirken, realiteleri bu organlar tarafından biçimlendirilirken, kendilerini daha da bir koşullandırmaya yönelik kamuoyu araştırmalarına verecekleri yanıtların tutar-

lılık derecesi ne olabilir ki?

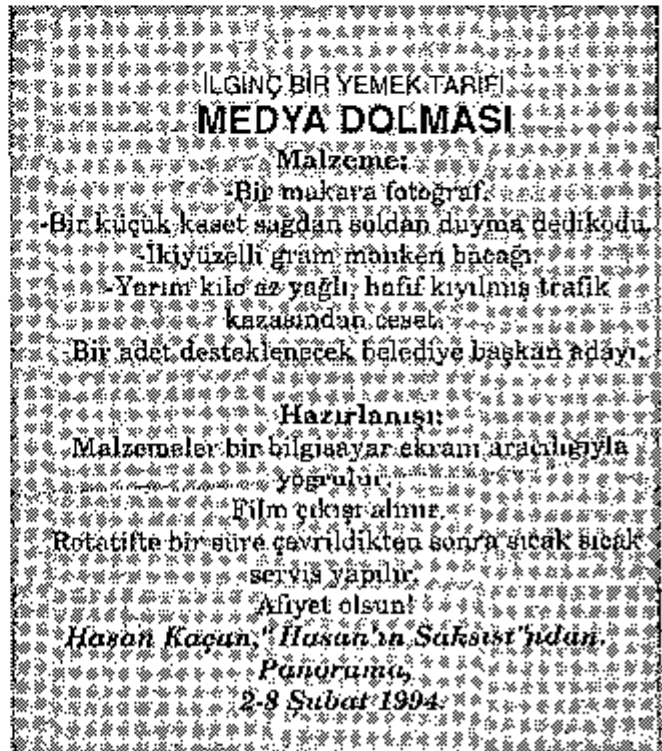
Bir araştırmacı şöyle demektedir: "Yapılan incelemeler, bireylerin araştırma konusu hakkında ne kadar az şey bildiklerini, buna karşılık meselelerin cahili bu insanların verdiklere yanıtlardan "bilimsel" olduğu ileri sürülen neticeler çıkarılmaya çalışıldığını görmekteyiz."

Bugün yapılan kamuoyu yoklamalarının bilimsel olduğunu söyleyebilme noktasında değiliz. Kimler tarafından nasıl kullanıldığı sorusunun cevabını sayısız örnekte bulabiliriz. Süslü giysilerin ve renkli maskelerin gerisinde yansızlık ve objektiflik kavramlarını gizlemişlerdir. Ne yan tutuyorsa, onu yansız; ne objektif değilse, onu objektif olarak takdim etmişlerdir. Yanılgıları pekiştirmiş, manipölasyona, beyir yıkama mekanizmasına alet olmuşlardır.

Çözüm bu tür gelişmelere fırsat vermeyecek kurumsal bir kontrol mekanizması oluşturmaktır.

*Zihin Yönlendiriciler,
Çev. Cevdet Cerit,
(S. 167-199'dan tizet)*

Kamuoyu araştırmalarının "güç odakları" için temin ettiği faydalardan biri de, toplumdaki kıpırdanmalardan vaktinden önce haberdar olmalarını sağlamak, aynı hedeflere daha "şeytanca" yollardan ulaşmalarını sağlamak üzere çare aramaları için uyarıcıdır.





"MİLLİYETÇİLİK DİNİ" ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Carlton HAYES

Modern milliyetçilik evvela, gele-neksel olarak Hristiyan olan halkların ara-sında ortaya çıktı ve bir din olarak, mahiyeti gereği, tarihi Hristi-yanlığın pek-çok adet ve örfünü alarak kendi amaçla-rına uydurdu

"*Milliyetçilik Dini Üzerine Düşünce-ler*" başlıklı makale, Carlton Hayes'in *Nationalism: A Religion* isimli kitabının son bölümünü teşkil ediyor. 1960 yılında ya-yınlanan bu kitabında, Prof. Hayes, ilkel milliyetçilikten başlayarak Modern milli-yetçiliğin Hristiyanlıktaki temellerini; milliyetçiliğin bir din olarak Devrim Fransa'sında ortaya çıkışını, Fransa'da Napolyon'lar döneminde milliyetçiliğin hız ve ivme kazanışını; sanayileşmiş top-lumun milliyetçiliğe cehrilik niteliği ka-zandırışını; ve dünya savaşlarının sebep ve sonucu olarak milliyetçiliği ele alıyor. Bu kitabın Türkçesi, önümüzdeki günler-de İz Yayıncılık tarafından yayınlanacak.

Prof. Hayes, kendi ifadesiyle "yetiş-kinlik hayatının büyük kısmını milliyetçi-liği gözlemlemeye ve incelemeye adanmış" bir tarihçi. Milliyetçilikle ilgili ilk makale-leri, 1914'de *Political Science Quar-terly*'de yayınlanmış. *Nationalism: A Religion*'dan başka, Hayes'in milliyetçilik konusunda yazdığı diğer kitaplar şunlar: *Essays on Nationalism* (1926), *France a Nation of Patriots* (1930), *Historical Evo-lution of Modern Nationalism* (1931) ve *A Generation of Materialism 1878-1900*.

Son bir nokta: Hayes'in milliyetçili-ğe alternatif olarak Hristiyanlığı önermesi ve teklif etmesi ilk bakışta itici gelse de, olumlu görülmesi gereken bir tavır. Çün-kü ne olursa olsun, beğeri ve arzı bir ide-olojîye karşı semaavi bir dine taraftarlık sözkonusu.

Murat Çiftçaya

1. Kült

Modern milliyetçilik, Batı Avru-pa'da ortaya çıktığından beri, bir din mahiyeti kazanmış durumdadır. İn-giltere'de Milton ve Bolingbroke, Fransız Devrimcileri, Almanya'da "Vater" Jahn ve İtalya'da Mazzini gi-bi muhtelif havariler buna örnek teş-kil ediyordu. Şimdilerde ise bu din, dünyanın dörtbir tarafında kendisini göstermektedir. Milliyetçilik dininin, her yerde, ya kişinin patrie'sinin, ba-bavatının, milli devletinin hamisi veya tecessüm etmiş hali olan bir ila-hı var. Bu ilah, Sam Amca, Boğa John (Tipik İngiliz simgeleyen terim, çev.), Marianne (İskoçlar için), Hans (Al-manlar için), veya İvan (Ruslar için) şeklinde, bilinen şaka yollu ifadelerde kendisini gösteriyor. Yine de, seçilmiş bir halkın tanrısı kıskanç bir tanrı, esasen savaş tanrısıdır o.

Her din gibi, milliyetçilik de sa-dece iradeye değil, akla, muhayyileye ve duygulara da seslenir. Akıl, spekü-latif bir milliyetçilik teolojisi veya mitolojisi inşa eder. Muhayyile, kişi-nin milliyetinin ezeli geçmişi ve ebedi geleceği etrafında gaybi bir alem ku-rar. Duygular hayr-ı mutlak, hafız-i mutlak olan milli tanrısı tefekkürde bir zevk, bir vecd uyandırır; onun rı-zasını kazanmaya iştiaak, nimetleri-

Günümüzde, fertler artık milli devlet içinde doğmakta, doğumun laik kaydı "milli vaftiz" ayinini teşkil etmektedir. Sonrasında, devlet onu tüm hayatı boyunca tecces-süsle takip eder; ona "milli ilmi-hal" dersi verir.

ne şükran, ona karşı gelmekten korku, onun kudret ve hikmetinin ihataşı karşısında bir huşu ve hürmet duyar; tabii ki, duygular kendilerini özel ve cemaat halindeki tapınmalarla ifade eder. Zira milliyetçilik, yine her din gibi, sosyal-dir ve başta gelen ayinleri, bütün topluluğun adına ve kurtuluşu için icra edilen cemaat halindeki ayinlerdir.

Modern milliyetçilik evvela, gele-neksel olarak Hristiyan olan halkların arasında ortaya çıktı ve bir din olarak, mahiyetli gereği, tarihi Hristiyanlığın pekçok adet ve örfünü alarak kendi amaçlarına uydurdu. "Evrensel Kili-se"ye olduğu gibi "Milli Devlet"e de necata erdirmeye misyonu ve ölümsüzlük ideali atfedilmektedir. Millet baki ka-bul edilmekte, sadık evlatlarının ölü-mü, olsa olsa, onun ölümsüz ihtişamını arttırmaktadır. Üyelerini dış şeytana karşı korumakta; onları sanatlarla ve bilimlerle beslemekte; rızkı onlara o vermektedir. Milli devletin rolünün, kar amacı gütmese de, yalnızca ekono-mik olduğu düşünülemez. Onun rolü herşeyden önce manevidir, hatta hatta uhrevidir ve ilici gücü, onun misyonu ve mukadderatına, gaybi şeylere kol-lektif imandır ve dağları yerinden oy-natacak bir imandır bu.

Çağdaş milliyetçilik ile Ortaçağ Hristiyanlığı arasında çarpıcı bazı pa-ralellikler bulunmaktadır. Günümüzde, fertler artık milli devlet içinde doğ-makta, doğumun laik kaydı "milli vaf-tiz" ayinini teşkil etmektedir. Sonra-sında, devlet onu tüm hayatı boyunca tecces-süsle takip eder; ona "milli ilmi-hal" dersi verir; müttaki bir okul eğiti-minden geçirir ve milli kudsiyetin gü-zelliklerini öğretir; (ne kadar yüce veya aşağı olursa olsun) devlete kulluk et-meye uygun hale getirir; yalnızca doğ-umunu değil, evliliğini, çocuklarının doğumunu ve ölümünü de (ücret karşı-lığı) resmi kayıt altına alarak, onun hayati krizlerini yadeder. Eğer milli-yetçilik adına savaşmışsa, kabrine kul-luğunun alameti koyulur. Milli kah-ramanların ve hükümdarların cenaze törenleri, muazzam bir geçit resmiyle ve muhteşem şekilde gerçekleştirilir; I. Dünya Savaşı'ndan beri, milli başşe-hirdaki en kutsal türbe, "Meçhul As-

ker Kabri'dir. Burada sürekli ışıklar yanar. Burası sürekli çiçeklerle bezeli-dir.

Milli devlete üyelek mecburidir. Fertler, dünyevi Cebbar Devlet'ten ancak ya ölerек, ya da göç ederek çık-a-bilirler. İkinci çıkış şekli, günümüzde tamamen engellenmese dahi, genelde kısıtlanmıştır ve fertler göç edebilse de, yerleşik milliyetçilik biçimine sahip ol-mayan herhangi bir toprak parçasında yerleşmeleri pratikte mümkün de-ğildir. Olsa olsa mezheplerini değiştire-bilirler, dinlerini değil. Kişi milli imandan kuşku duydukça, milli devle-te mecburi üyeliğin devletin bekası ve misyoner kurumu icingerekli mecburi mali desteğin sonuç verdiğini farkederek; zira böyle bir devlet, çok daha insafsız-ca ısrarlıdır.

Beşeri zaafılara münasip biçimde, az-biraz göz yumulsa dahi, herkesten milliyetçiliğe dahili adanma beklenir. Umumi ayinler ve merasimler nezihçe icra edildiği takdirde, abid fertlerin kalplerinin çok yakından araştırılma-sına ihtiyaç kalmaz. İnsanlar elbette ki dini duygularının şiddetinde birbirle-rinden ayrılırlar, ve belki bazıları hiç dini duygu yaşamayacak kadar nor-mal-dışıdır. Beri taraftan on yüksek sesle dua edenlerin ve göğüslerine en gösterişli şekilde vuranların, maalesef hakiki dahili adanmadan mahrum ola-bildiği de nice-dir bilinmektedir.

Harici milli tapınmanın popüler ve cebri karakterinden şüphe duyula-maz. Küfür ve hürmetsizlik, adet oldu-ğu üzere, çirkin suçlar olarak görül-müştür ve günümüzde, milli kültürün aleyhine ihtihzaya veya şakaya vurul-muş gelip geçici bir zihni şüpheye izin veren bir kişinin yeri, ya tımarhane ya da hapis hane olacaktır.

Modern milliyetçilik ayini, di-ğer bazı dinlerden daha basittir; ama nisbeten genç olduğu gözönüne alınır-sa, bu ayin oldukça iyi geliştirilmiştir. Bu ayinin başta gelen sembolü ve mer-kezi tapınma nesnesi, milli bayraktır. Dar anlamda konuşursak, Avrupa kıtasında hiçbir şey onsekizinci yüzyı-lın sonlarındaki Fransız Devrimi'nden önce gelmez; Birleşik Devletler'in yıl-dızları ve şeritleri bile daha eski de-ğil-

dir. Artık her milletin bir bayrağı var ve Birleşmiş Milletler'in seksen küsur üyesi -diğerleri de katılmak üzere- için ayrı ayrı renk ve model düzenlemeleri oluşturmak için hayli maharet gerekiyor.

Bayrağı "selamlama"nın, "yarıya indirme"nin, "indirme"nin, "göndere çekme"nin *evrensel ayin biçimleri* vardır. Erkekler yanlarından bayrak geçtiğinde şapkalarını çıkarırlar; şairler bayrağa hamd ve senada bulunmak için kasideler yazarlar ve çocuklar bayrak için ilahiler okur, sadakat yeminleri ederler. Bütün kutsal milliyetçilik bayramlarında bayrak gözler önünde, diğer kutsal şeyle, yani **milli marşla** birlikte. Sivri bir edebiyat eleştirmeni, saf laik kabiliyetiyle "Rule Britannia'da, "Deutschland Über Alles'de ve hatta "Marseillaise"daki ifadelerde eleştirecek birşeyler bulabilir; edebi açıdan "Ah söylesene, görmüyor musun?" gibi sakat bir başlangıca itiraz edebilir. Ama milli marş arızı birşey değildir, dolayısıyla da metin eleştirisine izin vermez. Te Deum(*) yeni tertibiyle okunmaya başlandığında kullar ayağa kalkar, askerler "hazır!"a geçer, erkek siviller şapkalarını çıkarırlar, harici saygı ve ihtiramın her türlü göstergisi.

Milliyetçiliğin kendi kutsal yolculukları ve kutsal günleri vardır. Hristiyan Kilisesi, Paganizm'den nasıl bazı bayram günlerini alarak benimsemişse, milli devlet de Hristiyanlık'tan birtakım bayram günleri almıştır. Mesela, Birleşik Devletler'de, Dört Temmuz milliyetçi bir Yılbaşı'dır; Bayrak Günü, Corpus Christi (Hz.İsa'nın cismi)'nin bir uyarlamasıdır. Nisan Günü ya da Gaziler Günü de Tüm Ruhlar Günü'nün vatansever bir versiyonudur. Hristiyan takvimindeki azizlere ait günler taklid edilerek, Washington ve Lincoln gibi milli azizlerin ve kahramanların doğum günleri kutlanır.

Aynı şekilde, milliyetçiliğin kendisine ait tapınakları vardır. Amerikalıların en fazla kutsallaştırdığı yerleri ve yapıları görmek isteyen birisi, Hristiyan katedrallerini değil Philadelphia'daki Bağımsızlık Binası'nı,

Boston'daki Faneuil Binası'nı Lexington'daki General Lee'nin ve New York'ta da General Grant'ın türbelerini, bütün bunlardan başka, kubbe-leri ve sütunlarıyla, Kongre ve Yüksek Mahkeme Tapınaklarıyla, Beyaz Saray'ıyla, Lincoln, Jefferson ve Washington abideleriyle, Arlington ve Vernon Tepesi yatırılarıyla tam bir popüler hac merkezi olan, milli başşehri gezmek zorundadır. Avrupa'daki mütekabil kutsal yerler arasında, Londra'daki Westminster Abbey'i, Paris'teki Arc de Triomphe'yi, Roma'daki Victor Emmanuel abidesini, Moskova'daki Kremlin'i sayabiliriz. Delhi'de, Cakarta'da ve Kahire'de; Gana'nın, Sudan'ın ve Kongo'nun başşehirlerinde de benzer türbeler mevcuttur veya vücuda getirilmeleri yakındır.

Modernler, Ortaçağ'daki atalarının putlara, ikonlara, mukaddes emanetlere ihtiramını belki "batıl itikat" diye görüyorlar ama, gelin bunları değiştirelim: Sözcüleri St Joseph'in heykelinin yerine Abraham Lincoln'un oyma putunu, Mübarek Meryem'in ikonu yerine Martha Washington'un veya efsanevi Molly Pitcher'in taşbasma resmini, Kutsal Hac mukaddes emaneti yerine parça parça olmuş bir savaşı bayrağını koyalım. İşte modeller de tam tamına bir huşu sergilemektedir. Milli "atalar"ın ve kahramanların resimlerinin hem debdebeli zengin kulüplerini, hem de basit fakir barakalarını süslediğini hatırlarsak, çağdaş milliyetçiliğin dini cazibesini değerlendirebiliriz.

2. Mitoloji, Hoşgörüsüzlük ve Kurban Etme

Milliyetçi entellektüeller, ülkelerinin tarihi edebiyatı ve karakteri üzerine şu ya da bu uzunlukta ve derinlikte eserler yazar; bu eserler halkla ilişkilerciler ve ders kitapları yazarları tarafından tanzim edilir ve basitleştirilir. Zamanı gelince, bu beyefendilerin (veya hanımefendilerin) kitapları, popüler tüketim için hassas gazeteciler ve duygulu hatipler tarafından dindarane biçimde benimsenir ve avamileştirilir. Bu sürecin sonucunda, entellektüelle-

Modern milliyetçilik ayini, diğer bazı dinlerden daha basittir; ama nisbeten genç olduğu gözönüne alınırsa, bu ayin oldukça iyi geliştirilmiştir. Bu ayinin başta gelen sembolü ve merkezi tapınma nesnesi, milli bayraktır.

Bayrağı
"selamla-
ma"nın, "yarı-
ya indir-
me"nin, "indir-
me"nin, "gön-
dere çek-
me"nin evren-
sel ayin biçim-
leri vardır. Er-
kekler yanla-
rından bayrak
geçtiğinde
şapkalarını çı-
karırlar; şair-
ler bayrağa
hamd ve sena-
da bulunmak
için kasideler
yazarlar.

rin milliyetçi teolojisi, kitlelerin mil-
liyetçi mitolojisi haline gelir.

Bu mitoloji her ayrıntısında tam
tamına sahih veya kelimenin tam anla-
mıyla doğru değildir (ki, hiçbir mitoloji
böyle olmamıştır), fakat herşeye rağ-
men ana amacı öğreticiliktir. Mesela,
Başpiskopos Cranmer'in mutlu cümle-
ciğinde "hayatın öğretilmesi ve adette-
rin talimi" ve öğreticiliğin, tarihi veya
bilimsel gerçeklere şairlikten daha fazla
kölecesine bağlı kalması gerekmez.
Sözgelimi, benim ülkemden bir Kongre
üyesinin hükümetin parasını merha-
metsizce kullanıp bütün seçmenlerine
dağıttığı bir konuşmayı alalım. Bu,
milliyetçi bir vaazdır ve heyecan verici
bir zafer şarkısı ile bitmektedir:

"İnsanlığın askeri tarihinde, Dev-
rim'in ve Eyaletler arasındaki Savaş'ın
meydanlarında sergilenenden daha
mükemmel bir disiplin, daha muhte-
şem bir kahramanlık görünmez. Was-
hington'un askerleri, Avrupa'nın mez-
bahanelerinden alınma korkak ruhlar
değildi, parayla tutulmuş asker uşak-
lar değildi... Onlar hür insanlardı; in-
san hürriyetinin şampiyonlarıydı... On-
lar cahil, ayak takımı isyancılar değil-
di! Devrimin safları bilginlerle, Sha-
kespeare'nin İngilizce trajedilerini
okur gibi Aeschylus'un Yunanca traje-
dilerini okuyan insanlarla doluydu.
Onların gündelik konuşmaları ve aske-
ri kamp ateşinin etrafındaki dostane
muhabbet konularını yönetim, felsefe
ve din oluşturmuyordu. Devrim'in aske-
leri kanlarındaki cevheri biliyorlardı.
Soylarının asil bir silsileyle Crecy, Po-
itiers, Malplaquet ve Ramillies'e dek
uzandığını biliyorlardı. Kutsal kabrin
geri alınmasında, Hohenlinden'deki
muharebesinde, Quebec'in alınmasında
ırklarının askeri başarılarını okurlar-
dı. Bu parlak işleri çoğaltmak için aczi-
yet hissetmezler ve borazanın duygu-
ları ayağa kaldıran sesiyle, trampet ve
davulun insanı titreten vuruşlarıyla
savaş çağrısı yapıldığında, işte o za-
man Saratoga'nın ve Yorktown'un,
Brandywine'in ve Valley Forge'un kah-
ramanları muzafferlerin sevinç haykı-
rışlarıyla zorlu görevlerine ilerlediler.
İşte o zaman, damatların düğüne git-
mesi gibi, ölümün kucasına yürüdüler.

"Ülkemin yüce alinyazısına ve öl-
mez ihtişamına sınırsız ve sarsılmaz
bir imanım var. İnaniyorum ki, kara ve
deniz kuvvetlerinde iktisadi ve sınai,
entellektüel ve manevi hazırlıkları ta-
manlayacağımız günler uzak değildir;
Amerikan dehasının ve Amerikan nü-
fuzunun milletlere hükmedeceği ve
yeryüzünü kaplayacağı günler uzak de-
ğildir; Anayasa'mızın ve Bağımsızlık
Beyanname'mizin bütün insan kabile-
leri arasındaki hür kurumların kalıbı
ve modeli olacağı günler uzak değildir;
Amerikan Devrimi'nin aleviyle tutuş-
turulan hürriyet meşalesinin bütün be-
şeriyetin mazlumlarına bir yol gösteri-
ci ışık olacağı günler uzak değildir; as-
kerlerimizden ve denizcilerimizden her
toprak parçasında ve her denizde kor-
kulacağı ve saygı duyulacağı günler
uzak değildir; ülkemizin davul sesinin
dünyanın her tarafından işitileceği;
hürriyet sancığının bütün gökleri ay-
dınlatacağı ve ister bir büyükelçinin
ağızından, isterse Federal silahlarının
sıcak namlularından çıksın, büyük
Cumhuriyet'in fermanının yeryüzünün
dörtbir köşesinde işitileceği ve itaat gö-
receği günler uzak değildir." (Alkışlar)

Böylesi sıkıcı bir konuşma, dinle-
yicilerine soylu, duygulu bir kaside gi-
bi gelmiş olsa da, gerçeğe dayalı bir ne-
sirden çok efsane ya da şiir mahiyeti
taşıyor. Eleştirel tariheği bilir ki, Dev-
rim Savaşı'nda ve Eyaletler arası Sa-
vaş'ta (Mesela Bull Run'ın Birinci Çar-
pışması'nda) disiplin ve kahramanlığın
hiç sergilenmediği çarpışmalar oldu.
Yine bilir ki, Devrim safları, bırakın
Aeschylus'u orijinal Yunancasından
okumak, Shakespeare'in trajedilerini
(veya başka birşeyi) İngilizcesinden
okuyan kişilerle dolu değildi.

Makul bir kişi için veya günü-
müzde Batı emperyalizmine cihanşu-
mül tepkiyi bilen birisi için, Amerikan
piyadeleri ve denizcileri her toprak
parçasında ve her denizde korku salar-
ken, hürriyet bayrağının bütün gökleri
nasıl aydınlatacağını kavramak kolay
iş değildir. Ama, asıl mesele Kongre
üyesine yöneltilebilecek bu ve diğer
eleştiriler değil.

Asıl mesele, alıntıda parlayan
mitlerin canlı bir milliyetçi imandan

neşvünema bulmuş olması ve milli bir ihtiyacı karşıladıklarına göre pek tabii doğrudurlar şeklinde meşrulaştırılmış olmasıdır. Dindarlığın mahsulleri iseler, dindarlık nasıl gayriahlaki olabilir? İslah ve terbiye nasıl yanlış olabilir?

Milli devletin okul sistemi, resmi teolojiden herhangi bir sapmayı ve popüler mitolojiye herhangi bir iftirayı hesaba çekmekle görevlidir. Cessur bir öğretmen ya da patavatsız bir ders kitabı yazarı, milli tarihteki bir olayın yorumunu milliyetçi imanla bağdaşmayan şekilde yapacak olursa, bazı aşırı vatansever topluluk ya da fertlerin suçlamasını hakedecek; belki görevinden alınacak ve cürüm teşkil eden metin yasaklanacak ve hatta yakılacaktır.

Ateşli vatanseverler, kitlelerin milliyetçi iman ve azmini kaybetmesinden sürekli korktuklarından, kitlelere ancak ve ancak bu inancı güçlendirecek ve bu inanca popüler adanmayı teşvik edecek malumat bildirmelidir. New York City'nin "Araştırmalar ve Ders Kitapları Komisyonu"nun ünlü raporunda açıkladığı gibi: "Ders kitaplarında, Cumhuriyet'in kurucularını veya mukadderatına yön verenleri alçaltacak veya küçük düşürecek hiçbir ifade olmamalıdır... Devrim'in hakim ruhu Nathan Hale'in sözlerinde bulunmaktadır: Ülkem için yitirecek sadece bir hayatım olduğuna esef ediyorum." (1: The Historical Outlook, XIII, 255 (Ekim 1922))

Milliyetçilik dini, her türlü muhalife hoşgörüsüzlüğe yatkındır. Onun gözünde, en kötülerse, apaçık ihanet içinde olanlardır; bunlar, yakalandıkları taktirde anında ölüme gönderilmeyi hak etmişlerdir ve her halukarda böylesi bir alçaklığa Benedict Arnold veya Quisling veyahut diğer "işbirlikçi"lerin yaftası yapıştırılır. Sayıları daha fazla olan ve başa çıkılmaları daha güç olanlar ise, milli sadakatten mahrum olduğundan şüphe duyulanlar veya bir başka millete üstün bir sadakat besleyenlerdir. Böylesi bedbahtlar büyük gerilim zamanlarında, özellikle de "silahlı" ve "soğuk" savaş dönemlerinde, cadı avına çıkan Torqu-

emada veya Cotton Mather'inkine denk bir gayretle bulunup çıkarılır ve belki de ya sürülür ya da hapse atılır. Olağan dönemlerde dahi çocuklara öğreten veya kitlelere yazan "gizli sapkınlar"ın mutlaka gözetim altında tutulması gerekir. Son derece tehlikelidirler. Zira küçüklerin ve masumların milliyetçi ruhunu tehlikeye atıyor olabilirler.

İnsanlar normalde ve kendi rızalarıyla ekonomik kazanç için canlarını vermezler. En üstün fedakarlık, en çok bir ideal uğrunda ve dini bir duyguya mukabil olarak yapılır; modern milliyetçiliğin dini karakterinin en güçlü ve nihai delili, adanmışlarının son yüzyetmiş yıldır savaş meydanlarında ıstıyakla canlarını bırakmış olmasıdır. Mesela, kuzey Fransa'nın dörtbir yanında, aynı basit kitabeyi taşıyan yüzbinlerce küçük beyaz haç vardır: "Mort pour la patrie" ("Vatan için öldü.").

Modern milliyetçilik gerçekten de son derece eli kanlı bir dindir. Bu yüzyılın ilk yarısında milliyetçi savaşlarda katledilen insanların sayısı, Ortaçağ'daki dörtüzyüzlük hacli seferlerinde ölen insan sayısından çok daha fazladır. Bunun tek nedeni, yeni ve çok gelişmiş silahlar değildir. Esas sebep zamanımızın milliyetçi savaşının totaliter olmasıdır; bu savaş, sınıf savaşı değil, kitlelerin savaşıdır. Ve Asya'nın, Afrika'nın kitleleri okur-yazar hale gelip hakkıyla indoktrine edildikçe ve tüm dünya dile dayalı milli devletlere bölündükçe, daha nice sayısız savaş patlak verebilir ve daha nice soykırımlarda insanlar kurban edilebilirler.

Çağımız milliyetçiliğinin, sayıları giderek artan kavgacı mezhepleri vardır. Ayrıca bir bütün itibarıyla, bir dünya dinine en son ve en yakın yaklaşım olan milliyetçilik kültü artık evrenselidir; Avrupa veya Amerika'nın düdüğü ve trampetlerinin yanında, Afrika'nın tam-tamları da eşlik etmektedir ona.

(*)Te Deum: Allah'a hamd ve övgü. Hristiyan ayininde ilahinin açılış sözleri. (Çev.)

(1) The Historical Outlook, XIII, 255 (Ekim-1922).

En üstün fedakarlık, en çok bir ideal uğrunda ve dini bir duyguya mukabil olarak yapılır; modern milliyetçiliğin dini karakterinin en güçlü ve nihai delili, adanmışlarının son yüzyetmiş yıldır savaş meydanlarında ıstıyakla canlarını bırakmış olmasıdır.



Kur'ani Kavramlar SADAKA VE İNFAK

Mustafa AYDIN

SADAKA

Sadaka Kur'an-ı Kerim'de (sıdk, sadık, sadaka, sıddık, musaddık ve bunların çoğulları halinde) yaklaşık 150 yerde geçmektedir. Sözlükte, doğru olmak, doğrulamak, doğrulanmak, bağışlamak, dostluğu ispatlamak anlamlarına gelmektedir. Kavramın Kur'an'da iki temel forumda kullanıldığını görürüz:

a) Sıdk ve tasdik, yani doğru olmak ve doğrulamak.

b) Tasadduk etmek, yani bağışlamak ve dostluğu ispatlamak.

Allah Kur'an'da, kendisinin doğru söylediğini ve insanlardan da bunu beklediğini belirtir. "De ki Allah doğru söyledi, öyleyse Allah'ı birleyici olarak İbrahim dinine uyun, o puta tapanlardan değildir" (Al-i İmran 95). Esasen güzel bir haslet olarak sayılan doğruluk (Bakara 177) gerçeğe, vakıya uygun olan şeydir. "Ceza gününü tasdik etmek" (Me-aric 26) gibi. Bu bazen istenmeyen bir şey bile olabilir. Mesela "Andolsun İblis, onlar hakkında zannımı doğru çıkardı. İnanan bir bölükten başka hepsi ona uydular." (Se'be 20) ayeti buna bir örnektir. Yani şeytan başlangıçta insanları yanıltacağını söylemekte, sonra insanların büyük çoğunluğunu ona doğrulayacak bir tavır sergilemektedir.

Sadaka'nın ikinci ve asıl kurumlaşmış anlamı bağışlamak, vermek ve dostluğu ispatlamaktır. Yani Allah için başkala-

rına her türlü özveride bulunmak demektir. Bu maddi manevi her türlü şey olabilir. Günümüzde çoğunluğun anladığı haliyle dilenciye verilen (bozuk) para gibi bir anlamla sınırlı değildir. Hadislerden de anlaşıldığı üzere yerine göre yoldaki gelip geçene zarar verebilecek bir taşı kaldırmak, insanlara güler-yüz göstermek ve benzeri şeyler birer sadakadırlar. Müminlerin inançlarını doğrulama vesilesidirler.

Bu noktada Kur'an'da pek çok örnek vardır. "Kim bunu (kısas hakkını) tasadduk eder (bağışlarsa) o kendisi için kelfaret olur." (Maide 45) "Eğer borçlu darlık içinde ise bir kolaylığa çıkıncaya kadar beklemeniz iyi olur. Eğer bilirsiniz sadaka olarak bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır" (Bakara 280) Burada görüldüğü gibi borçluya mühlet tanımak ve hatta gerekiyorsa bağışlayıvermek, kısas hakkından vazgeçmek (maldan ve candan) imanın gereği yapılan birer özveri (yani sadaka)dirler.

Bu haliyle sadaka mali çerçevede yapılan infak ve zekat gibi kavramlardan daha kapsamlıdır. Yani sadaka bunları da ifade eder. Esasen zekatın norelere verileceğini gösteren ayet (Tevbe 60) onu "sadakalar" olarak nitelendirmiştir. Sadaka (yani inanç için fedakarlıkta bulunma) Allah'ın müminlere tavsiye ettiği bir şeydir. Çünkü O, Allah'ın bağışına mazhar olma nedenlerinden birisidir (Ahzab 35). Çünkü "Sadık erkekler

Sadaka'nın ikinci ve asıl kurumlaşmış anlamı bağışlamak, vermek ve dostluğu ispatlamaktır. Yani Allah için başkalarına her türlü özveride bulunmak demektir. Bu maddi manevi her türlü şey olabilir.

ve sadık kadınlar”(Allah ve Resulü’ne inanıp ona malla canla yardım edenlerdir”(Haşr 8)

Sadaka, Allah için yapılan bir iş olduğundan deruni olmalıdır, insanları incitmemelidir. Mesela “güzel bir söz ve aifetme, peşinden eziyet gelen bir sadaka (tarzın)dan daha iyidir”. Bakara 263 ayeti bunu göstermektedir. Şüphesiz sadakalar yerine göre açıktan verilebilir. Ama “Eğer onları gizleyerek verirsiniz bu sizin için daha iyidir ve sizin günahlarınızdan bir kısmını kapatır”(Bakara 271)

Sonuç olarak denebilir ki, sadaka, Kur’an’daki hemen tüm kavramlar gibi hükmü/ahlakidir. İnancı doğrulamak için yapılan her türlü işlemdir, fiili olduğu kadar imani ve zihnidir.

İNAK

Arapça (n.f.k.) fiilinden (nifak ile aynı kökten) gelen infak, Kur’an’da yaklaşık 72 yerde geçmektedir. Sözlükte sarfetmek, vermek anlamlarına gelmektedir.

Şüphesiz infak da sadaka gibi müminin inancını doğrulamak için yaptığı şeylerdir. Ondan farkı ise infakın daha çok maddi türden fedakarlıklar oluşudur. Mesela “kıyas hakkında vazgeçmek” bir sadaka idi, ama o bir infak değildir. Infak, zekat gibi belli bir ölçüsü olmayan her türlü mali fedakarlıktır, az veya çok (para, yiyecek, giyecek gibi) bir şeyler vermektir. Bazılarının iddia ettiği gibi o zekatın emriyle ortadan kalkmış bir buyruk değildir. Zekatı da kapsayan bir emirdir. Gerçekten de zekatın farz kılınmasından sonra inen ve nerelere infak edileceğini gösteren şu ayet bunu açıkça göstermektedir: “Sana nerelere infak edeceklerini soruyorlar. De ki yapacağınız infak, ana-baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir.”(Bakara 215). Yani kendi ölçülerini içinde ana-babaya zekat verilmiyor, ama infak edilmesi gerekiyor. Yine belli ölçülerde verilmesi gerekli zekatın yolda kalmışlara verilmesi ile yolda kalmış birisine şartsız yardımda bulunma infakı şüphesiz farklı şeylerdir.

Infak, kulun Allah’ın kendisine verdiklerinden başkalarını da yararlandırmasıdır(Hadid 10). Öncelikle de kendisi için yaptığı bir şeydir. Bununla birlikte Allah bu yapıları, kendisine verilmiş borç saymaktadır: “Infak olarak verdiğiniz her şey kendiniz içindir. Yalnız, Allah rızasıdır

kazanmak için verdiğiniz her hayır size tamamen verilir ve hiç hakkınız yoktur”(Bakara 272)

Infak edenler, Kur’an’da hep iyiler listesinde sayılmıştır: “Allah; Rabbimiz biz inandık, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateşin azabından koru” diyenleri, sabredenleri, doğru olanları, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranları, Allah için infak edenleri(harcayanları), seherlerde istiğfar edenleri görür” (Al-i İmran)17; “O muttakiler ki gayba inanırlar, namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiklerimizden infak ederler”(Bakara 3)

Infak mümin için keyfi bir işlem değildir, bağışlanması için mutlak gerekli bir şeydir. Bu konuda “sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe asla iyiliğe eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah mutlaka onu bilir” Al-i İmran 92) “Mallarını Allah yolunda verip da sonra verdiklerinin ardından başa kalmayan ve eziyet etmeyenlerin Rableri katında mükafatları vardır.”(Bakara 262), “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz dane olmak üzere yedi başak veren bir danenin durumu gibidir” (Bakara 261), Gösteriş için verenlerin durumu ise taş üzerindeki bir toprakta yapılan ziraata benzetilmektedir ki bir yağmurla alaşağı edilmektedir” (Bakara 264-5)

Infak, Allah için verildiğine göre, iyisinden verilmelidir: “Ey inananlar, kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkardığımız nimetlerin iyilerinden verin. Kendiniz göz yummadan alamıyacığınız kötü şeyleri vermeye kalkmayın. Bilin ki Allah zengindir, övülmüştür” Bakara 267). Yani verdiğiniz şey, zengine verilebilecek türden bir şey olsun.

“Sadakaların kabul edilmesine engel sadece şudur: Onlar Allah’ı ve Resulünü inkar ederler, namaza üşene üşene gelirler ve istemeye istemeye infak ederler” (Tevbe 54) Yani infak inançlı, iyi niyetli ve deruni yapılmalıdır. Şüphesiz yapılan infak, helal ve güzel şeylerden olmalıdır. “Sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki alv’i”(Bakara 19) ayetinde afv; helal ve güzel olan” olarak yorumlanmıştır.

Başlangıçta da belirttiğimiz gibi infak, nifak kelimesiyle aynı kökten gelmektedir. Nifak, infakın aksine Allah için sarf edilmesi gerekli mal ve hizmetten kaçınmaktır. Münafıklarla ilgili “iyilik yapmaktan menederler, elleri sıkıdır” (Tevbe 67) ayeti de bunu göstermektedir.

Infak, zekat gibi belli bir ölçüsü olmayan her türlü mali fedakarlıktır, az veya çok (para, yiyecek, giyecek gibi) bir şeyler vermektir. Bazılarının iddia ettiği gibi o zekatın emriyle ortadan kalkmış bir buyruk değildir. Zekatı da kapsayan bir emirdir.



KELAM EKOLLERİNİN GELİŞİMİ (II)

İsmail TUMAY

Mutezile, dini sadece ilkelere teşekkül etmiş bir cisim gibi algılamıştır. Onun, yaşanması zorunlu bir hakikat olduğunu unutmuştur. Böylece dini, bir kavramlar sistemine sığacak kadar küçültmüş ve ruhunu karartmıştır.

c) Mutezile Kelamı:

Vasıl bin Ata (ölm.H.131) ile başladığı kabul edilen Mutezile'nin doğuş sebepleri arasında; yerleşik medeniyetlerin bulunduğu yeni ülkelerin fethedilmesiyle ortaya çıkan kültür ortamına intibak etme ihtiyacı yanında, bu yeni ülkelerden gelen İslam'a düşman inanç ve kültürlerle (Batinilik, Mecusilik, Zındık felsefe akımları gibi) karşı mücadele etmek ve İslam akaidini savunmak ihtiyacı ön planda yer alır.

Mutezile alimleri felsefeyi iyi bir şekilde incelemişler, onda fikri eğilimlerine ve akli inançlarına uygun malzemeler bulmuşlardır. İslam'a felsefi hücumlar yönelince de, öğrendikleri felsefi metodlarla bu hücumları karşılamışlar, düşmanlarına karşı kendi silahlarıyla savaşmışlardır. Ancak Mutezile mensupları giderek felsefeye hayranlık duymaya başlamışlar, tafsilatı ile birlikte inandıkları İslami nassların felsefi kahıplarla yorum ve izahını yapmışlardır. Böylece onların itikadi esasları kavrama yolu saf bir akılcılık olmuş, eğer bir nassın zahiri, kabul ettikleri felsefi esaslarla uyumazsa nassı tekzip etmeden kendi fikirlerine uygun şekilde te'vil etmişlerdir. Onlar bir İslam felsefesinin var oluşunu doğru saymışlardır. Kısaca Mutezile, alışılmış İslami usüllerin ötesine geçerek "heteredoks" bir kelam sistemi kurmuş, teolojik felsefelerin problematiğini düzenlerken de Hristiyan teolojisi gibi yabancı teolojilerin etkisinde kalmışlardır.

Mütecannis bir yapıya sahip olmayan Mutezile hareketi, kendi arasında yirmi-den fazla gruba ayrılmış ve bunlardan bazıları birbirlerini kâfirlikle suçlamışlardır. Zaman zaman aralarına mühidler de sızmış, bu durum Mutezileye karşı yönelen şüphelerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Mesela İbn Ravendi, ilhadı farkedilinceye kadar Mutezile taraftarı görünmüş, dinsizliği ortaya çıkınca Mutezilenin arasından kovulmuştur. Bu tür olaylar da Mutezileye iyi gözle bakılmasına sebep olmuştur.

Hicri dördüncü yüzyıldan sonra Mutezile yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Mensupları ya Sünni kelam hareketine katılmışlar, ya da tamamen felsefe yoluna girerek bir kelami felsefe hareketinin yürütücüleri olmaktan çıkmışlar, yalnızca felsefi spekülasyonlarla uğraşmışlardır.

Günümüzde bazı Şii mezheplerde, özellikle Zeydiyyede Mutezile tesirlerine rastlanmaktadır.(18)

Mutezile, dini sadece ilkelere teşekkül etmiş bir cisim gibi algılamıştır. Onun, yaşanması zorunlu bir hakikat olduğunu unutmuştur. Böylece dini, bir kavramlar sistemine sığacak kadar küçültmüş ve ruhunu karartmıştır.(19)

Mutezilenin Kelami Görüşleri:

Bütün Mutezile fraksiyonları tarafından ittifakla kabul edilen beş kelami prensip bulunmaktadır.

1-"et-Tevhid": Mutezile, Yeni Efla-

tuncu Plotin'de de görülen mübalağalı bir tevhid anlayışına sahiptir. Onlar gerçekteki çokluğu reddetmekle kalmayıp, bu çokluğun reddine tasavvurdaki çokluğun reddini de eklemişlerdir. Bu yüzden Mutezileye göre tevhid kelimesi, sadece Allah'ın bir olduğu iddiasından ve birçok ilahlar olmadığına öne sürmekten daha çok şey ifade ediyordu. Onlara göre, Allah'ın sıfatları zatından ayrı olmayıp, O'nun zatiyla birdirler. Aksi halde birden fazla kadim varlık ortaya çıkar. Onun için mutezile Kur'an'da geçen Allah'ın sıfatlarını te'vil yoluyla nefyetmiştir. Onların görüşüne göre Allah zatiyla hayy'dir, zatiyla semî'dir zatiyla basîr'dir, zatiyla kadîr'dir, zatiyla mürid'dir ve zatiyla alîm'dir; zatından ayrı sıfatlarla değil. Onun sıfatları beşerin sıfatlarına asla benzemez.

Mutezile bu görüşlere, kıyamet gününde Allah'ı görmek, O'na yön ve cisim isnad etmek olur diyerek, Allah'ı görmenin imkansız olduğunu da eklemiştir. Yine Mutezilenin çoğunluğu, Allah'ın kelimat sıfatını nefyettikleri ve kadimlerin birden fazla olmasını kabul etmedikleri için, Kur'an-ı Kerim'in mahluk olduğu iddiasını da ortaya atmışlardır.

2-"el-Adl": Mutezile, Cebriye fırkasına tepki olarak, insanların fiillerinde tamamen hür ve kendi fiillerinin yaratıcısı olduğunu savunmuştur. İnsanın kendi fiillerini yaratması Allah'ın verdiği kudretle olmaktadır. İnsanın fiillerinden sorumlu tutulması, fiillerinde hür ve fiillerinin yaratıcısı olmasındandır. Aksi bir durum Allah'ın adaleti ile bağdaşmaz. Allah ise zalim değil, adildir. Ehli Sünnet kelimeleri ise insanın fiillerinin Allah tarafından yaratıldığını savunurlar.

3-"el-Va'd ve'l-Vaid": Bu, iyi amel sahibinin ahirette mükafatlandırılması, kötü amel işleyenine ise cezalandırılması demektir. Bu görüş, Allah'ın adil olması fikrine dayanmaktadır ve "kâfirle itaat birarada nasıl bir fayda sağlamıyorsa, imanla günahın birarada bulunması da bir zarar vermez" diyen Mürcei fırkasına verilmiş cevap olmaktadır.

4-"el-Menzile beyne'l-Menzileteyn": Mutezile bu prensiple, büyük günah işleyen tevbe etmeden ölen kimsenin, ne mümin ne de kafir olmayıp, ikisinin arasında yer aldığını anlatmak istemektedir. Mutezileye göre böyle bir kimse fasıktır. Tövbe etmeden ölse Cehennem'de ebediyyen kalır. Ancak göreceği azap kafirinkinden daha hafiftir. Ehli Sünnet ise büyük günah işleyeni fasık fakat mümin kabul eder. Onun için cehennemde ebediy-

yen kalmaz.

5-"el-Emr bi'l-Maruf ve'n-Nehy ani'l-Münker": Bu, iyi şeyleri emir, kötü şeyleri ise menetme prensibidir ve uyulması zorunlu (vacib)dur. Bu prensip Ehli Sünnet nezdinde de aynı olmakla beraber, bazı farklılıklar mevcuttur. Ehli Sünnet, iyi ve kötü şeylerin şer'an bildirilmiş ve belirlenmiş olması gerektiğini savunur. Mutezile ise iyi ve kötü şeylerin akla bilinebileceğini, şeriatın akla uygun olduğunu, dolayısıyla emir ve yasakların akıl yoluyla vacip olduğunu iddia eder. Bu yüzden onlar, akıl yoluyla belirledikleri prensipleri, zora da başvurarak kabul ettirmek istemişlerdir. (20)

d) İmam-ı Azam Ebu Hanife ve Ehli Sünnet Akaidi

Ehli Sünnet itikadının ilk büyük temsilcisi olan İmam-ı Azam Ebu Hanife ile İslam dünyasında, ilm-i Tevhid veya Fıkıh-ı Ekber adıyla anılan Ehli Sünnet akaidi teşekkül etti.

İmam-ı Azam selefler ile Ehli Sünnet kelamı arasında bir geçişi sağlamıştır. Onun İslam Akaidini ispat için kullandığı delillerin temeli Kur'an-ı Kerim'e dayanır. Fakat İmam'ın istidlali malzeme bakımından Kur'an'a dayanıyorsa da metod bakımından ilk kelimelere yaklaşmaktadır.

Ancak, akla önemli bir yer vermekle beraber, Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlarken, felsefi birer kavram olan cevher (değişen durum ve niteliklere karşı kalıcı olan) ve araz (konu veya nesne değişmeksizin ortaya çıkabilen ya da yok olabilen renk, tat koku, hareket gibi niteliklerle dayanmıyordu. O daha çok akli bedahat (apaçıklık) ve vücub (zorunluluk)la dayanıyordu. (21)

Ebu Hanife'nin akaid konusunda en tanınmış eseri olan Fıkıh-ı Ekber'de işlediği başlıca meseleler; Tevhid, nübüvvet, büyük günah, mucize, keramet, istidrac, Allah'ın görülmesi, İman ve İslam, şefaat, ahiret ve diğer münferit konulardır.

Ebu Hanife'den sonra Mutezile ve diğer grupların itikad alanındaki düşüncelerini geniş ölçüde yaymaları sonucu Ehli Sünnet, Ebu Hanife ve ondan öncekilerin düzenlediği akaid mecmuasını geliştirmek ve sistemleştirmek zorunda kalmıştır. Bu çalışmalardan sonra da, Selefiye (Ehli Sünnet-i Hassa) ve Halefiye (Ehli Sünnet-i Amme=kelimacılar) adları altında toplanan iki ana Ehli Sünnet mezhebi doğmuştur.

Ehli Sünnet, iyi ve kötü şeylerin şer'an bildirilmiş ve belirlenmiş olması gerektiğini savunur. Mutezile ise iyi ve kötü şeylerin akla bilinebileceğini, şeriatın akla uygun olduğunu, dolayısıyla emir ve yasakların akıl yoluyla vacip olduğunu iddia eder.

İmam-ı Azam selefler ile Ehl-i Sünnet kelamı arasında bir geçişi sağlamıştır. Onun İslam Akaidini ispat için kullandığı delillerin temel Kur'an-ı Kerim'e dayanır.

e) Selefiye

Selefiye, sahabe ve tabiin yolunda bulunan fakihler ve hadisçilerdir. Selefiye, kendisinin ashab ve tabiin akidesinin temsilcisi olduğunu öne sürerek kalamcılara karşı çıkmış, itikadi esaslar nasslardan elde edildiği gibi, bu esasları ispat ve müdafa eden delillerin de sadece nasslardan alınabileceğini savunmuştur. Onlara göre akli ve mantıki yollar İslam'a sonradan sokulmuştur ve bunlara iltifat edilmemelidir. Yalnızca Kur'an-ı Kerim'in kabul ettiği ve Sünnet'in açıkladığı esaslar kabul edilebilir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'i te'vil ve tefsir konusunda aklın, ayetlerin gösterdiği ve naklin yardımcı olduğu miktardan başka bir gücü ve etkinliği yoktur.(22)

Selefiye yolu yedi esasa dayanır:

1. Allah'ı kendisine uygun olmayan şeylerden tenzih etmek (takdis).
2. Kur'an ve Sünnet'te bulunan Allah'la ilgili sözler, isimler ve sıfatların Allah'a uygun bir anlamı olduğuna kesin inanmak. Allah kendisini ve peygamberi de O'nu nasıl vasıflandırmışsa-kasdedilen anlamın hakikati bilinmese bile-öylece iman etmektir (tasdik).
3. Müteşabih ayetlerdeki Allah'ın murad ve maksadının bilinmeyeceğini kabul ederek, azını itiraf etmek (azını itiraf).
4. Cahil, müteşabihlerin anlamını sormamalı, alim cevap vermemelidir. Cahil, sorusu ile akidesini tehlikeye atmış, alim de cevap vermekle şüphe kapısını açmış olur (sükut).
5. Kur'an ve sünnet nasslarından, zahiri manaları dışında mana çıkarmamak, açık olmayan manaları kullanmamak ve te'vilden kaçınmak (imsak).
6. Müteşabih nassları kalben tefekkür etmemek; çünkü bu, kalbin fesadına sebep olabilir (keff).
7. Yüksek konular, peygamber ve ashabı için gizli değildir. Ancak, bu zatlar bu gibi konularla meşgul olmayı zararlı gördükleri için menetmişlerdir (23).

Bu temellere dayalı olarak varlığını sürdüren Selefiye hareketi, hicri VII. yüzyılda İbn Teymiyye ile yeniden canlanarak doruğuna çıkmış ve Selefiyenin ifrata kaçan bir uzantısı durumundaki Vahhabi hareketi ile bir başka ihya dönemine girmiştir. Çağımızda selefiye hareketi, Mısırlı modernistlerden Muhammed Abduh ve Reşid Rıza ile bir başka çiçek açma dönemine girmiş bulunmaktadır.

e) Kelamcılar

İslam dünyasında Fıkıh-ı Ekber veya İlm-i Tevhid ismi ile bilinen Ehl-i Sünnet itikadı ile İlm-i Kelam adıyla anılan Mutezile itikadı bir asır devam ettikten sonra, hicri 3. yüzyılın ilk yarısında İbn Küllab Mutezile ve Cehmîyyeyi reddederek iki fırkanın çelişkilerini ortaya koydu. Kelam yolu ile mezhebini kurdu. Hicri 3. yüzyılda yaşayan İbn Küllab ile bir de Ehl-i Sünnet kelamı ortaya çıkıyor ve Selefiye ile Mutezile arasında bir yer işgal ediyordu.

Diğer yandan, felsefe ile kelam kaidelerini birleştiren Mutezile, Halife Memun tarafından himaye görüyor, fikirlerini iktidarın desteğinde yaymaya devam ediyordu. Batıniler ise her tarafta dinsizlik ve İslam düşmanlığı yayıyorlardı.

İşte bu dönemde, hicri 4. yüzyıl başlarında bir taraftan Eşari diğer taraftan Maturidi Ehl-i Sünnet İlm-i Kelam'ın ilk büyük temsilcileri olarak ortaya çıktılar.

f) Maturidilik

Maturidiliğin kurucusu olan Ebu Mensur Muhammed Maturidi (6. H. 333) Maveraünnehir'de yaşamış olup Ebu'l Hasan el-Eşari'nin çağdaşıdır. Hanefi mezhebine mensuptur. Maturidi, İmam-ı Azam'ın akaid konusundaki görüşlerini daha bir açıklığa kavuşturmaya, derinleştirmeye, akli deliller ve mantıki kıyaslarla doğrulamaya ve takviye etmeye çalışmıştır. Böylece o, itikadi görüşlerini Ebu Hanife'nin fikirlerinin üzerine kurmuş, onun fikirlerine eklemeler yapmış, ispat edilmiş fikirlerini ispatlamıştır.

Maturidi'nin metodunda aklın, ifrata kaçmaksızın ve sınırlarını aşmaksızın önemli bir yeri vardır. Maturidi, Eşari'ye nazaran akla daha fazla değer verdiği için Maturidilik, Eşarilik ile Mutezile arasında bir konuma sahiptir. Eşarilik ise, Maturidilik ve Selefiye arasında yer almaktadır. Maturidi, nassların yanında akıl ve beşduyuya da önemli bir yer verir, fakat onların sınırlı bir güce sahip olduğunu ve hatalardan korunmuş vasıtalar olmadığını da unutmaz. Şeriat hükmüne aykırı düşmemek kaydıyla onlara itibar eder. O, Kur'an-ı Kerim'in müteşabih ayetlerini, muhkem ayetlerin yardımıyla te'vil etmektedir.(24)

İmam Maturidi'nin Allah'ın varlığını ispat metodları İmam-ı Azam'ın ve Eşari'nin metodlarına benzer. Ancak o, ispat metodları içinde (hudus delilinin düzenlenmesinde) Ebu Hanife ve Eşari'de bulun-

mayan, daha önce Mutezilede görülen ve İbn Küllab tarafından sünni kelama da sokulan cevher ve araz kavramlarını kullanıyordu(25). Bu kavramlar vasıtasıyla alem (evren)in hadis (sonradan olma) olduğu ispatlanıyor; böylece alemin bir başlangıcı olduğu ve Allah tarafından sonradan yaratıldığı gösterilmiş oluyordu. Cevher ve araz kavramları daha sonra Eşari kelimacıları tarafından da kullanılacaktır.

Maturidilik ile Eşari'lik arasında öze inen farklılıklar bulunmamakla beraber, ayrıntıda bazı farklar vardır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

1. Eşarilere göre cüzi iradeyi yaratan Allah'tır; Maturidilere göre cüzi iradeyi Allah yaratmaz. Onlar cüzi iradeyi Allah'ın insana verdiği ruhi bir kuvvet sayarlar.

2. Eşarilere göre iyilik (hüsn) ve kötülük (kubh) tayin eden Allah'ın mutlak olan emir ve nehyidir. Onlara göre eşya da zati bir iyilik ve kötülük yoktur ve akıl iyiliği ve kötülüğü kavrayamaz. Maturidilere göre ise eşyanın zati iyiliği ve kötülüğü vardır ve Allah, bir şeyi kötü olduğu için yasaklamış, iyi olduğu için emretmiştir. Akıl bazı şeylerin iyiliğini ve kötülüğünü idrak edebilir. Ancak akıl bu konuda teklif yapamaz. Mutezile ise aklın bu konuda teklif yapabileceğini öne sürmüştür.

3. Eşarilerde kesb demek kulun gücünün Allah'ın takdiri ile birleşmesi demektir. Bu durumda kesb de fiil gibi Allah tarafından yaratılır. Bu görüş insanı cebre yaklaştırmaktadır. Bu yüzden selefiye tarafından da tenkit edilmiştir. Maturidilere göre ise kesb, kulun kendisinde yaratılmış olan kudretle ve bir şeye azm ve niyet etmesiyle o şeyin gerçekleşmesidir. Yani kesb tamamen kulun gücü ile doğmaktadır ve kul kendisine Allah tarafından verilen güç ile fiili kesb edip etmemekte hürdür. Kulun ceza ve mükafatı hakketmesi de bu yüzdendir. İnsanın kesb ettiği fiillerin yaratılması konusunda her iki mezhep aynı görüştedir; fiiller Allah tarafından yaratılır. Mutezile ise fiillerin kul tarafından yaratıldığını öne sürmüştü.

4. Eşarilere göre Allah'ı bilmek şer'an zorunlu (vacip)dir. Maturidilere göre aklın, Allah'ın varlığının zorunlu olduğunu bilmesi mümkündür. Cenab-ı Hak da Allah'ın varlığını idrakte aklın kullanılmasını (nazarı) emretmektedir. Ancak Maturidiler, Allah'ı tanımada aklın yeterli olabileceğini söylerlerken, dini hükümleri tanımada aklın yetkili olamayacağını belirtirler. Eğer peygamberler

gönderilmemiş olsaydı insanlar Allah'ın varlığını akıl yoluyla bulmak zorunda idiler. Halbuki eşariler böyle bir zorunluluk olmadığını ileri sürerler.

5. Eşarilere göre, Allah'ın insanın gücünü aşan bir şeyin yapılmasını emretmesi caizdir. Maturidilere göre ise caiz değildir.

6. Eşarilere göre, Allah'ın fiilleri için bir sebep aranmaz. Çünkü O, yaptığından sorumlu değildir. Maturidiler ise Allah'ın her fiilinin bir hikmete ve nede ne dayandığını savunurlar. Çünkü o boş ve abes işler yapmaz. Ancak Allah, fiillerinde mecbur değildir.

7. Eşariler Allah'ın sıfatlarının zatının dışında olduğunu savunurlar, Maturidiler ise, bu sıfatların varlığını kabul ederken, sıfatların zatın dışında olmadığını, fakat zatın aynı da olmadığını söylerler. Mutezile, zatın dışında bir şey yoktur ve Kur'an-ı Kerim'de zikredilen sıfatlar Allah'ın birer isminden ibarettir demişti.

8. Eşarilere göre müminin imanı artar ve eksilir. Maturidilere göre ise iman ne artar ne eksilir, sadece ameller artıp eksilirler (26).

Görüldüğü gibi Eşarilik ile Maturidilik arasındaki farklar konunun özü ile ilgili olmayıp, daha çok kullanılan ifadeler ve deyimler ile ilgilidir.

Maturidi mezhebinde, İmam Maturidi'den sonra Eşari mezhebinde olduğu kadar ünlü isimler çıkmamış, bu mezhep mensupları kelimadan çok fıkh ile meşgul olmuşlardır.

Maturidi'yi takip eden kelimacı mezhep imamlarının en önemlileri İmam Fezdevi, Muineddin Nesefi, Burhaneddin Nesefi, Necmüddin Ömer Nesefi ve Ebu'l-Berekat Nesefi'dir.

DİPNOTLAR:

18)Ebu Zehra, age, s.179-217; Kemal Işık, Mutezilenin Doğuşu ve Kelami Görüşleri, Ankara, 1967, s.28-66.

19)Muhammed İkbāl, age s.21

20)Ebu Zehra, age, s.174-178; Kemal Işık, age s.67-80.

21)İ.H. İzmirli, Muhassal, s.71; Bekir Topaloğlu, Allah'ın Varlığı, s.75-79

22. İzmirli, Muhassal, s. 36, Yeni İlm-i Kelam, c.1, s. 98.

23. İzmirli, A.g.e. c.1, s. 98-101.

24. Ebu Zehra, A.g.e., s.241, İzmirli, Muhassal, s.3-5.

25. Bekir topaloğlu, A.g.a., s. 81.

26. Ebu Zehra, A.g.e., s. 242-250; İzmirli, A.g.e., c.1, s.113-116.

Maturidi, İmam-ı Azam'ın akaid konusundaki görüşlerini daha bir açıklığa kavuşturmaya, derinleştirmeye, akli deliller ve mantıki kıyaslarla doğrulamaya ve takviye etmeye çalışmıştır.



GÜNDÜĞDÜ ADINI MEDİNE KOYUN

Lokman YILDIRIM

Rafimine düştü çağın Musa'lar
 zincir vurulmaz ki dalgalara
 atar asalarını yere Musa'lar
 yutulur Firavunlar, çelik heykeller
 bir de kronik karanlıklar
 şafaklar söker gözlerinde gecenin
 ayan ondördü gibi
 bir ülke doğar

güneşte girer mi kafeslere
 gölgeli düşler bırakır mı
 sabaha
 bir ülke doğar
 gözyaşı temizliğinde.
 zindanlar yıkılır birer birer
 tüm insanları kardeş olur
 önce yüreklerinde
 işte öyle bir yerde

bir ülke doğar önce yüreklerimizde
 vurgun yemez yarınlar
 çağıl çağıl sevgiler
 ırmak özgürlüğünde
 çiçekler sürülür ölüm kısan namlulara
 şimdi kabaran dinmez bir sevdâ var
 içinde aralıksız köpüren ülke
 pınarlarından merhem akar
 Hiroşimaya, Filistine, Bosnaya
 kanayan çağla
 göğüslerinden zemzem
 kirlenilen çağla

ELBET HESAP SORULACAK

Köksal CENGİZ

Bosna-Hersek Şüheda'sun aziz ruhlarına

Dehşet-engiz bir yangının ortasında,
Vakıtlar zamanın matem yükü dehşetlerinde
Ve biz,
Zerresi bile değiliz İlahi Kudretin.
Süzülen gözyaşlarımız yetmez, lakin:
Sağnak sağnak başalar küfrü üstümüze Ehl-i Salibin.

Kudurgan dalgalar
Vursalar beni en keskin kayalara,
İpim soyuyacak değil...
Dinmeyen bu hayasizliği,
Haykırışların duyulmaz değil...
Baş kaldır sen de ne olur!
Ne olur, üstüne üstüne yüre Şirp vahşetinin.
Bunca zulümat durmaz değil...

Duydum ki:
Katlimize ferman yazmış keşifler.
Kalleşe boğazlanmış bebeler, ağılamaz değil..
Ana bir yanda, kıran bir yanda uzanmış
Elsiz-ayaksız, dilsiz-dudaksız
Bosnalı bacılarım, kirlenilen namuslarından utanmaz
değil..
Silahsız-mermisiz yiğitlerim, arından ölmez değil...

Tükürsen ne, sövsen ne ki?
Anlar mı sanırsın Hristolar.
Doğranmış vücutlar mezarsız orta yerde.
Böylesine barbarlık görülmez değil...

Nerede Vietnam'a, Kamboçya'ya iürkü yakanlar?
Nerde karabataklık sevdalı, balina açgözlüler?
Neredesiniz kelaynaklar?
Hani bütün insanlık kardeşli gününüzde,
Barış-Özgürlük, insan hakları mavalları
Çiğnediğiniz sakızda dilinizde.
Mazlumların ahı duyulmaz değil..
Ve Vallahi, ve Billahi
BU GÜDLEKÇİN HESABI SORULMAZ DEĞİL...

Aralık 1992/Üsküdar



TÜRKİYE'DEN...

SEÇİM BİTTİ KAVGA BİTMEDİ!

Medyaya Rağmen RP!

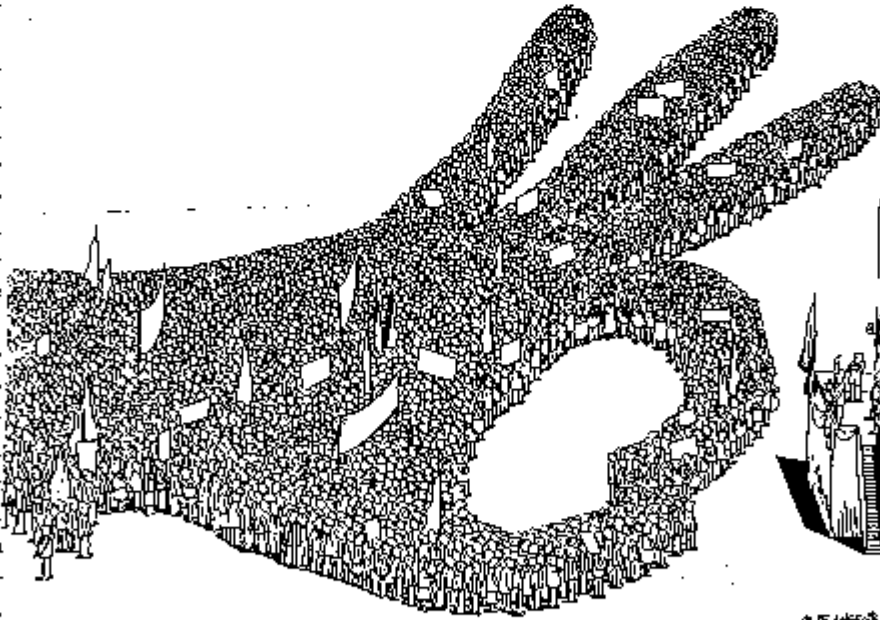
Türkiye tarihinin en renkli seçimlerinden biri geçtiğimiz Mart ayında yapıldı. 1994 başlarından itibaren seçim kampanyalarına çok hızlı başlayan partiler ve belediye başkan adayları, üç aylık yoğun bir koşturmacadan sonra nihayet boylarının ölçülerini aldılar. Aylar öncesinden kamuoyu yoklamaları yaparak halkın nabzını tutmaya, daha doğrusu "yönlendirmeye" çalışan sözümona araştırma şirketleri ve medya tam bir hayal kırıklığına uğradı. Örneğin; anlı-sanlı araştırma kurumu British GALLUP'un anket sonuçlarını "en ufak noktasını bile değiştirmeden" (!) yayınlayan SABAH gazetesi, İstanbul'da Zülfü Livaneli'nin alacağı oy oranını %25 gösterirken Tayyip Erdoğan'ın oy oranını %16'lara indiriyor; Ankara'da ise

SHP'nin %35 oranında oy alacağını tahmin ederken, RP oylarını %15 düzeyinde bırakıyordu. Ama sonuçlar, Gallup'un ve Sabah'ın yanlışını da kastını da apaçık ortaya koymuştu.

Refah Partisi'nin, oylarını artırmakta olduğunu ve seçimde sürpriz yapabileceğini gizleyemeyen medya, doğrusu

ra'nın "düşmesi" (bu tabir laik medyaya ait) herkesi şaşkına çevirdi. Buna karşılık SHP'nin %13'lere düşerek adeta "erimesi", ana muhalefet partisi ANAP'ın beklenen sonucu alamayarak %21'lerde kalması, bu şaşkınlığı büsbütün artırdı. Üstüne üstlük bir başka "radikal parti" MHP de oylarını önemli ölçüde artırmıştı.

İşin daha ilginç yanı, seçimde ciddi oy kaybına uğraması beklenen Tansu Çiller'in DYP'sinin, yarım puan da olsa ANAP'ın önüne geçmesi "başarılı" bulunuyor ve DYP bu "yarım puan"la iktidara devam ediyordu.



böyle bir "patlama"yı hiç beklemiyordu. RP, oylarını ikiye katlayarak Türkiye genelinde %19 oy oranı ile 30'a yakın ilin belediye başkanlığını aldı. Özellikle İstanbul ve Anka-

Çöplükte Kaybolan Umutları

Seçimden önce açtıkları "anti-Refah kampanyası" ile "laiklik çığırtkanlığı"nın ters

teptiğini gören medya ve sandıkların açılmasıyla sükut-u hayale uğrayan partiler, bu kez çöplüklere koşuyor ve son umutlarını "sayılmadan bir kenarda unutulmuş" veya ne hikmetse "yarı yanmış" ya da "katlanmadan çöpe atılmış" oy pusulalarına bağlıyorlardı. Ne varki, bu iddialar ciddi bulunmamış ve birkaç küçük yerleşim birimi hariç, seçimin iptalini gerektirecek bir durumun olmadığı anlaşılmıştı.

Refah Depremi ve Cezayir Sendromu

Seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra, sistem partileri ve medya, hala üzerlerinden atamadıkları şokun etkisi ile adeta felaket tellallığı yapmaya başladılar; bu arada trajik-komik yorumlarda bulundular:

Kimilerine göre Türkiye hızla "Ortaçağ karanlığına" sürükleniyordu. Türkiye adım adım Cezayir'i izliyordu. Bir gazete (Hürriyet:26.3.1994), Türkiye'deki gelişmeleri "Cezayir'in fotokopisi" olarak değerlendiriyordu. Artık irtica başbayağı hortlamıştı; şeriat yönetimine geçilmek üzere idi. Karanlık günler kapıdaydı. Laik kadınlar, kendilerini zorla çarşafa sokmayı paçkanlayan(!), otobüsleri haremlik-selamlık diye ayırmaya yeltenen(!) RP'li belediyelere karşı direnmeliydiler.

Laiklik tellallarına göre,

bu seçimler çok daha büyük bir felaketin(!) habercisi idi. Genel seçimler için şimdiden kolları sıvayarak bu felaket önlenmeliydi. RP'nin iktidara gelmesini önlemek için laik güçler, laik partiler, laik medya ve laik vatandaşlar elinden geleni yap-

26'larla seçimi kazandığını, diğer illerde ise daha fazla oy oranına sahip olduğunu unutmuyorlar mıydı? Neyse ki, manken Damla, oranlar konusunda daha insafli idi ve "Tayyib benim başkanım değil; ben %75'in içindeyim," diyerek laiklikten asla taviz vermeyeceğini ortaya koyuyordu.

"Ağlama Laik Dostum Ağlama!"

Bazı kalemler ise, felaket tellallığının kimseye yarar sağlamayacağını söylüyor ve yandaşlarını "akıllarını başlarına toplamaya çağırıyorlardı.

Örneğin; Osman Ulugay şöyle diyordu: "Sonuçlar belli oldukça laiklerin içinden ağlamak geçiyordu... Laiklerimiz sıkı sıkına Atatürk'e sarılmayı, Anıtkabir'e doluşmayı ve Atatürk rozeti

takmayı öğrenmişlerdi ama, onun attığı temeller üzerinde hangi yeni fikri geliştirmişlerdi? Türbanı yasaklamaya meraklı laiklerimiz, dine dayalı ideolojilerin karşısına neyi koyabilmişlerdi? ... Atatürk'e tapıyorlar, Uğur Mumcu'ya ağıt yakıyorlar, slogancılıkta kim-seden geri kalmıyorlardı ama, iş sistemli düşünmeye, analiz ve sentez yapmaya gelince, çoğu kez kaytarıveriyorlardı." (Milliyet: 30.3.1994) Bir atasözümüz var: Doğru söze emminiz ne desin?

Toktamış Ateş ise daha sakin ve daha demokrat olma-



malıydı.

Sabah gazetesi, at nalı büyüklüğündeki kocaman harflerle "Aklınız daha önce neredeydi?" sorusunu soruyordu, tüm laiklere. Laik medyanın mega-laik kalemleri, "azınlığın çoğunluğu yönetemeyeceği" fetvasını veriyorlardı. Örneğin Milliyet'ten Yılmaz Çetiner; "%20'lerle ne ülke, ne şehir, ne de ilçe yönetilir" buyuruyordu. (30.3.1994) Herkes %20 azınlık ile %80 çoğunluğun mukayesesini yapıyordu. Acaba elma ile armutu toplayıp çoğunluktan söz edenler, İstanbul ve Ankara'da RP'nin %25-

ya çalışıyor: "Ağlaşmanın ve dövünmenin ne gereği var, ne de yararı! Sistemin garabeti nedeniyle tüm Türkiye'de azınlıklar çoğunlukları yönetecek, ama bu yol herkese açıktı. Ve bir başkası kazanmış olsaydı, o da "azınlık oyunu" kazanmış olacaktı." (Cumhuriyet: 31.3.1994)

"İki Turlu Seçim Bile Kurtaramaz!"

Sistem savunuculuğunu kimseye bırakmayan Babıali akıllıları (çoğulu ukala), ülkeyi daha büyük felaketlerden kurtarmak için pratik ve acil çözüm önerilerinde bulunuyorlardı: RP'ye karşı diğer partiler birleşmeli, seçim sistemi değiştirilmeli, örneğin 2 turlu seçim sistemi benimsenmeliydi. Öte yandan valilerin yetkilerini artırarak RP'li belediye başkanları marke edilmeliydi.

Sabık (eski anlamına geliyor; o benzer kelime ile alakası yok!) cumhurbaşkanlarından Kenan Evren, "Sağdaki iki parti ve soldaki üç parti birleşmeli" çağrısında bulunuyordu. Sadece o değil, çoğu laik erbab-ı kalem ve erbab-ı siyaset bu çağrıyla tekrarlıyordu.

Bazı ultra ileri görüşlü yazarlarımız ise, bu tedbirlerin dahi yeterli olmayacağı uyarısında bulunuyordu: Güngör Mengi, "sistem partilerinin içinde süründükleri gaflet ve dalalet yüzünden Refah'a zafer kazandırdıklarını" söylüyor ve şöyle ekliyordu: "Kafa değişmediği sürece iki turlu seçim sistemi bile kurtaramaz Türkiye'yi!" (Sabah: 30.3.1994)

Sahi ne olmuştu Türkiye'ye? RP'nin başarı kazanması ile Türkiye tam uçurumun kenarına gelmişti de birileri onu kurtarmaya(!) mı çalışıyordu? Meğer ne çok vatan(nimet-

lerini yemeyi)sever varmış da haberimiz yokmuş, bu ülkede! Sakın bu vatan kurtaran şabanlar başka şeyleri kurtarmanın peşinde olmasınlar?

"Uçkur-Peskir Kaygusu!"

Nitekim, Türkiye'nin "tam-laik" gazetesi Cumhuriyet'te, "Liboslar Laikliğe İhanet Ediyor" başlıklı yazıda bu gerçeğe işaret ediliyordu. Oktay Ekinci fevran halinde şöyle diyordu: "Özellikle Beyoğlu için Refah Partili yöneticileri sorulan sorular, "kenti ve demokrasiyi" korumayı değil, sanki "içkiyi, kumarı, fuhuşu ve beyaz kadın ticaretini" kurtarmaya dönük beklentileri sergiliyor: "Genelevi kapatacak mısınız? Kumarhaneler ne olacak? Gece klüplerini ne yapacaksınız?"...

"İstanbul'u "gökdelenler ve plazalar" için, Beyoğlu'nu ise salt "seks ve eğlence gereksinimleri" için sevenler... program üzerine program yapıyorlar, yazı üzerine yazı yazıyorlar: "Ayasofya'yı ibadete açacak mısınız, belediye memurlarına cüppe giydirecek mısınız, travestilerin özgürlüğünü koruyacak mısınız?"

"Modern bayanlar ve "laik" beyler! Lütfen artık yeter. Medya imparatorluğunuzla bu toplumun değer yargılarının içine ettiğiniz yeter. Atatürkçülüğü ve laikliği "kepazeliğin sigortası" olarak göstermeniz yeter.

REFAH DEPREMİ Mİ, DÜZEN DEPREMİ Mİ?

Sindirdi herkeste "Allah korudu ya genel seçim olsaydı..." diyen derin bir korku ve Tanel'in son sözü gibi "Bize ders olsun. Bize ders olsun..." telaşı. Refah'ın derin olan ne? "İki turlu seçim yapmayı, birleşmeyi, birleşmeyi, birleşmeyi, birleşmeyi..." diye gelmezlik, Livaneli umut diye pompalanmıyordu. İstanbul'u İhanet mülhaka alırdı. Butun bünların hepsi fısırlıydı. REFAH depremi yoktu. Orlada DÜZEN'in depremi vardı. Çıkartılacak tek ders, "Yüzde 18'lik oyyla REFAH'ın çok güçlü değil, yüzde 80'lik oyyla Düzen'in partilerinin çok zayıf" olduğudur. Yeniler Atatürkçü, genç değişimci Murat Karayalın'dır. Sistemin tıkandığını göremeyen değişimci Mesut Yılmaz'dır. Yeniden rejimin kılınmadığını fark edemeyip, "Kur'an, ezan, minare yağışını" değişimci politikacılık sanan Ciller'dir. Halkın talebini, tikandığını, gürdüz. Değişimci ruhanı, üstüdü. Bu da genç insanın süper bir hızla Düzen'in partilerinin başına getirdi. En başta "Düzenin ahlakı" bilmeyiş. Halkın birinci olarak. En önce "Düzenin ahlakı" istedi. İlk önce yolsuzluğu sırasında halkın parasını rüşvet olarak dağıtırken suçüstü yakalanan sonradan "verdiyse ben verdim" diyen Suleyman Demirel'in koltuğundan indirilmesini istedi. İSKİ yolsuzluğu sırasında başlıklarla Ankara'da ihmal niemlerden merkez binası yaptırın ve kullanan parti yapısını "Aslan sosyal demokratlar" uyutmuştu. Kurban odun indü nü de Göknel'in yamına maphuşaneyi konulmasını istedi. Aida Tansu, Murat, Mesut, Halkın ahlak istediğini göremediler. Bu halk Refah'a gitmeyip ne yapısın? Yani sizin gibi başlıkta mı kalırsın?

(Necati Doğru 31 Mart 1994, Sabah)

"... Salt uçkur-peşkir peşine düşerseniz, gelecek genel seçimlerde bu kez, gerçekten "liboşizm özgürlüğünüzü" de tümüyle yitirebilirsiniz." (Cumhuriyet: 31.3.1994)

"Kına Zamanı"

RP zaferi, laik kesimin birbirlerini suçlamalarına da vesile oluyordu. Örneğin; kendisini "ileri zekalı"lar sınıfına dahil eden Mehmet Barlas, birilerine gönderme yaparak şöyle yazıyordu: "Eline kalemi veya mikrofonu aldığı anda herkes, "hırsız, satılmış, namussuz, döneke, liboş, ahlaksız" diyenlere gündoğdu... Onların yarattığı ortam sayesinde, Refah her yerde var artık... Bütün geri zekalılar, başarılarından ötürü kına yakabilirler." (Sabah: 30.3.1994)

Perşembenin Gelişi...

Hasan Pulur ise, "Hayasızlığın Faturası" başlığı altında Kasım 1994'te yazdığı yazıyı hatırlatarak, perşembenin gelişini çarşambadan haber verdiğini söylüyor: "Bu hayasızlığın, bu ahlaksızlığın, bu soygunun, bu yolsuzlukların bir tepkisi olacaktı, oldu... Refah Partisi'nin aldığı sonuç, işte bu tepkidir. " Sonra da şunları ilave ediyor: "Evet, biz bunları yazdık, ama gülüp geçtiler, şimdi de size gülüp geçiyorlar..." (Milliyet: 29.3.1994)

Refah Nasıl Kazandı?

Seçimden beri herkes bu sorunun cevabını arıyor, bu konuyu tartışıyor. Yapılan yorumların birçoğunda doğruluk payı olmakla birlikte, bazı at-

lanan, gözardı edilen noktalar da var, kuşkusuz. Söylenenleri ve söylenmeyenleri kısaca şöyle özetlemek mümkün:

Üzerinde en çok ittifak edilen tesbit şu: RP'ye kayan oylar büyük ölçüde tepki oylarıdır. Şöyle ki; düzenin ve düzen partilerinin kokuşmuşluğu, medyanın -özellikle TV'nin- hayasız yayınları, fuhuş ve ahlaksızlığın giderek yayılması, rüşvet, soygun, vurgun ve yağmacılığın ayağa düşmesi, halkın RP'ye yönelmesinin başlıca nedenleridir. Bu bağlamda, Doğu Karadeniz'de RP oylarının ani yükselişi, yöre halkının "Nataşalara" karşı gösterdiği tepki olarak değerlendirildi. Öte yandan, laik politikacıların ve laik medyanın İslam'a yönelik saldırıları, müslüman grupların oylarını RP'de birleştirmelerine yol açtı. "Düzen partilerinin hepsi birdir-Refah ise farklıdır" denklemi, RP'nin işine yaradı.

Öte yandan, RP en şanslı dönemindeydi. Sağ ve sol partiler kendi aralarında ikiye, hatta üçe-dörde bölünmüşlerdi. Halk, artık, "oyunuzu bölmeyin" kandırmacasına itibar etmemişti. Üstelik diğer parti liderleri de karizması olmayan şahsiyetlerdi.

Güneydoğu'da ise DEP yoktu. Gerçi, RP daha önceleri de bölgede en çok oy alan parti idi; ama DEP'in yokluğu halk üzerindeki psikolojik baskıyı kaldırmıştı.

Ayrıca, gözardı edilmemesi gereken noktalar da vardı, bu başarıda: Özellikle parti örgütü, diğer parti örgütleriyle kıyaslanamayacak ölçüde aktif ve organize idi. Örneğin, partililer her evi tek tek ziyaret edebilmişler, halkla birebir iletişim kurmuşlardı. Bir başka gözden kaçırılmayacak husus da, RP'nin "medya

dezavantajı"nı "avantaja" dönüştürebilmesi idi. RP adayları, her akşam bir TV kanalında kendilerini halka anlatma imkanı bulabilmişlerdi. Üstelik müslüman aydınların, katıldıkları açık oturumlarda, rakiplerine fikri birikim açısından "fark atmaları" da Refah'a puan kazandırmıştı.

Bütün bunların ötesinde, dünyada ve Türkiye'de giderek artan İslamlaşma süreci Refah'ın yükselişini izahta mutlaka hesaba katılması gereken bir faktördür. İslami potansiyel, sadece üniversite ve liselerde değil, büyük şehirlerin varoşlarında ve esnaf kesiminde de oldukça hatırı sayılır bir gelişme göstermişti. İslam dünyasında olduğu gibi, Türkiye'de de İslami hareket, şehirlerin çevresinden merkeze doğru gelişeceğe benzetilmektedir.

Sorunlar ve Öngörüler

Şimdilerde sorun, öncelikle RP'li belediyelerin dürüst, adil, tarafsız ve hizmeti ön planda tutan bir belediyecilik anlayışını ne ölçüde başarıyla uygulayıp uygulayamayacaklarıdır. İkinci olarak, partiye yeni transfer olan oyların kalıcılığının sağlanması sorunu gelir ki, bu da örgütün, kendi tabanını ciddi biçimde eğitmesine bağlıdır.

Önümüzdeki günlerde, gündemden hiç inmeyeceğe benzeyen "Laisizm" ve "İslam" tartışmalarının, herkesi meşgul etmesi kaçınılmaz gözüküyor. Bu tartışmaların insanımıza bir yarar sağlaması için İslam'ın da Laisizm'in de özellikle "aydın" olduğunu iddia edenlerce çok iyi bilinmesi gerekiyor.



DÜNYA'DAN...

Bosna Eksenli BALKAN KONFERANSI

1992'den bu yana faaliyet gösteren Bosna Dayanışma Grubu, "Dayanışma Vakfı" adıyla resmîyet kazandıktan sonra ilk büyük organizasyonunu geçtiğimiz ay gerçekleştirdi. Vakıf, 7-10 Nisan tarihleri arasında Harbiye Kültür Merkezi'nde "Uluslararası Balkan Konferansı" düzenledi. Dışişleriyle ilgili olarak ilk kez bir gönüllü kuruluş tarafından düzenlenen bu uluslararası konferansa, 18 ülkeden 85 katılımcı geldi.

Konferansın, iki yıldır devam eden Saraybosna çevresindeki Sırp kuşatmasının geçtiğimiz aylarda NATO ultimatomu ile kaldırılmasının ardından, bu kez Gorazde'ye yönelik Sırp saldırılarının başladığı bir sırada toplanmış olması, konuşmalara ve sonuç bildirisine daha bir öncelik kazandı.

Gorazde Katliamı: Susanlar ve Lanetleyenler

Konferansın sona erdiği 10 Nisan 1994 tarihinde, bir önceki gün Gorazde'de Sırpların gerçekleştirdiği katliamı protesto etmek amacıyla İstanbul-Taksim meydanı başta olmak üzere birçok ilimizde mitingler düzenlenmesi, Türk halkının Bosna konusundaki duyarlılığını yansıtmıştı bakımından oldukça anlamlı idi.

Ne gariptir ki, Uluslararası Balkan Konferansı'na hiç ilgi

göstermeyen medya ve hükümet, halkın spontan tepkisi biçiminde gelişen "Sırp katliamını protesto mitingi"ni farklı biçimde yansıtmaya ve adeta "öbür altında buzağı aramaya" kalkıştı. İktidar ve medya, halkın bu duyarlılığını dış dünyaya karşı bir koz olarak kullanacağı yerde, çeşitli fobilerin etkisi ile hem kendilerini, hem Türkiye'ye, hem de Bosna'ya yazık etti. Gorazde'de kimyasal silah kullanıldı mı, kullanılmadı mı diye tartışıp dururken, 65 bin müslüman BM yetkililerinin tabiriyle "Sırp insafına" terk edildi.

Bosnalı müslümanları, ağır şartlar taşıyan barış antlaşmasını imzalamaya zorlamak amacıyla, Gorazde'nin Sırp tarafı tarafından işgaline göz yumulacağı aylar öncesinden duyulmuştu (Bk: Zaman; 27.1.1994). Ayrıca Sırp, "Batı'nın kendilerine Gorazde'yi vadettiklerini" söyleyerek çok manidar bir açıklamada bulunmuşlardı. Bu gizli antlaşmanın sonucu olarak, Kipti Ortodoks Butros

Gali liderliğindeki Birleşmiş Milletler, bir "Haçlı kuruluşu" olduğunu iddialarına Gorazde'den yükselen feryatlara kulak tıkadı. NATO birkaç göstermelik hava operasyonu düzenledi. Büyük devletler ve uluslararası kuruluşlar topu birbirine atarak Gorazde'ki Sırp katliamına çanak tuttular. Bine yakın müslüman katledilip binlercesi de yaralı ve sakat bırakıldıktan sonra NATO'nun caydırıcı ultimatomu geldi. Anlaşılan,



BM ve NATO, müslümanları değil, kaybolan itibarlarını kurtarma peşindeydiler. Bu yüzden, Sırpların "çekiliyoruz" sözünü yeterli görüp hava operasyonundan vazgeçtiler. Ancak, BM ve NATO, güvenilirliğini çoktan yitirmiş bulunuyordu.

Konferans'tan Notlar

Böyle bir atmosferde devam eden Balkan Konferansı'nı, Dayanışma Vakfı Başkanı Cevad Özkaya'nın takdim konuşmasının ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel açtı. Demirel, Bosna'daki katliamı bir "Haçlı savaşı" olarak nitelendirdi.

Konferansa, Balkan ülkelerinden katılanların sayısı oldukça fazla idi. Bosnalıların dışında Kosova, Sancak, Makedonya, Arnavutluk, Batı Trakya, Romanya, Bulgaristan'dan pek çok katılımcı gelmişti İstanbul'a. Konferansa Avrupa ülkeleri, ABD, Yeni Zelanda, Malezya, Ortadoğu ülkeleri ve Güney Afrika'dan bile konuşmacı ve uzmanlar gelirken Türkiye'den

devlet yetkililerinin protokol konuşmalarına bile gelmeyişi dikkat çekti. Balkan Konferansı'na Türkiye'den katılanlar, daha çok gazeteci, yazar ve akademisyenlerdi. Bunlar arasında Fehmi Kuru, Cengiz Çandar, Tanıl Bora, İhsan Süreyya Sırma, Ali Buluç da vardı.

Balkan Konferansı, oldukça dolu ve renkli konuşmalara sahne oldu.

Konferansa ABD Yale Üniversitesi'nden katılan Balkan tarihçisi Prof. Dr. İvo Banac, "Balkanlar'da plüralist Osmanlı geleneğinin yok edilerek, yerine tek kültürlü bir yapı getirilmek istendiğini ve sorunun da buradan kaynaklandığını" söyledi. "Bunun yeni bir Nazizm örneği olduğunu" vurgulayan Banac, milliyetçilik temeline dayalı çö-

zümlerin Balkanlar'a barış getirmeyeceğini belirtti.

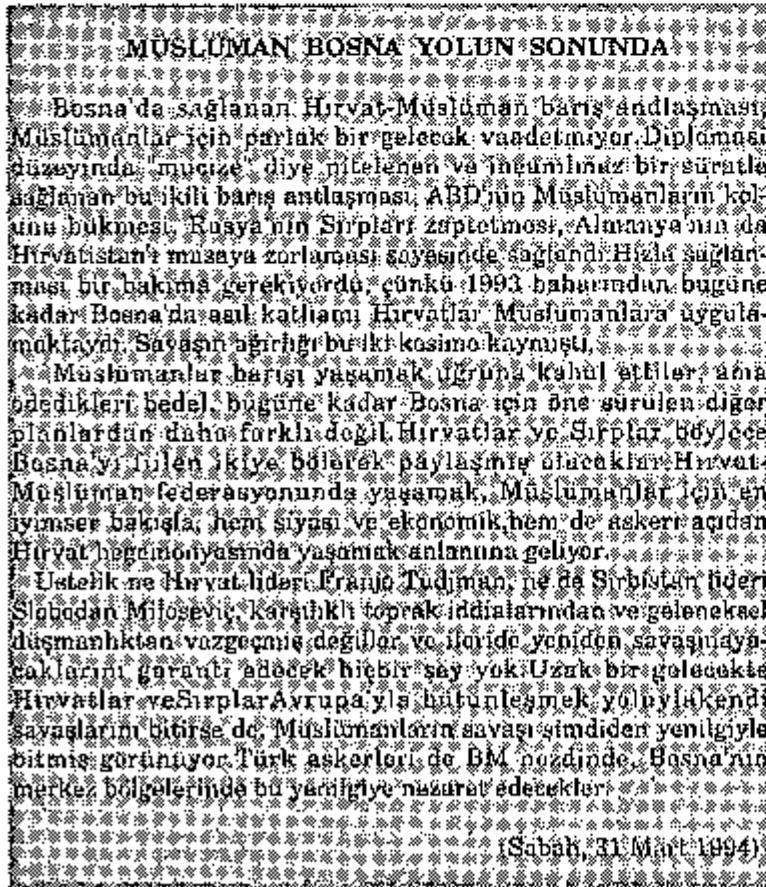
ABD Chigago Üniversitesi'nden Mucib Han ise; Fukuyama'nın "liberalizmle tarih sona erdi" tezinin doğru olmadığını, tarihin bütün hıncıyla Balkanlar'da harekete geçtiğini söyledi. Mucib Han, özellikle "Batı'nın amacı, müslümanlardan arınmış bir Bosna'dır," dedi.

Bosna-Hersek'in İran Büyükelçisi Ömer Behmen, "Batı'nın, Bosnalıların kendilerini savunmalarına dahi izin vermediğini ve kasıtlı olarak sorumluluklarını yerine getirmediğini" söyledi. Behmen, Washington'da imzalanan Federasyon Antlaşması'nın, daha önce Owen tarafından ortaya atılan "şeytani plan"ın bir uygulaması olduğunu ifade etti.

Öte yandan, konferansa Makedonya'dan katılan El-Hilal yardım kuruluşu başkanı Prof. Dr. Abdurrauf Pruthi, Kosova'daki Sırp zulmünü gündeme getirerek Kosova'nın geleceğine dikkat çekti.

Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Hırvatistan Kültür Temsilcisi Amir Bukvić, medeni dünyanın, "katillerin ellerini sıkıp yüzlerine gülümsediğini" ve adeta onları kutladığını söyleyerek, Bosna konusunda birşeyler yapmak için zamanın çok daraldığını vurguladı. Bukvić sözlerini şu cümleyle bitirdi: "Zaman, zamanı düşünmenin zamanı."

Konferansın en ilginç konuşmalarından birini ABD'li hukukçu Francis Boyle yaptı. Boyle, Washington'da imzalanan Federasyon Antlaşması'nın, BM üyesi Bosna Devleti'nin paylaşımı anlamına geldiğini söyledi. ABD ve Rusya'nın, Bosna Devleti'nin sonunu hazırladıklarını iddia eden Boyle, müslüman ülkelerin sessizliğinden yakınarak "artık havanda su dövmeekten vazgeçilmeli" dedi. Boyle, ayrıca BM, ABD ve Rusya'nın yargılanacağı ulus-



lararası bir mahkemenin kurulması önerisinde bulundu.

Makedonyalı Türklerin temsilcisi Yusuf Edip ise, Türkiye'nin konferansa ilgisizliğine dikkat çekerek "Türkiye'ye görevlerini biz mi hatırlatmalıyız?" diye sordu.

Konferansın son gününde Güney Afrika'dan gelen Şabir Banoophai, Bosna için yazdığı şiiri okudu. Şabir herkesi göz yaşlarına boğdu.

Sonuç Bildirisi

Uluslararası Balkan Konferansı aşağıdaki sonuç bildirisi ile kapandı:

Bu konferansa katılanlar, Güvenlik konseyi ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun sayısız kararlarının çiğnenerek Bosna Hersek Cumhuriyeti'nin masum insanlarına yöneltilen yoketme ve pervasız tecavüz karşısında öfke doludur. Bu duygular içinde Uluslararası Balkan Konferansı'nda yer alan katılımcılar aşağıdaki maddeleri oy birliği ile onaylamışlardır.

1) Bu konferans, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın da gerektirdiği gibi Bosna Hersek Cumhuriyeti'nin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü kesin olarak desteklemekte ve tartışmasız netleştirmektedir.

2) Konferans Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin Hırvat ve Bosna vatandaşları arasındaki barış ve dostluğu bütün içtenliği ile savunmaktadır. Konferans, Hırvat Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Cumhuriyeti arasındaki barış ve dostluğu karşılıklı bağımsız eşitlik ve siyasi bağımsızlık prensiplerinin korunmasına dayalı bir konfederasyon kurulması hedefini desteklemektedir.

3) Konferans, Bosna Hersek Federasyonu için önerilen anayasanın bazı kavram ve prensip-

lerinin bütün demokrasilerdeki kalıcı temel ilkelerine aykırı düştüğünden kaygılıdır. Konferans, Federasyon Anayasasının Hükümetin en temel görev ve tabii fonksiyonlarını engellemekte kullanılabilecek nitelikteki maddelerinden kaygılıdır. Fakat Konferans, Bosna Hersek vatandaşlarının tamamına etkinlikte uygulanabilecek tam eşitlik prensibine dayanan sivil, siyasi ve insan haklarına ilişkin maddeyi destekler. Konferans Federasyon anayasasının küçük bir ülke için aynı zamanda pahalı, işlemeyen ve etkisiz olabilecek, ağır derecede büyük bir hükümet bürokrasisini öngörmesinden kaygılıdır. Böylesi bir hükümet bürokrasisinin kurulması ciddi başarısızlıkların reçetesi olabilecektir. Bu hükümet işlemlerinin başarısızlığı Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin siyasi bağımsızlığından ciddi ödünler verilmesine yol açabilecektir.

4) Konferansımız, Birleşmiş Milletler Anayasası ve 1948 Soykırım Sözleşmesi'nin emrettiği gibi, Sırp tecavüzünü kınamak ve durdurmak üzere bütün medeni dünyayı göreve çağırır. Buna ilaveten Konferansımız, Avrupa Topluluğu ve İngiltere'yi de gıda ve insani yardımı Bosna Hersek'in açlık çeken halkına karşı bir silah olarak kullanmak sureti ile, bin yıllık bir hoşgörü ve birlikte yaşama geleneğine sahip egemen Bosna Hersek devletini bölmek için Bosna hükümetine baskı yaptığından dolayı en şiddetli şekilde kınar.

5) Bosna Hersek Cumhuriyeti'ne yönelik gayrimuşru "silah ambargosu"nun kaldırılması şeklindeki ABD politikasının derhal uygulanmasını istiyoruz. BM Anayasasının 51. maddesi ve 1948 Soykırım Söz-

leşmesinin 1. maddesi gereğince, Başkan Clinton ve Amerikan Kongresinden Bosna Hükümeti'nin kendini tecavüz ve soykırıma karşı savunmasına tek taraflı izin vermelerini talep ediyoruz. Konferansımız bütün devletlere, Bosna-Hersek'e uygulanan gayri ineşru silah ambargosunu dikkate almamaları ve BM Anayasasının 51. maddesi ve 1948 Soykırım Sözleşmesinin 1. maddesi gereğince Bosna-Hersek'e silah, askeri malzeme, letvazım ve kuvvet göndermeleri çağrısında bulunur.

6) Silah ambargosunun kaldırılmasına hala en büyük engel İngiltere Hükümeti olması nedeniyle konferansımız, İslam Konferansı, müslümanların kurumları, şirketleri ve dünyanın her yerindeki Bosna-Hersek dostlarını her yerde İngiliz iktisadi çıkarlarına karşı kuvvetle eylemde bulunmaya ve İngiliz mal ve hizmetlerine karşı kapsamlı bir boykot düzenlemeye çağırır.

7) Bosna vatandaşlarına karşı işlenen soykırım ve savaş suçlarından sorumlu olanların "Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi"nce cezalandırılmasını ve Bosna-Hersek devletine tazminat ödemelerini talep ediyoruz. Dünya topluluğunun bütün devletleri ile özel kurumlarını ve Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesini bu önemli görevde yeterli yardım sağlamaya çağırıyoruz.

8) Eski Yugoslavya'daki bütün ulusların tehlike altındaki Sancak, Karadağ, Kosova ve Makedonya'nın Balkan müslüman toplulukları da dahil, halkları ve onlara yönelik hak ihlallerini görüşecek bir uluslararası konferans toplanmasını talep ediyoruz.

9) Dünyada petrol üreten ülkeleri 1948 Soykırım Sözleşmesinin 3. maddesini Bosna-Her-

sek halkına karşı yürütülen soykırıma yardım ederek ve göz yumarak çiğneyen Avrupa ülkelerine karşı petrol ambargosu uygulamaya çağırıyoruz.

10) Açlıkla karşı karşıya kalan Bosna-Hersek halkına gerekli insani yardımın ulaştırılabilmesi için askeri hareket de dahil, her türlü girişimin biran önce başlatılmasını istiyoruz.

11) BM Genel Kurulunu Bosna-Hersek'te görevlendirilen UNHCR ve UNPROFOR'un başarası hakkındaki soruşturma açmaya ve bu kurumlar hakkındaki yozlaşma, yetersizlik ve insani yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınma iddialarını açıklığa kavuşturmaya çağırıyoruz.

12) Bütün Bosna'lı göçmenlerin Bosna-Hersek'deki evlerine dönme haklarını, koşulsuz ve uğrattıkları zararların tazmini ile birlikte istiyoruz. Bosnalı göçmenlerin onurlarını, bulunabilecekleri her yerde koruyacak, etkili, uluslararası girişimlerin biran önce başlatılmasını istiyoruz. Ayrıca Konferansımız, topraklarında Bosnalı mültecileri barındıran bütün ülkeleri Bosna-Hersek koşulları izin verdiğinde ve Bosna-Hersek hükümeti tarafından istendiğinde, bu mültecilerin derhal ve emniyet içinde evlerine dönmeleri için gerekli süreci başlatmaya çağırılmaktadır.

13) Konferansımız, BM Genel Sekreteri Butros Butros Galî'nin BM anayasası altında kendine verilen güveni kötüye kullandığı ve Bosna-Hersek'teki soykırımı önleme görevini yerine yetirmediği görüşündedir. Konferansımız Butros Butros Galî'nin Bosna-Hersek halkına karşı işlenen soykırıma gözyumarak yardım ettiği ve bununla 1948 Soykırım Sözleşmesinin 3. maddesini ihlal ettiği inancındadır ve dolayısıyla derhal istifasını veya görevden alınmasını istemektedir.

14) Bütün dünya Sancak'ın

müslüman halkının acılarına, insan haklarının elinden alınışına ve uygulanan terörizme şahittir. Konferansımız Sancak Demokratik Eylem Partisi (SDA)'nin meşru liderlerinin ve temsilcilerinin keyfi tutuklanmalarını ve haklarındaki haksız takibatları kınamakta ve onlar için özgürlük istemektedir.

Konferansımız Sancak'taki Boşnakların kendi dost ve akrabalarına karşı zorla Bosna Hersek'te savaştırılmak üzere askere alınmalarını da mahkum eder.

Sancak'ın müslüman halkına karşı düzenlenen bütün bu saldırı ve katliamlar karşısında konferansımız Sancak halkının yok edilmesini engellemek üzere bir BM garantörlük idaresi kurulması çağrısını yapar.

15) Konferansımız muhtemel bir savaş ve soykırımı önlemek için AGİK misyonu ve UNPROFOR birliklerini Sancak, Kosova ve Vovodina'ya gönderilmesini istemektedir.

16) Türkler, zengin dini ve etnik Balkan mozayığı içinde Balkan müslümanlarının ve kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Balkan Türkleri dini ve millî topluluklarla, bulundukları her yerde eşit haklarla ve BM'e üye Balkan ülkelerinin toprak bütünlüğünü koruyarak yaşama arzusunda dırlar.

17) Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Kosova ve Romanya'daki Türk toplulukları Balkanlar'ın barış ve istikrar bölgesine dönmesi amacıyla AGİK prensipleri çerçevesinde demokratik rejimlerin kurulması ve yaşatılması amacıyla katılımcı olacıklarına dair iyi niyetlerini beyan etmektedirler.

18) Mart 1989 tarihinde Kosova'da yaşayan 2 milyon Arnavutun anayasal özerkliğini, demokrasisini ve temel insan haklarını zorla ve yasa dışı bir biçimde el-

lerinden alan Sırp rejimi, onların hayatlarını her geçen gün daha fazla tehdit etmekte ve yaşamlarını dayanılmaz bir hale sokarak onları Kosova dışına atmaya teşebbüs etmektedir.

Bu nedenle biz kamuoyuna çağrı yapacak ve bu konudaki raporları inceleyecek bir BM soruşturma komisyonunun oluşturulmasını talep etmekteyiz. Bu komisyon, 100.000 Sırp askeri gücünün ve özel polisinin Kosova sokaklarından uzaklaştırılmasını ve BM garantörlüğünü Kosova ve Kosova'ya komşu Arnavut bölgelerinde (Presheva, Mederdja, Bijanove) yani Arnavut nüfus bulunan bölgelerde daha etkin kılınmasını sağlamalıdır.

19) Stratejik öneme sahip bir doğu Avrupa ülkesi olan Arnavutluk'un, ABD ve müttefikleri tarafından biran evvel NATO'ya dahil edilmesine, böylece Belgrad'a, Kosova'daki etnik arındırma planlarına terk etmesi için, açık bir mesaj gönderilmesini ivedilikle talep etmekteyiz.

20) Son olarak, uluslararası topluluktan, Sırpların insan haklarını nasıl barbara ihlal ettikleri konusunun ve Kosova'daki Helsinki Senedi ihlallerinin tüm uluslararası forumlarda gündeme getirilmesine ve 1991 Eylül'ünde düzenlenen demokratik referandumda da özgürce ortaya çıktığı üzere, Kosova'da demokrasi yönetimi hakkı konusunun kabulü yolunda baskı uygulanması girişimlerine devam edilmesini istiyoruz.

Konferansa katılan delegelerin önerisiyle, dahili bir sekreterlik kurulması kararı alınmıştır. Yine bu delegelerin önerisiyle bu sekreterliğin Dayanışma Vakfı çatısı altında ve "İstanbul Balkan Konferansı İzleme Komitesi" adı altında çalışmalarını sürdürmesine karar verilmiştir.



KİTAP DÜNYASI

Bosna Hersek YENİ DÜNYA DÜZENİ'NİN AV SAHASI

Bosna-hersek'teki savaş, soğuk savaş sonrasında dünya düzeni-
nin başındaki en büyük dert. Sa-
dece, "Yeni Dünya Düzeni"nce
"çözülemediği" için değil, o düze-
nin mahiyetinin en çıplak ifadesi
olduğu için.

Bosna-Hersek'teki kıyım, çapı-
la ve şiddetiyle değil ama "an-
lamıyla" modern zamanların en
feci olaylarından birisi. Çünkü
çağını kamilen temsil ediyor.
Naklen yayınlanıyor, bütün
dünyada izleniyor ve bir görsel
korku gösterisi halinde rutinle-
şiyor. Milliyetçiliğin, milli dev-
letin tükenişinin içinden yeni-
den zuhur edeceği bir dönemde,
akutlaşan bütün milli mesele-
lere bütün kimlik çatışmaları
için emsal teşkil ediyor. Dini,
milli, kültürel çoğulculuk et-
menlerini boğuyor; klasik milli-
yetçi ve ırkçı fanatizme refaka-
ten yeni tip kültürel dışlayıcılı-
ğın serpilmesine de malzeme
veriyor.

Kitap beş bölümden oluş-
makta: Kitabın birinci bölü-
münde; tarihsel süreç içinde
Bosna-Hersek ve Boşnak kimli-
ği, ikinci bölümünde; Savaş ve
Etnik Arındırma, üçüncü bölü-
münde; Sırbistan ve Hırvatistan'da milliyetçilik, dördüncü
bölümde; Bosna-Hersek Karşı-
sında Yeni Dünya Düzeni ve
beşinci bölümde ise; bizi ilgilan-
diren Türkiye Kamuoyunda
Bosna-Hersek'ten bahsedilmek-
te. Yazar bu bölüm için şunları

söylemekte: "Bosna-hersek olayı-
na, Türkiye'nin iç politikası bağ-
lamında baktım. Bosna-hersek
trajedisinin Türkiye'deki politik
ideolojik odaklarca tüketiliş
biçimlerini, bu odakların zihniyet
dünyalarını ve ülkelerinin et-
rafına nasıl baktıklarını ortaya
sermek bakımından ilginçti."

Tanıl BORA,
Birlikim Yayınları, İst. 1994

TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ

Daha önce ilk iki cildi Risale
Yayınları'nca basılan İsmail
Kara'nın Türkiye'de İslamcılık
Düşüncesi isimli eserinin III. cildi
Pınar Yayınları tarafından
neşredildi. Bu cilt, bazı bakımlar-
dan ilk iki cildin devamı
mahiyetinde olmakla beraber bir
başka açıdan da farklılık
arz etmektedir.

Türkiye'de İslamcılık
Düşüncesi'nin üçüncü cildinde; şu
altı şahsiyetin eserlerinde seçilen
metinlere yer veriliyor: Eşref
Edip (Fergan), Nurettin Topçu,
Necip Fazıl Kısakürek, Sezai
Karakoç, Hayrettin Karaman ve
İsmet Özel. Ayrıca, daha önceki
ciltlerde olduğu gibi, ele alınan
şahısların hal tercemeleri de ilave
edilmiştir.

İsmail KARA,
Pınar-Yy.İst.1994.

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR

Birinci Mecliste Muhalefet

Ahmet Demirel/İletişim Yy.

Tasmalı Çekirge

İsmail Beşikçi/Ölçü Yayınları Yy.

Hadis Literatürü

Kottani/İz Yy.

Siyasal İslamın İhtisarı

Oliver Roy/ Melis Yy.

Kitabın Tarihi

Albert Laburre/İletişim Yy.

Ruh Mafih

Mevlana/İz Yy.

Felsefi Risaleler

Kindi/İz Yy.

Gerçeklik Retorik

Albert O. Rischman/Birlikim Yy.

Sivil Toplum ve Devlet

John Keane/Ayrıntı Yy.

Daha Az Devlet Daha Çok

Toplum Rolf Cantzen/Ayrıntı Yy.

Şehadet Bilinci

Hasan Eker/Denge Yy.

Mücadele Millîye

Mehmet Murat Nuh/İz Yy.

Felsefe-i Ula, Semseddin

Günaltay İnsan Yy.

İslamın İhtisarı Giriş

Hasan Hancı/İnsan Yy.